

III

მ ა რ ტ ი

III



ამ ნომერთან „განათლების“ ხელის მომწერლებს საჩუქრად ეგზავნებათ ი. გედევანიშვილის ჰიესის „სინათლის“ ალბომი

შინაარსი: 1) სიმღერა შთის შვილის — ვაჟა-ფშაველასი. კრიტიკული ეტიუდი (გაგრძელება) — ი. ვართაგავა. 2) დედობრივი გრძნობა — გ. ანთელაძე. 3) მოგონება ტლასტაის სკოლის მასწავლებლის მორაზოვისა — ნ. ძიძგური. 4) თავ. გრ. ორბელიანი და რამანტიული მიმართულება ქართულს ჰოეზიაში — ი. ფერაძე. 5) სიმართლის აღზრდა ბავშვებში — მ. რევია. 6) წერილი ამხანაგთან — ი. სინარულიძე. 7) სუსტ-ნერვებიანი ბავშვები და მათი აღზრდა — ი. ფერაძე. 8) ქართული ღმერთები აზნინა და ნინა — ა. სვანიძე. 9) სული ობოლი (მეგობრის დღიურიდან) — მიხ. ბოკორიშვილი. 10) ჰასუსი ვერ მიეღოთ (ამბავი) — დ. თურდოსპირელი. 11) აკვარელი (თარგმანი) — ი. გოგია. 12) სხივს ცისკრისას — ს. ტაიფუნი. 13) ჰატარა მდინარე ზვირთდობდა და განრისხებულ კლდეებს ეზღერებოდა — გ. მოუსვენარიძე. 14) ზამთარი — გ. ლეონიძე. 15) ნიავის ზღაპარი — გურული. 16) დედის ცრემლები — ლ. ძიძგური. 17) შინაური მიმოხილვა — ქართული ენა სამეგრელოს სკოლებში; რეალური სასწავლებელი ზუგდიდში. 1881 წლის გეგმის წინააღმდეგ სწავლება საღვთო სჯულისა. 18) ახალი ამბები. 19) რუსეთი — სურათების გამომყენა კიევში დ. თუ — ლი. 20) ბაქოს სამრეწველო სკოლები (სკოლების ნაციონალიზაცია) — ვ. ობჩელი. 21) ჩვენც დავაფასოთ (სახალხო მასწავლებელთა საუერადღობად) — ლადო ბზვანელი. 22) ბიბლიოგრაფია. ეპისკოპოსი ლეონიდი — სიტყვანი და მოძღვრებანი — ი. ფერაძე. ალ. ფრონელი — „შთის არწივი შამილი — ნ. ბ ძე. 23) საჩუქრად ხელის მომწერლებს ალბომი — ჰიესა „სინათლე“ ი. გედევანიშვილისა.

დამატება: ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელის საზოგადოებისა: ანგარიში გამგეობის მიერ გამოცემულ სახელმძღვანელო წიგნებისა 1913 წელს. ანგარიში განსვენებულის იაკობ ვაგებაშვილის მიერ ქ. შ. წ.-გ. გამ. საზ. ხანდერძევის სახელმძღვანელო წიგნების გასაყალისა. განყოფილებების მოქმედების 1913 წ. ანგარიშები: ბათუმის, სენაკის, ბორჯომის, ყვრილის. განცხადება — ნ. დოდბერიძის თანხის სარკებლიდან დანიშ. ჰრემ. 300 მან.

რედაქციისაგან: რედაქცია აცხადებს, რომ იმ ხელის მომწერლებს, ვისაც შარშანდელი საჩუქარი ი. გოგებაშვილის დიდი სურათი არ მიუღიათ, შეუძლიათ მოიკითხონ და წააღებინონ რედაქციიდან.

ი. გოგებაშვილის მომცრო სურათი სკოლებში დასარიგებლად ღირს თითო ორი შაური, ვინც 50 ან 100 ც. დაიკვეთს, მას 25% დაეთმობა.

განათლება

(წელიწადი მეშვიდე)

III	მ ა რ ტ ი	1914 წ.
<p>ჟურნალი წლიურად ღირს 4 მან. ნახევარი წლით . . . 3 მან. სახალხო სკოლების მასწავლებლებს ჟურნალი დათმობათ წლიურად 3 მან.</p>	<p>ცალკე ნომ- რის ფასი 40 კაპ.</p>	<p>ხელის მოწერა მიიღება თფილისში „წერა- კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში“ და „ნაკადულის“ რედაქციაში. წერილები და ჟურნალის ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ ად- რესით: Тифлисъ. Дворянская Грузинская Гимназія. Л. Г. Боцвадзе.</p>

სიმუხრა ბთის შვილის—ვაჟა-ფშაველასი.

კრიტიკული ეტიუდი

(გაგრძელება)

ისტორია გვამცნევს და ზეპირ გარდ-
მოცემა მოგვეთხრობს, თუ რა ღირსების
ყოფილან ძველი ქართველი დედები. ამ
„მარად ნეტართ დედათა“ ძვირფასი ზნე-
ობრივი თვისებანი: ხასიათის სიმტკიცე,
უანგარო სამშობლოს სიყვარული, შეგნე-
ბულად და პირნათლად დედობრივი და
მოქალაქობრივი მოვალეობათა ასრულება
საოცნებო და სანატრელ მოგონებათ
გახდომიათ ჩვენს მგოსნებს. და მართალიც
უნდა ითქვას, ასეთ ღირსეულ დედების
საქმე-სადიდებლად საუკეთესო ლექსებიც
შექმნეს მათ! ეტყობა, რომ, ჩვენი ცხოვ-
რების საერთოდ დაკნინების და დაძაბუ-
ნების დროს, ჩვენი მგოსნების წარმოდგე-

ნას არ შორდებოდა იდეალური და სიმ-
პატიური სახე მრავალ-ტანჯულის და მრავალ-
წამებულის ძველის ქართველის დედი-
სა და მათი სევდით მოცული გული ამ სა-
ხეს უსიამოვნებია, იმედი და მხნეობა ჩაუ-
კვესია. არ არის ჩვენში არც ერთი მწერა-
ლი, არც ერთი პოეტი, რომ ქართველ
დედის საქებრად უუტკბილესი ჰანგებით
არ ემღეროს. და რამდენადაც დიდი და
მგრძობიარეა მგოსანი, რამდენადაც შე-
გნებულად და ღრმად განუცდია მას ქარ-
თველი ერის ტრადედია, იმდენად წარმ-
ტაცი, დამაფიქრებელი, აზრიანი და პოე-
ტიურია ჰიმნი, მიძღვნილი ქართველ
დედისადმი.

ვაჟას დიდებულმა ნიქმაც შესაფერის სიძლიერით და მომჯადოებელის სილამაზით უკვდავ ჰყო სახე „ნეტარ“ ქართველ დედისა, სხვათა შორის, „ბახტრიონში“. მან აქ დაგვიხატა ორი ტიპი ქართველ ქალისა, — ორივე წარმტაცი, ორივე იდეალური, მაგრამ ორივე ნამდვილი, ჭეშმარიტი, ორივე ჩვენი წარსულ ცხოვრების სინამდვილიდგან უცვლელად და შეუღამაზებლად ამოდებული. ეს ორი ტიპი თითქმის მიუწოდომელის ხელოვანობით გამოაქანდაკა და უკვდავების სული ჩაჰბერა მგოსანმა შედარებით პატარა პოემაში.

ეს ორივე ქალი ვაჟას გამოჰყავს ქართველთა ცხოვრების ისეთს ხანაში, როდესაც ხალხი მტრისაგან დარბეულია, ჭვეყანა აოხრებულია. ეს ისეთი მომენტია ერის ცხოვრებაში, როდესაც ცხადად აშკარავდება მისი სიმტკიცე, შეუღრქელობა, ან სიბეჩავე, ბედის შერიგება, სილაჩრე და სხვა მაგნიური მდაბალი გრძობები.

თუ ერს სულიერი ძალა არ დაუქარავს და ცხოვრების უნარი შერჩენია, თუ მას არსებაში უკუტრნელი ავადმყოფობა და გახრწნა არ შეჰპარვია, მაშინ ის უსათუოდ ასეთს მომენტში ძალას იკრებს, ყველა თვის წევრს მოქალაქობრივ მოვალეობის შეგნებით აღავსებს, ზოგიერთს მათგანს კი, ბუნებით რჩეულთ და დიდ სულთაგანთ, გმირადაც ჰხდის.

საზოგადოდ საქართველოს და კერძოდ ყველა მისი შემადგენელ თემების ცხოვრებაში ძლიერ ხშირად ყოფილა ხოლმე ასეთი საბედისწერო მომენტები. ვაჟა „ბახტრიონში“ აგვიწერს ერთს ასეთს მომენტს ფშავ-ხევსურების და თუშების ცხოვრებიდან.

— ერთს დროს „ხოროშელთ წარ-

ღენა დაეცა წყეულთა თათრის ჯარისა“. მამაკაცებმა მტრებს თავი შეაკლეს — „ხსენება გაწყდა კაცისა“, „გასუქდა ხოშარის გორი სამარეებით ხშირითა“. დარჩნენ მხოლოდ „ბაღლები“ და დიაცნი, რომლებიც დახოცილთ სტიროდნენ. შეწყდა, შეჩერდა ხოროშეთში სიცოცხლე: დაღუპებულია ფშავთა სალოცავიც კი იმ დროს, როდესაც იქ დღეობაა. მთელი თემის მაჯის ცემის შეჩერებას და სიცოცხლის ამოკვეთას აი რა სურათებში გვაჩვენებს პოეტი:

„ეს ფშაველთ სალოცავია,
დღეს დღეობაა ამისა.

არ ვიცი თვალი მატუეებს, —
მიშლის მწვედიადი ღამისა!

ხალხს ნუ თუ დაჭვიწვებია
წმინდა გიორგი თავისა?!

ეს რაღაც ცუდ საქმეს ნიშნავს,
მომასწავებელს ავისა.

საჯარეს დიაცს რა უნდა?
არ თუ ეშინის დავისა?

მარტო აუნთავ სანთლები
და ხატიც უდიდებია;

მარტოს დაუკლავს საკლავი,
თითონვე უტყუაგებია;

მარტოდ-მარტოკას დიაცსა
ხატ-ღმერთი უხსენებია!

აქ არც ხევის ბერის ხმა ისმის,
არსად ფშავური დრეობა.

ვინ გიჟი იტყვის ამისა,
რომ დღეს აქ იუოს დღეობა?!

ბრალდა ბჭუტავს სანთელი,
ცრემლი წინ უდგა გუბედა“.

ამ სურათიდგან სჩანს, რომ ხოროშეთში მამაკაცი მთლად გამწყდარან თათრებთან ბრძოლაში და მხოლოდ ბებერი სანათა (ქალი) „ხანხალით, ძალის ძალითა, ჯოხზე დაყრდომილი“ მოსულა „ხატ-ღმერთის“ წინ და უჩვეულო, თითქმის უმაგალითო,

საქმე ჩაუდენია — „მარტო აუნთავ სანთელი და ხატიც უდიდება“.

— სანათა განხორციელება მრავალტანჯულ ქართველ ერის სულის კვეთებისა: ის ცხოვრობს ერის ცხოვრებით; ერის ტანჯვა მისი ტანჯვაა; სანათა შეგნებულად სწირავს სამშობლოსა და ერის ინტერესს პირადი ბედნიერების უძვირფასესს განძს — დედაშვილურს სიყვარულს. ეს სიყვარული მოხუცისა სამშობლოსადმი შეგნებული, აწონდაწონილია და სრულიად არ არის ნაყოფი დროებითი აუფექტისა და გატაცებისა. აბა ყური დაუგდეთ სანათას გოდებას, ჩაუკვირდით მის მოთქმას და იმ ბედზე ჩივილს, რომელშიც ცხადადა დახატული ისტორია „გმირთა აკლამის“ — საქართველოსი.

სრულ ჩვენ რადა ვართ ტანჯვაში,
კენეს რად ისმის ჩვენია?
როდემდის უნდა ვსტაროდეთ,
მიწა ვასველოთ ტრემლითა?
ან მიწა რად ანა ხდება
დამდნარის გულის წვენითა?!
როდემდის უნდა ვიბანოთ
სისხლით შინა და ხელები?
შვილთა მაგივრად დედებსა
ძუძუს გვიწოდებს გველები?!
როდემდის უნდა ფეხითა
ვლახოთ ჩვენივე წველები,
ტეცხლები გვერტეას ათასი
გულის, გონების მწველები?!
ვაჭმე, გაგვიწედა, აღარ გვეყვს
ამ ფშავის ხევის მცველები!“

ასე მწარედ მოსთქვამდა მოხუცი „ხოლოშელთ ბედის წერასა“, გულს იმჯილავდა და, რადგანაც ცოცხალი ადამიანი არსად იყო, მხოლოდ ნანგრევებს შესჩივლებდა „ცრემლის დენითა“.

ამ დროს გამოჩნდა ერთი მხიარ-

დიდხანს უცქირა უცნობმა „მოხუცის მოთქმას მწარესა“ და მიხვდა, რომ უბედურობა სწვევია ფშავის ერსა. რამდენიმე ხნის სიჩუმის შემდეგ უცნობი ათრთოლებულის ხმით კითხავს მოხუცს დედაკაცს:

„ვინა ხარ, ნეტარ, დედა?“
ვისას რას მოსთქვამ წიანსა?—

მერ გაიგონა ნათქვამი,
ისევ წახს ამბობს ხმანსა...

— შენ ბეკითხები, დედა
რად სვამ ბაღდამით ფიალსა?“

მერე უცნობი გაკვირვებით ეკითხება მოხუცებულ ქალს: ალბათ უჩვეულო რამ მომხდარა ფშავლთა ცხოვრებაში, ალბათ „დროება დამდგარა იმ მეორედ მოსვლის წამისა“, რომ „დიაცს მისცემია ნება საქმე აკეთოს მამრისა“... და სთხოვს „დედაშვილობით“ გააგებინოს, რაშია საქმე, რა მოხდა, მით უმეტეს, რომ თითონ ისიც მათი მიწა-წყლისაა. (ეს მგზავრი იყო ობოლი კვირია, რომელიც ოცი წელიწადი თუშებში იყო მოჯამაგირედ და ახლა გაჭირვების დროს თუშებს გამოუგზავნიათ ფშავში თათრების წინააღმდეგ დახმარების სათხოვნელად.)

სანათა ასე მოუთხრობს მგზავრს ფშავებლთ თავგადასავალს:

„ჩემ რა იკითხვის, დედილას,
შეგლოსი, ბედით შავისა,
დავკარგე ვეგლა თვის—ტომი,
ვინაც კი მუყადა თავისა;
წარდგნა დაგვეცა ხომარკელთ
წემულთა თათრის ჯარისა.
მამრთა შეაკლეს მტერს თავი
ხსენება გაწედა კაცისა...“

რად გვინდა დედებს შვილები?
რასეუდ ვწვალდებით ნეტავი?
გაჭზრდი, გალადებს გაჰყარო.
დამაყ...

დღეს მთელი, ხვალვე მკვდარია;
 მოვა, წაიღებს უეცრად
 სისხლისა ნიაფ-ღვარია!
 პირ-სისხლიანის მისიჯველი,
 შვილის დუშმანიც არა!
 სანათაი ვარ მე, შვილო,
 აფხუშოურის ქალია.
 აქა ვარ გამოთხოვილი,
 ბერიძე შეფანდა ქმარია.
 შვიდი გავზარდე ვაჟ-ყატი
 თითო ღამისა დარია.
 შვილივ გამიწყდა ერთს დრასა,
 მამაც იმათთან მკვდარია.
 ხომარის გორზე დავმარხენ,
 თავზე დასტირის ქარია.
 ორ კვირას საფლავებ ვსთხარე
 იმათ თავ-შესაფარია...
 ვინ ემსახურას, მაშ, ხატსა?
 მაშ ვინ აუნთას სანთელი?
 მაშ, ვინ დაგვიკლას საკლავი?
 ვინ მოაკმიოს საკმელი?!
 უკაცურთ კაცობა გვმართებს,
 მინამ სულ გვიდგას პირშია
 ხატიც შავგინდობს ცოდვასა,
 რომ გუნახავს გასაჭირშია“.

ხომ ხედავთ რა ფას დაუღებელი მსხვერ-
 პლი შეუწირავს საბრალო სანათას თემის
 ბედის სამსხვერპლოზე! მის შვილებს და
 მათ მამას დაუნთხევიათ სისხლი მტრებთან
 სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაში! მერე
 როგორ შვილებს, როგორ ვაჟკაცებს?
 შვიდნივე, სანათას თქმით, „მეხად დაეც-
 ნენ მტრის ჯარსა, მისთიბდნენ, როგორც
 უანასა“ და განსაცვიფრებელი გმირობა
 და ვაჟკაცობა გამოიჩინეს. საბრალონი
 თურმე ეცადნენ გაეჟლიტათ უთვალავი
 მტერი,

„მაგრამ ვინ დაჭლევს
 რიეზე ქვებს და ღოდებს!“

ვინ დალევს თათრის დაშქარსა,
 უთვალავს, გასაოცებსა?!“

ვინ არ იცის, თუ რა მწვავე და მტან-
 ჯველია დედისთვის სიკვდილი ერთის
 შვილისა. მაშ ადვილად წარმოსადგენია,
 თუ რანაირი ჯოჯოხეთით აღავსებს საბ-
 რალო დედის გულს დაკარგვა შვილის
 შვილის—ნაქები და ცნობილი ვაჟკაცე-
 ბისა! საზოგადოდ იშვიათია ისეთი დედა,
 რომელიც პირადს უმაგალითო უბედუ-
 რობას და ტანჯვას ითმენს სამშობლოს
 და ერის კეთილდღეობისათვის, მათის ინ-
 ტერესების დაცვისათვის. და აი სწორედ
 ასეთს იშვიათს დედას წარმოადგენს სანა-
 თა, — საუკეთესო წარმომადგენელი ძველი
 ქართველი დედისა. აბა რომელი თანა-
 მედროვე ქართველი დედა იტყვის და
 მერე ისეთის ღრმა გრძობით და რწმენით
 იმ სიტყვებს, რომლითაც სანათამ მიმარ-
 თა კვირიას, როდესაც შეიტყო, რომ
 თლშებს და კახელებს გადაუწყვეტიათ
 თათრებთან სასტიკი ბრძოლა და დახმა-
 რებისათვის ფშავებისათვის მიღმართავთ:

„თუ ამომუყდიოთ მტრის ჯავრსა,
 შვილოთ არც კი მოვიგონებდი,
 რადა მიჭირდა, თუ მტრისას
 გაჟლეტას მოვიგონებდი.
 გულიდგან კელის სალტესა
 მაშინვე მოვიფონებდი.
 შვილო, დედილამ, მე თითონ
 წავალ შავტირებ ფშაველთა;
 უველას შავტირებ ჩემს დარდასა,
 ვისაც შავხვდები გზა-ველთა.
 მე თუ რვა სული შევწირე,
 თითონ ვერ გაიმეტებენ?
 ფშაველნი აიშლებიან,
 თუ მტერს სამ დაიმედებენ!
 დურთო და ჩვენო გამჩენო,
 ხატებო ფშავეთისაო!
 ახვსეთ თათრის სისხლითა

ჯელები კანეთისაო.
 შენ გაუმარჯვე ჩვენს ჯარსა
 დავლათო ახმეტისაო!
 გვაკმარე, ღმერთო, ზარადი,
 გვეუო, რაც სისხლი გვიდგრია,
 გვეუო, რაც მტრებთან ბრძოლაში,
 ძვალები გადაგვიყრია.
 გვეუო აშდენი ცრემლის ღვრა,
 დაუშრებელი ყაება;
 არ თუ ვებრადვით საყმანი,
 რომ ადარ გვწყალობს დგთაება?!
 გვიშველე, და ჰარის ჯვარო,
 და გვჭირდა შენი თავია;
 შენი ფრანგულით აკურთხე
 თუშ-ფშა-ხეგსურთ ზავია,
 ნუმც დაედუპვისთ. შენს მადლსა,
 ზღვაში შესული ჩავია.
 ჩაუძეღვ, დაშარელო,
 ტანზე შაიბი ხმადია.
 კვიჭირს და გამოგვიყვანე
 შეუშურავი ძაღია“.

რა არის ეს სიტყვები, თუ არ განგმი-
 რულ—დალახრული, მაგრამ გაუტყებელი,
 გულის მხნე, ენერგიული მოწოდება ერის
 თავისუფლებისა და რჯულის დიდებისა-
 თვის თავის დასადებად! „ხანხალით“ მო-
 სიარულე, ღრმად მოხუცი, შვიდი გმირი
 შვილის და მათის მამის ერთს დღეს დამ-
 კარგველი, უმწეოდ და ოხერ-ტიალად
 დარჩენილი—ბებერი სანათა ასეთს უუსა-
 შინელეს მომენტშიაც კი სწორედ რომ
 განსაცვიფრებელ გონების სიფხიზლეს და
 შეგნებას, ზღვა გრძობას და საზოგადოთ
 რთულს ფსიხოლოგიურს განცდას იჩენს.
 ეს განცდა, ეს ღრმა პოლიტიკურ-ეროვ-
 ნული შეგნება სანათასი ორგანიულია
 და მთელს მისს არსებას შესისხლობრცე-
 ბია. ამავდ დროს მისი სულიერი მდკომა-
 რეობა ნაყოფი და შედეგია მთელი ხალ-
 ხის განცდისა და შეგნებისა. სანათას

მოთქმა-ვედრება, მისი გოდება-წუხილი,
 სურვილ-მისწრაფება პირადის ხასიათის
 როდია: ის კვენესა მთელის მრავალ-ტან-
 ჯულის ერისა, მისი უცვლელი სურვილი
 და ნდომაა. და აი სწორედ იმისთვისაა
 ჩვენთვის ძვირფასი ეს ფიქრ-ზრახვა, ეს
 უწმინდესი გრძობა სანათასი, რომ ის
 ეროვნულია.

ჩვენი საქართველო მხოლოდ იმითი
 ცოცხლობდა და ათასნაირ აუწერელ
 ტანჯვა-წვალებას მხოლოდ იმითი გადურ-
 ჩა, რომ მასში წინედ ბლომად იბადებო-
 დნენ სანათასთანა დედები, რომლებიც
 ღარიბ, უსწავლელ-გაუნათლებელ შვი-
 ლებსაც, როგორცაა, მაგალითად, „ობო-
 ლი“ მწყემსი კვირია (იხ. „ბახტრიონი“),
 საღს და სასარგებლო რწმენას და შეხე-
 დულობას უნერგავდნენ. აბა მოისმინეთ
 კვირიაღი ღრმა აზრიანი მსოფლ-მხედვე-
 ლობა:

„მანამა ვცოცხლობთ, მტერი გვეუა
 ბევრად სჯობს ვიყვნეთ ცდაზედა.
 რცა დრო მოვა, დე, გაქრეს,
 ბედის ვარსკვლავი ცაზედა!
 ცოცხალს კი უნდა ეხურას
 ვაჟკაცსა ქუდი თავზედა.
 სიცოცხლეს აუგანსა
 სიკვდილი მიჯობს ხმაღზედა.
 რას ჩემი ბინა სხვას რჩება,
 ჩემი ცოლი და შვილები.
 თუ დუშმინს ხმაღი არ მომკლავს,
 მე თითონ გავიგმირები“ (88 გვ.)

როგორც „ობოლი“ კვირიამ გაამარ-
 თლა თვისი სიტყვები და გმირულად თა-
 ვი შესწირა მშობელ ერს „ბახტრიონის“
 ციხის აღების დროს, ისე თითქმის ყველა
 ძველი ქართველნი, სანათასთანა თავგან-
 წირულ და შეგნებულ დედებისაგან ნაშობ-
 აღზრდილნი, უანგაროდ სწირავდნენ პი-
 რად ბედნიერებას, მყუდრო ცხოვრებას

ერის სამსხვერპლოზე და უკანასკნელ სისხლის წვეთამდე იცავდნენ საკუთარ „ბინას“ და „კოლშვილის“ კეთილდღეობას. ქართველ კაცს ყოველთვის „აუგინან სიცოცხლეს“ მალლა სასახელო „ხმალზე სიკვდილი“ დაუყენებია და სანამ სული დგმია, „ვაჟაკის“ ქუდი ხურებია თავზე. არა მარტო გორგასლანები, თამარები, სააკაძეები და ირაკლები და სხვა ისტორიულად ცნობილი ქართველი ჰქმნიდნენ საქართველოს ისტორიას; არა მარტო მათმა „საგმირო საქმეებმა“ შეანარჩუნეს ყოველ მხრივ დევნილ და ტანჯულ საქართველოს „ენა, საყდარი, სარწმუნოება,—ამგვარადვე დაუფასებელი იყო საქართველოსთვის მისი მორიგი და უბრალო შვილების, აი ისეთების, როგორნიც იყვნენ, მაგ., „ბებერი“ სანათა და „ობოლი“ კვირია, შეგნებული და უანგარო სიყვარული, ერთგულება, თავისდადება.

სწორედ მაგისტანების ხელში იყო ნამდვილი „ბედი ქართლისა“: ისინი ჰქმნიდნენ იმ ზნეობრივ ატმოსფერას, იმ იშვიათს განცდას და გრძობას, რომლითაც თამარები, სააკაძეები და ირაკლები სარგებლობდნენ საქართველოს განსაღიღებლად და ასაყვავებლად.

ვაჟას საოცნებოდ და სანატრელად გახდომია ბრწყინვალე და შარავანდედიანი სახე ძველის ქართველის ქალისა. და რამდენადაც ის გულნატკენი და უკმაყოფილოა „ახალი ქართლის“ თანამედროვე ცხოვრების სიცხადით და კერძოდ ქართველ დედის „გულის შეცვლით“, გაფუქსავატებით და გადაგვარებით, იმდენად პოეტის ფანტაზიას და შემოქმედობრივ ალტაცებას განუყრელად თან ახლავს დიდებული აჩრ-

დილი და თვალწარმტაცი სახე ქართველის ძველის დედისა და ქალისა.

„დღისის სიცხადით გულ-დაჩაგრულს“, პოეტს ტკბილ ოცნებაში მაინც ესიზმრება ძველი „ნეტარი“ ქართველი ქალი; ისე მოწყურვებულ-მონატრებულია მისი რეალურად მყოფობას და არსებობას, რომ სურს მოიკრიფოს თვისი შემოქმედების და აღმაფრენის მთელი ძალღონე და შეჰქმნას, განახორციელოს, სული შთაბეროს, ხილულ ჰქმნას, რეალობად აქციოს თვისი დამატკობელი ოცნება, ე. ი. სახე ქართველის ქალისა. ვაჟას სურს, თვისი ოცნება-იდეალს ისეთი სისხლხორცი შეასხას, რომ ყველა ჩვენთაგანს შეეძლოს მისი შეყვარება, მითი დატკობა...

—

გარდა სანათასი, ვაჟამ „ბახტრიონში“ მეორე ქართველი ქალის სიმბატიური და ლამაზი სახეც გამოაქანდაკა. მე მოგახსენებთ ლელაზე.

როგორც ვიცით, კვირიას მოწოდებით მთელი ფშავ-ხევსურეთის მამაკაცები თუშების და კახელების მისაშველებლად გაელაშქრნენ. როდესაც მათ „საღმრთო ჰქნეს და დაჰკლეს ხარი და ცხვარია“, „ადიდეს ლაშარის ჯვარი, თამარის ნაჩუქარია“ და მერე ჰურის ჭამას შეუდგნენ,—ამ დროს მათ მოესმათ ქვიშის ჩხრიალი და „თან ფეხის ჩქამი ცხენისა“.

„დადუმდნენ. ზოგნი წამოდგნენ,

იქით მიაშურეს თვალია...

თამამად, ვაჟაკტურად

თავს წამოადგათ ქალაი.

ცხენს იჯდა მამაცურად,

წელს თუმც არ ერტყა ხმალია,

ხელთ ეჭურა შუბი წვერ მარგი

მამისგან მონაჰარაა“.

ეს უცნობი გამოდგა შანშეს ქალი ლე-

ლა. თურმე საბრალო შანშეს „მრავალი
ჭირვებია წყლოლები“: მტერთან ბრძო-
ლის დროს ისე დაჭრილა ვაჟკაცი, რომ
„ველარ მუშაობს ხელით და წელითა“;
როცა ფშავ-ხევსურების „პირის ჰქნა“
(ე. ი. ომში გამგზავრება) გაუგია, „ცა
გაწითლებია სნეულსა“: აბჯარი მოუტა-
ნინებია, ცხენი შეუკაზმინებია, მაგრამ,
როდესაც შეგდომა დაუპირებია, დასუს-
ტებულა—, „ცხოველი სული ვერ მოარე-
ვია უძლოურს სხეულსა“... მამის სამაგიე-
როდ საომრად წასვლა შანშეს ქალს გა-
დაუწყვეტია. როდესაც ხომარეული შე-
ეკითხა ლელას:

„ახლა რა ასდგე, დაცო,
ადგომის მიზეზ რა არი?—, მან აი რა
პასუხი მისცა:

სხვა არ მინდა, გენაცვალეთ,
თქვენს მტერს გუფსა ჰხვდეს ლახვარი,
და ჩაეყაროს უსურმაგსა
ბორცტს თვალებში ჩაცარი.
(ღაშქარში ჩოჩქალი ისმის:
ეს სადაური, რა არი?!)
ვერ მიხვდით? შირდაშირ გეტყვით:
თათრებთან ომი შწადან,
მინდა რამ ჯავრი ვიყარო.
ბეგრს რამ ავს საქმეს სწადან:
იკლებენ საქართველსა,
ბუმბეკაზობით დადიან.
რად გიკვირთ, ფშავ-ხევსურნო,
იქნებ მიწუნებთ ქალობით?
ჩემ ძმათ ცხონებამ, გარგებდით,
ჩვენთა სალოცავთ წყალობით!
ხმლის ქნევით ვერ ტაკავირგებთ,
ფარ შუბის დაკვლებითა,
მაგრამ ჩემს საცდელს მაინცა
ვეცდები დამკვლებითა.
ნუ გავიწყდებთ, ბახტრიანს
ცხიხე სამ უდგათ მაგარი,
შინგითაც მიწყობილი აქვთ

სანგალ-საუჩუბ-საფარი;
კარებს მაგრა დაკეტილს,
ათას მხრივ უდგა ჩაფარი.
ნეტავ იქ დედასთან მომკლა,
თათრებისა საშფარი!
მაგ ძაღლთ ძმათა სისხლიც მიმართებს,
უნდა ვიძიო ივია.
სისხლის აღება, ხომ იცით,
მუდამ წესი და რიგია.
ან უნდა თათრის ხმლით მოკვდეთ,
მე თავი გადამიღვია“.

თუმცა ასეთი იყო სურვილი და გადა-
წყვეტილება ლელასი, მაგრამ მამაკაცების
რჩევამ, რომ ის შინ დაბრუნებულიყო და
უძლოურ მამისთვის მოეარნა და ეზრუნა,
შეაცვლევინა მას წინასწარი გადაწყვეტი-
ლება. ლელა, როგორც ქალი და ისიც
ახალგაზდა და გამოუცდელი, დამორჩილ-
და უფროსების რჩევას, თუმცა პირადი
მისი სურვილი იყო სისხლი აეღო ან თა-
თრის ხმლით მომკვდარიყო. გაგონება-
მორჩილება, უფროსის სიტყვის პატივის-
ცემა— ესეც ერთი საუკეთესო თვისება-
თაგანი იყო ქართველის ქალისა. რო-
გორც დავინახეთ, ლელა შურის ძიე-
ბის და სისხლის აღების სურვილს ისე
გაუტაცნია, რომ საპყარი მამა დაუტოვე-
ბია და თათრებთან შესაბრძოლებლად
გამგზავრებულა. მაგრამ ლელა ხორციე-
ლად და სულიერად იმდენად სალი და
მთელია, რომ მამაკაცთა გონიერი რჩევის
გაველენით აზღვავებულ გრძნობას იმორ-
ჩილებს, გატაცებას აქრობს და შვილუ-
რის მოვალეობის ასრულებას უპირატე-
სობას აძლევს. ეს იმას ამტკიცებს, რომ
ლელასი სურვილი და გატაცება, მისი
არაჩვეულებრივი გადაწყვეტა და ამ გა-
დაწყვეტილების სისრულეში მოყვანა,
შედევრი იყო ღრმა მოფიქრებისა და გრძნო-
ბისა: პირად ჟინიანობას ან თავის გამო-

ჩენის სურვილს აქ, რასაკვირველია, ადგილი არ ჰქონია. ლელას ფიქრადაც არ მოსვლია თავის საქციელით ეფექტი მოეხდინა, ვინმე გაეკვირვებინა. ძმის დაკარგვამ, ღედის „საპურობამ“ და მამის „უძლურებამ“ ისე იმოქმედეს მგრძობიარე, ჯან-ღონით და ენერგიით სავსე ლელაზე, რომ მან, მთიულების შეხედულობით, დიაცისათვის შეუფერებელი საქციელი ჩაიდინა. როდესაც მან მამაკაცების, თვისი სურვილის მოწინააღმდეგე, რჩევა-დარიგება მოისმინა და ეს ორი ერთმანეთის მოწინააღმდეგე მოტივები შეადარა, თითონ თავის ნებით გადაწყვიტა შინ დაბრუნება, თუმცა მძიმე იყო მისთვის უარის ყოფა სანატრელი გადაწყვეტილებისა. ქალმა

„ცხენი მოდრიჯა, გასწია,

ქვითინი გაჭყვა კვალადა;

წავიდა გულ ჩათუთქული

მიფაღის ძალის-ძალადა.

ქაღის ქვითინსა მდუღარეს

მთანი იწერენ მკერდზედა;

ცრემლით ატირდნენ წყარონი

ჩამომდინარნი გვერდზედა“.

როდესაც ლელეს ჩავიდა მწუხარე, მოულოდნელი ხმა მოესმა— „კაცის კვილი შორითა“. ეს იყო „ობოლ“ კვირიასი ხმა. მას „კვავში დაჯდომოდა“ ლელას პასუხი, მაგრამ, რადგანაც იქვე, ლაშქარში, „უფროსთა საუბარში ვერ ჩარევა“, გადაუწყვეტია ჩუმად, მალულად „თან გაყოლოდა“ ლელას და მისთვის თვისი აზრი და გადაწყვეტილება გაეზიარებინა. ეს გადაწყვეტილება კი იმაში მდგომარეობდა, რომ კვირია და ლელა წინდაწინ უნდა წასულიყვნენ და „მიემართნათ თათრის ბინისთვის“ და მისალმების შემდეგ უნდა განეცხადებინა კვირიას, რომ მან ყვინს მოართვა „ფეშქაშად ტურთა ქა-

ლი“. შევიდოდნენ თუ არა ამ ნაირად ციხეში, მათ ციხის კარი უნდა გაეღოთ ქართველთ ლაშქრისთვის, „თუნდაც რომ დაეკლათ ციხის კარებზედა“...

ლელას მოეწონა ეს წინადადება მიუხედავად იმისა, რომ ასეთი საქმე მას აუცილებელს სიკვდილს უქადიდა.

„მზადა ვარ, შენი ჭირიშე, — უპასუხებს ლელა კვირიას, —

როგორც სჯობს, იცი უკვედა;

მე კი გონება აწ მიჭრის,

გამხდარს დარდ-ბოდმის ბუდედა.

მტრის ჭაფრი გულში მიადგია

შავის ალაზნის გუბედა.

ეგრ იყოს, შენ ამბობ,

უარს არ ვიტყვი მაგაზე,

ოღონდ დაბას ჩვენ ჯარმა.

თათრები ვირის ბაგაზე!

იმოდენს მაინც არ შავძლებ,

რომ დამკლან დედის კალთაზე?“...

რომელ ჩვენთაგანს სასიამოვნოთ არ აუძგერებს გულს ასეთი ღირსეული და გმირული პასუხი და გადაწყვეტილება ნორჩი და ტურთა ლელასი, რომელიც, პოეტის აღწერით ჰგავდა „სამოთხის ყვავილსა, ნარწყავსა უკვდავებითა, ხორც-შესხმულ სიყვარულს ჰგავდა, ატურწყველს უწყავებითა, ვარდს ჰგავდა, ვარდის წყლით ნაბანსა“.

ვინ არ იცის, რომ სიცოცხლე ტკბილია და საშინლად ძნელია მისი გამეტება, განწირვა. განსაკუთრებით სიცოცხლე სწყურია ჯანღონით აღსავსე და სილამაზე-სიჯივლით დაჯილდოებულ ადამიანს. ალლო სიცოცხლისა და წყურვილი მითი დატკობისა ისე ძლიერია ყველა ჩვენთაგანში, რომ შეგნებულად სასიკვდილოდ თავის განწირვა უზომოდ სამძიმოა: ამით აიხსნება ის მოვლენა, რომ ნამდვილი გმირობა და ჭეშმარიტი გმირი იშვიათი

მოვლენა ადამიანთა ცხოვრებაში, განსაკუთრებით იქ და იმ ხანაში, სადაც ეგოიზმი და პირადი სიამოვნებით დატკობის სურვილია გამეფებული.

ადვილი წარმოსადგენია, რა სანატრელი და ტკბილი იქნებოდა ლელასათვის სიცოცხლე და მისი სიამოვნებანი, — ლელასთვის — ამ სასიცოცხლოდ გაფურჩქინილ „ვარდისათვის“, ამ „სამოთხის მზგავსი ყვავილისათვის“! მაგრამ ლელამ ეს თვისი ლამაზი და ნორჩი სიცოცხლე გმირულად შესწირა ოჯახის, თემის და ერის შევნებულს სიყვარულს და კეთილდღეობას. ამასთანავე, აბა დაუკვირდით, რა უბრალოდ და მარტივად სწყვეტს ნორჩი ქალი ჯუდიდეს საკითხს ადამიანის ცხოვრებისას — საკითხს სიკვდილ-სიცოცხლისას — და რა წყნარი და ღრმაა მისი „წადილი სიკვდილისა“, ოღონდ „ეშველოს ჩვენს ჯარსა“. მხოლოდ მხატვრის ცხოველს ფანტაზიას შეუძლიან წარმოიდგინოს და დახატოს ასე სრულად და უნაკლოდ „ვარდის“ მზგავსი სახე ქალისა; მხოლოდ ბუნებით ღრმა გონიერს მწერალს შეუძლიან ასეთის ნათელის აზრით და წმინდა გრძნობით გააშუქ-გააცისკროვნოს ის!

აშკარად ეტყობა, რომ ვაჟას უყვარს სიმბატიური, „უკვდავებით ნარწყავი“ სახე ლელასი და სურს მკითხველშიაც გამოიწვიოს ასეთი მისდამი სიყვარული. შეუძლებელიც არის ქართველმა არ შეიყვაროს ღრმად, გატაცებით ასეთი სახე ქართველის ქალისა. მართალია, ეს სახე თუმცა რეალობა არ არის და მგონის აღზნებულ ოცნების ნაყოფია, მაგრამ ჩვენ გვწადიან რეალობად გახდეს, სინამდვილედ იქცეს; ეს წადილი ისეთი მძლავრი და მოუთმენელია ჩვენში, რომ მართლაც ოცნება სინამდვილედ მიგვაჩნია, ფანტაზიით

შექმნილი სინამდვილედ წარმოგვიდგება. და რამდენადაც თანამედროვე ჩვენი „გამაშინებელი“ და „მალინა-კალინას“ მომღერალი „ბარიშნები“ უსაზღვროდ დაშორებულნი არიან თავის ზნეობრივის თვისებებით ძველ დროის ქართველ ლელებს, იმდენად ჩვენ გვწყურია ლელასი გაცოცხლება და სინამდვილედ გარდაქცევა...

ღიადი მნიშვნელობა ხელოვნებისა უმთავრესად იმაში მდგომარეობს, რომ, შესახამს რა ხორცს რომელსამც იღეას, აზრს, ამითი გადააქცევს განყენებულ და უხილავ იღეას რეალობად, რომელიც შეიძლება კიდევ შევისწავლოთ, შევიყვაროთ ან შევიძლოთ. და რამდენად მეტს აზრს და იღეას ასე ახორციელებს ხელოვნება, იმდენად ამრავლებს და აფართოებს სფეროს ჩვენის გონების განვითარებისას და ესთეთიური დატკობისას, იმდენად ააზრიანებს და ატკობს ადამიანთა ცხოვრებას.

რას უნდა მსგავსებოდა ჩვენი ცხოვრება, რანაირად დაწვრილმანებულ და გავპირუტყვებულ უნდა ვყოფილიყავით ჩვენ, რომ საზოგადოდ ხელოვნება და კერძოდ პოეზია არ გვიხატავდეს იდეალურ სახეებს, საქმეებს და საქციელს, რომლებიც გვატკობს, გვასპეტაკებს და გვამაღლებს სულიერად? ხელოვნება თვისის „მოტყუებით“ ჩვენ გვაადამიანებს, ზნეობრივად გვწმენდს, ვინაიდან გვიხატავს იმას, რაც უნდა იყოს, გვაყვარებს იმას, რაც სასურველია.

ვაჟას პოეზიასაც უმთავრეს მიზნად ის დაუსახავს, რომ ლამაზად, წარმტაცად და სიყვარულით გამოაქანდაკოს, გააშუქოს და უკვდავების სული შთაბეროს ძველ ქართველის სახეს, თვით დასტკბეს მისის წარმოდგენით და ცხოვრების სინამდვილით გულნატკენი და დაჩაგრული

ქართველიც ასიამოვნოს, დროებით მაინც ოცნების სიტკბოებით დაათროს. აღწევს კიდევ მგოსანი თვის მიზანს: ჩვენ ჰეშმა-რიტად ვსტკბებით მათის ცქერით და წარმოდგენით და მხნედ ვამბობთ: არ უნდა მოკვდეს ის ერი, რომელსაც ასეთი შვილი ჰყოლია და რომლის შვილს — პოეტს ასე გენიალურად მოუხერხებია მათი გაცოცხლება-განხორციელება!

უეჭველია, ჩვენთვის ძვირფასი და სათაყვანებელია ისტორიული სახე ნინო, ქეთევან და თამარისი, მაგრამ არა ნაკლებ საამო და ტკბილია ჩვენთვის იდეალური, ოცნებით შექმნილი, სახეც სანათასი და ლელასი. როგორც პირველთა, ისე მეორეთა მოგონებამ, მათმა ჰერეტამ უნდა გამოაცოცხლოს მიმქრალ-მიფერფლილი სახე ქართველ დედებისა და ჩაჰბეროს მათ უწინდელი სული ცხოველი.

ყველა ქართველი ამას მოელის, ყველა ამის ნატვრაშია!

ჩვენ გავეცანით რამოდენიმედ იდეალურ სახეს ძველი ქართველებისას, რომელიც განსაკუთრებულის სიყვარულით დაგვიხატა ოცნებით და იმედით აღზნებულმა ვაჟას ფანტაზიამ და გონებამ. გოგოთურის, ალუდასი, ლელასი, სანათასი და სხვების სახეებში, (ლუხუმი, ზეზა, კვირია), მგოსანმა ჩააწნა და ჩააქსოვა უწმინდესი თვისი გრძობა, საოცნებო იმედ-მოლოდინი, ტკბილი ნატვრა და მწვავე ფიქრ-ზრახვა, — ერთის სიტყვით, მთელი თვისი სული და გული. და არც უნდა გვიკვირდეს ეს. ცხადზე უცხადესია, რომ თვით პოეტი, თვისის სულიერის ძალ-ღონით, მისწრაფებით და ცხოვრების მიზნით, მისგან ოცნებით განხორციელებულ გმირების სულიერი ძეგლი, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ, ჟამთა ცვალებადობისა გამო, ის იძულებულია სამშობლოს ბედნიერე-

ბისათვის საბრძოლველად აღიჭურვოს არა „ხმალ-შუბითა და ფართით“, არამედ კალმით და მელნით და რომ ის დააბერ-დააუძლოა არა „ლაშქრობამ, ძალ-უმადურმა გდებამა“, არამედ „ქართლის ბედზე“, მისი შვილების უკუღმართობაზე და მტრების ვერაგობაზე მწარე ფიქრმა და მტანჯველმა ოხვრამ.

როგორც სულიერად ძველ საქართველოსი ღვიძლი შვილი და ძველი გმირებს მონათესავე, ხორციელად კი უდროვო დროს, შეუფერებელ ჟამს დაბადებული და აღზრდილი, — ვაჟა ლალად, ბედნიერად და სრულ ადამიანად გრძობს თავს მხოლოდ ძველი ცხოვრების წარმოდგენის და მოგონების ატმოსფეროში; მხოლოდ იქ განიცდის მშობლიურ ერთან სულიერს ნათესაობას, ძმობას, თანხმობას, გმირობის და ვაჟკაცობის სიტკბოებას.

აწინდელი მდგომარეობა კი საქართველოსი მას სრულებით არ ენათესავენა, რადგანაც უწინდებურს თვისებებს — გმირობას, ვაჟკაცობას, შეგნებულ მამულის შვილობას, გრძობის სიწმინდეს და გონების სიმალლეს — მასში ადგილი არა აქვს, ან ძლიერ შესუსტებულა, შერყვნილა. დღეს, ვაჟას რწმენით, ნაცვლად გოგოთურებისა, ალუდა ქეთელაურებისა, ლუხუმებისა, ზეზებისა, სანათებისა და ლელების მრავლად არიან მხდალი და მოლალატე „წიწოლეები“ („ბახტრიონი“), „უფალი სუდიები“, „ზაკონის“ წარმომადგენელი „მამასახლისები“ და „პრიპტავეები“ (იხ. „სურათები, იხ. გვ. 461).

მგოსანი გულმოკლულია აწინდელის ცხოვრებით; ის ვერსად ხედავს აზრიანს, შეგნებულს და გმირულს საქმეს, მისწრაფებას, იდეალს. მისი სული ვერ შეეგუა გარდაცვლილ საქართველოს გულის ძველას, ვერ შეეთვისა მისი დაწვრილმანებულ

შვილებს, მათს ლაჩრულს და მონ ურს საქციელს. ის ობლად გრძნობს თავს თანამედროვე საქართველოში, დაჭრილს არწივს ემზგავსება მისი არსებობა.

ვაჟა თავისუფლად და ლაღად თავს მხოლოდ მაშინ გრძნობს, როდესაც საქართველოს ძველ ცხოვრებას იგონებს, როდესაც ჰქმნის მისი გმირი შვილების საუცხოვო სახეებს, როდესაც ოცნებით მაინც მათთან მოქმედობს, სამშობლოს თავს დასტრიალებს, მტრების „სიწუნტის ნაღველი ყელში დუღილით ამოდის“. ამაყი, ლაღი და ბედნიერია ამ დროს ჩვენი მგოსანი; მისი „სიმღერაც“ მხნე და იმედოვანია.

თანამედროვე საქართველო და ქართველები ვაჟას პოეზიაში.

„ვაჰ, რა ძნელია, კვდებოდეს, იკარგებოდეს სახელი“.

ზემოდ ჩვენ დავინახეთ, თუ როგორი წარმოდგენა და შეხედულობა აქვს ვაჟას საქართველოს წარსულ ცხოვრებაზე და ძველ ქართველებზე. ეს წარმოდგენა ნათელი და იდეალურია. მგოსნის ოცნებამ, მისმა მამულიშვილურმა დაუკმაყოფილებელმა წყურვილმა მონახა წარსულში ისეთი მოვლენები და პირები, რომლებიც დღეს არ არიან, გამქრალან, მაგრამ რომლებიც შესაძლებელი და, მით უმეტეს, სანატრელი არიან ყველა ქართველისათვის. ეს ტიპები უსიცოცხლო იდეალიზაცია არ არის; ისინი არიან შესაძლებლობის განხორციელება, კერძო შემთხვევათა, კერძო მოვლენათა, კერძო პიროვნებათა გაზოგადება, გატიპიურება; ისინი არიან ცხადყოფა, ხორცშესხმა იმისი, რითი სულდგმულებს მგოსანი, რაც

შეადგენს მისი სანეტარო ოცნებას, რასაც გარს ევლება მთელი მისი შემოქმედება და რაც აცოცხლებდა და რაც დღესაც აცოცხლებს მრავალ ტანჯულ საქართველოს. დეე, მგოსნის ფანტაზიის ნაყოფი, მისი წარმოდგენის შინაარსი წარსულ ცხოვრების შესახებ სრულად არ ეთანხმებოდეს ისტორიულს სინამდვილეს; დეე, ამ სინამდვილემ ბევრი ფაქტებიც გვიჩვენოს პოეტის წარმოდგენის საწინააღმდეგო; დეე, გოგოთურები, ალუდა ქეთელაურები, ლელები, სანათეები, კვირიები, ჩაღხიები და სხვა ვაჟას იდეალური გმირები იშვიათს მოვლენას წარმოადგენდნენ ჩვენს ცხოვრებაში; დეე, საქართველოს, — ხუთ დამოუკიდებელ საზღვრებამდ დაყოფილს, — უკანასკნელ ოთხ საუკუნის განმავლობაში ნუ ჰქონია, გაჰქრობია შეგნება განუყოფელ საქართველოს იდეისა და ყველა ქართველ თემების ერთმობისა; დეე, ამ დროის განმავლობაში ჩვენში დაცემული იყო ძლიერება, ავტორიტეტი მეფისა, აღვირ აეხსნათ დიდებულთ, თავადებს და დეე, მთლად საქართველოში გამეფებულ იყოს (უკანასკნელ საუკუნეში მაინც) მათი თვითნებობა და ანარხია... დეე, სუყველაფერი ასე ყოფილიყოს (და მართლაც, როგორც ვიცით მიუდგომელ ისტორიიდგან, ეს ბევრს შემთხვევაში ასეც იყო)... მაგრამ მგოსანი მაინც მართალია და ჭეშმარიტებას და სინამდვილეს არ ჰღალატობს, როდესაც ძველ ქართველ ქალის და კაცის სულიერს და ფიზიკურს გმირობას და გოლიათობას გვიხატავს; პოეტი მართალია, როდესაც მათი „საარაკო“ საქმეთა და მოქმედებათა მოწმედ გვხდის, რადგანაც ის, როგორც მხატვარი და ერის სულის თვით საუკეთესო გამოჩაშუქი, მშობელ ერის ცხოვრებაში უმთავრესად ეძებს მისი ზო-

გადი და ნიშანდობლივი თვისებების გამოძღვანებას და არა შემთხვევითი, უძლეველ გარემოებათაგან გამოწვეულ, ვითარებებს... მგოსანი, მხატვარი ისტორიკოსი როდია. ამისთვის მას ჩვენ ვერ დავავალებთ ისტორიულ ფაქტების უცვლელად აღნუსხვას, გადმოცემას, ნამდვილ ისტორიულ მოვლენათა და პირთა ფოტოგრაფიულად, უცვლელად გადაღებას.

რასაკვირველია, ვაჟასაც ცოცხლად წარმოდგენილი აქვს. თუ რას წარმოადგენდა, მაგალითად, ქართლ-კახეთი ირაკლის დროს; თუ როგორ იყო ეკონომიურად და პოლიტიკურად დაუძლურებული შინაური და გარეული მტრებისაგან; მან კარგად იცის, თუ როგორ შემცირდა რიცხვი ქართველებისა, როგორ უთხრიდნენ საქართველოს ძირს მეფის წილნი, დიდებულნი და თავადნი; თუ როგორ გამრავლდნენ სამშობლოს მოღალატენი; ისიც ესმის მას, თუ როგორ იტანჯებოდა გლეხობა აღვირ წახსნილ და გათამამებულ თავად-აზნაურობისაგან და სხვა და სხვა...

მაგრამ მაინც მგოსნისთვის საკმარისია ამ საერთო გათახსირების, ვალატაკების და დაუძლურების დროს შეამჩნიოს მომხიბვლელ-მომჯადოებელი სახე ირაკლისა — ამ „გმირთა გმირისა“, ამ ქართველ ერის გენიოსობის განხორციელებისა — და მის წინაშე მთიულთა ერთგულება, ვმირობა, თავის განწირვა და მეფისადმი უღრმესი სიყვარული... და ვაჟას მხატვრულ მხედველობის წინაშე იჩრდილება ყოველივე ნაკლი ქართველი ერისა: პოეტის წარმოდგენას, გულს და გონებას საესებით იპყრობს მხოლოდ ეს საუცხოო და იშვიათი სანახაობა.

ვერც მტერი და ვერც მეგობარი ვერ იტყვის, რომ ქართველი ერი გმირი ერი

არ ყოფილიყოს, რომ მას ხანგრძლივ თვისი ისტორიული ცხოვრების განმავლობაში მართლაც „საზღაპრო“ საქმენი არ გაეკეთებინოს; რომ მას არა ჩვეულებრივის ძალით და ზეკაცურის თავგამოდებით „ენა, საყდარი, სარწმუნოება“ არ დაეცვას და არ შეენარჩუნებინოს; რომ მას თავისებური კულტურა არ შეექმნას და არავითარი განძი არ შეექნოს საკაცობრიო საგანძურში.. და ეს მაშინ, — ნუ დავივიწყებთ, — როდესაც მას, — ყოველთვის რიცხვით მცირეს, პოლიტიკურად სუსტს, ეროვნულად დაყოფილ-დანაწილებულს, ეკონომიურად ღარიბს, გარს ერტყნენ ძლიერნი, მრავალ რიცხოვანნი და ისტორიაში ცნობილნი სახელმწიფონი: სპარსეთი, სათათრეთი და სხ. შინაურობაში ერთმანეთის მოჭიშვენი, გულზვიადნი, უკიდურესი ინდივიდუალისტიკა თავმოყვარენი, თვითკერძონი, უღისციპლიონნი, — ქართველნი მხოლოდ ერთად ერთს შემთხვევაში იჩენდნენ იშვიათს სულიერს სიმხნევეს და სოლიდარობას: ეს იყო მომენტი მტრის შემოსევისა და სამშობლოს დარბევისა. მაშინ თვითოეული ქართველი მეომარი გმირად იქცეოდა, დროებით უკუიყრიდა უვარგისი თვისება-ჩვეულებებს და „საზღაპრო“ საქმეებს ჩადიოდა. გმირობა, საარაკო ვაჟაკობა, ფიზიკური ძალა და სულიერი შეუღრმელობა — აი ის ძირითადი და უცვლელი თვისებები, რომლებსაც ქართველი ყოველგან და ყოველთვის იჩენდა და ამტკიცებდა. მხოლოდ ამ თვისებათა წყალობით შესძლო მეფე ირაკლიმ ერთი მუჟა მეომრებით გამკლავება მაშინდელ ბუმბერაზ სპარსეთთან და ოსმალეთთან და არა ერთხელ სასტიკად დაამარცხა კიდევ სპარსოსმალთა ლაშქარი! სახელმწიფო, რომელსაც, როგორც ისტორიკოსები მოწ-

მოხენ, მეთვრამეტე საუკუნის მიწურულ-
ში კირიკ არა ჰქონდა თბილისში ციხე-
კოშკების შესაკეთებლად და შუამთის მო-
ნასტერში აგზავნიდა შიკრიკს—გვიშველე
კირი გვასესხეო, ასეთი, პირველ შეხედ-
ვით, საბოლოოდ დაუძღვრებული სახელმ-
წიფო ძალით ვერ დაემორჩილებინათ
ძლიერ აზიურს მონარქიებს!

რა იყო მიზეზი ასეთის სასწაულისა?

პირადი გმირობა თვითოეულის ქარ-
თველისა, მათი „მკლავი ძლიერი“ და
„სული მამა-პაპური“! ქართველი ომის
დროს მოკვდებოდა და ზურგს კი მტერს
არ აჩვენებდა. რა იყო გაქცევა, ლაჩრუ-
ლი სიმხდალე, მტრის წინაშე შიში, რაც
გინდ მძლავრი ყოფილიყო ის, — ეს ქარ-
თველმა არ იცოდა. თავისთავად ეს თვი-
სება ჩვენის ერისა ლამაზი და თვალწარმ-
ტაცია. ყოველთვის და ყველგან, ძველად
და ახლად, ასეთი თვისება ატყვევებს ყო-
ველ ადამიანის, მომეტებულად მხატვრის
წარმოდგენას, ოცნებას, ფანტაზიას. მაშ
ჩვენც რათ უნდა გვიკვირდეს, რომ ამ
იშვიათმა თვისებამ დაატყვევა, მოაჯადოვა
სული და გული, ფიქრი და ზრახვა გმი-
რი ერის გმირად დაბადებულის შვილის—
ვაჟასი! ის ღრმად გრძნობს, რომ თუ
დღემდის ქართველს ქართველობა შერჩე-
ნია, თუ დღემდის საქართველო იხსენიე-
ბა, თუ დღემდის მას შეუწარჩუნებია „ცა-
ფირუხ, ხმელეთ-ზურმუხტი“ სამშობლოს
მიწა-წყალი,—ეს მხოლოდ ამ გმირობის
და ვაჟაკობის წყალობაა.

ვაჟამ, რასაკვირველია, ისიც იცის, თუ
ქართველთა რომელ თვისებებმა დააბრკო-
ლა წინსვლელიობა, გაერთიანება, გაძლიე-
რება, მძლავრ ერად გადაჰქმნა საქართვე-
ლოსი; თუ რამ გააქარწყლა, გაანიავა,
უნაყოფოდ დასტოვა ქართველების საარა-
კო თავგანწირულება და გმირობა. ეს

იყო და არის ქართველთა უთანხმოება,
შეურიგებლობა, პირადი ჟინიანობა, უკი-
დურესი ინდივიდუალისტობა, ყოველი
კერძო პირის მიზანშეუწონელი აქტივო-
ბა... პირველი თვისება (გმირობა), პოე-
ტის რწმენით, სჭარბობდა ძველად, და
ისიც მას შეჰხარის, მასზე ოცნებობს, მას
აქებ-ადიდებს.

მეორე თვისებამ, მისივე აზრით, ძლიე-
რად თავი იჩინა „ახალ ქართლის“ ცხო-
ვრებაში და მთლად დაჩრდილა პირველი,
და მგოსანიც ამას დასტირის, ამაზე ჰგლო-
ვობს...

— რამდენადაც აღფრთოვანებულია ვა-
ჟას „სიმღერა“ ქართველთა წარსულ
ცხოვრების მოგონებით, რამდენადაც
ტკილად აყლერებს ის ჩანგს ძველ ქარ-
თველთა საგმირო საქმეების სადიდებლად,
იმდენად მწუხარე და ნალვლიანია მისი
„სიმღერა“, იმდენად „ყორნის ყრანტა-
ლად ქცეულა“ მისი მოთქმა ჩვენს დღე-
ვანდელს დაბეჩავებაზე. პოეტი ამბობს:

„რა ფრად დაგვანებულ ვარ,
ცრემლი მადგება თვალებში,
მუხლთ შეკვეთება, ვმუნჯდები,
სიმდაბლე მამდის მკლავებში:
ყორნის ყრანტალად ქცეულა
ბუღბუღის სტყვენა ჭალებში;
გულსა და განებას შირვეს
ავად ბუნების თარეში,—
კარგისა შეცვლა ავსედა
ამ ჩემს სამშობლო მხარეში!..

უმზგავსობას: კეთილი
ბოროტისაგან ძლეულა.

გული მიკვდება, თვალთაგან

მდუღარე გადმონთხეულა! („პასუხი ბა-
ჩანას“, „სახ. გაზ.“ 1913 წ., № 1032).

თანამედროვე საქართველო, მისი ეროვ-
ნული სხეული, მგოსნის წარმოდგენით,

გადი და F
მომქლა
ლევინი
თაჭ

173

ოია“ (ტრ., 13).
ვეავებულა ავი“
ა ვიგინდარების
ე“ (ტრ., 173),
„ტურა-მგლის

„საჟად“ (ტრ., 94); მისი „ყოფა
დაბეჩავებულა“ (ტრ. 177); საქართველოს,
ისედაც „დავრომილს, აუდგომელსა“,
ფეხებზე „ხუნდი მობმია“ (ტრ., 211);
ერთის სიტყვით, საქართველო გადაქცეუ-
ლა „განგების სათამაშოდ“ და მეზობელ-
თა „გასართობად“ (ტრ., 187).

ასეთი ბედი საქართველოს უმთავრესად
იმისთვის ეწვია, ასეთი სამასხაროდ და
აბუჩად ასაგდები ის იმისთვის გადაიქცა,
რომ მას ირაკლების, ალუდების, გოგო-
თურების და „მზგავსთა მათთა“ მაგიერ
დაებადნენ უღირსნი „თმა გრძელა—ქკუა-
თხელა“, ვითომდა „გამეცნიერებული“,
შვილები, რომლებიც, მათდა სამარცხვი-
ნოდ და ქვეყნის წასახდენად,

„... მეგობრობენ აღი-მუჩას,
მწერადად არიან ძმასთანა,
სამშობლოს ზურგი აქციეს
რადგან კუდი აქვთ სხვასთანა...
დედას მანდილი მოჭხადეს,
ცოლს გაუყიდე სკაბები,
დვიძელ შვილს სიმშვილით ჭხტცვენ,
გარედ გაზიდეს ტაბლები“ (ტრ., 21).

ამ „ნასწავლ-გამეცნიერებულ“ საქარ-
თველოს შვილებს, სალი და სასარგებლო
შეხედულობის ნაცვლად,

„ჯიბე-უბეში უწევიათ
ევროპული აზრები,
უმ-უმი, უდეკ-უცოხნი
მადალი „სოკრტის“ ფრაზები“.

ვაჟას რწმენით, ნაცვლად აქტივობისა,
შეგნებული და შეუჩერებელი ენერგიული
მუშაობისა და მოქმედებისა, ამ ვაჟბატო-
ნებს ცხოვრებაში შეაქვთ მხოლოდ გახრ-

წნა და განხეთქილება, დამლუბველი თეო-
რეტიზმი და კოსმოპოლიტიზმი. ესენი ვი-
თომც დიდ საკითხებზე ჰფიქრობენ, ქვეყ-
ნის და მისი არსებულ წეს-წყობილების
გადაბრუნებას ჰლამობენ, თავის თავს
სთვლიან „ქკუის კოლოფად“, მაგრამ,
საუბედუროდ, მათ მხოლოდ „ფილოსო-
ფოსის სახე აქვთ და დონ-კიხოტის კლან-
ჭები“.

პოეტს „ისა ჰკლავს, გულს ის უქენ-
ჯნის“, რომ საქართველოს იმ შვილებ-
შიაც, რომლებსაც გულწრფელად თავი
ქვემარტ მამულიშვილად მოაქვთ და
მის ჭირ-ვარამზე ჰლალადებენ და მოსტქვა-
მენ, მომეტებულად „თქმა არი, საქმე კი
არა“ (ტრ., 73).

ზოგიერთნი ქართველნი მოღვაწენი,
გარეგნულად „ქვეყნის ერთგულნი“, იმ-
დენად დაავადმყოფებულან თვითონ გრ-
ძნობა-გონებით, რომ სხვა მოღვაწეთა
„ერთგულობაზე ხალხს აცქერინებენ ეჭ-
ვითა“; მათ სხვაში შურთ იგივე გრძნო-
ბა, რისი მატარებელნიც თვითონ არიან.
პოეტი დიდის ეჭვით უყურებს ასეთს
მოღვაწეებს, არ სჯერა მათი გულწრფე-
ლობა და ისეთ უღირს ადამიანებადაც
სთვლის მათ, რომლებთან „ძმად გაფი-
ცვა“ შეუძლებელია.

„... რა მართლა ქვეყანა უყვარს,
მე ეს არ დამიჯერია:
ენით თვალითაქცობს აღბათა,
გულით კი ხალხის მტერია —
იქნება ეს არც კი იცის,
იგი იმდენად მტერია.
მას რისთვისა სძულს თვის მსგავსი,
მის მსგავსის გრძნობის მთქმელია,
თუ მართლა სამშობლო უყვარს,
გრძნობა გონებით მთელია?!
არ არის საწამებელი,
რაც იმას დაუწერია“ (ტრ., 200).

ამ პატარა ლექსში მგოსანმა გადაგვიშალა მთელი სურათი ჩვენის სულიერად გადამახინჯებისა და გამრუდებისა. ის აქ ეხება ისეთს ჩვენს ძირითად ეროვნულს ნაკლს, თითქმის ავადმყოფობას, რომელიც ამ უკანასკნელ დროში ძირს უთხრის, უნაყოფოდ სტოვებს ყოველსავე ჩვენს საქმიანობას და მისწრაფებას. ეს არის ჩვენი ერთმანეთის „სიძულვილი“, „შურიანობა“, დაუნდობლობა, გაუტანლობა, უსოლიდარობა. ამ ნაკლით „გასენილია“ დღეს ჩვენში ყველა: დიდი და პატარა, ნიჭიერი და უნიჭო, გლეხი და აზნაური, ერი და ბერი... ერთგული, გულწრფელი, უანგარო, ერთმანეთის პატივისცემით, ღირსების დაფასებით, ღვაწლის აღსარებით გაშუქებული საერთო კულტურული შრომა ჩვენში ჯერ-ჯერობით არ ყოფილა და არ არის. ერთი ალთას ეწევა, მეორე—ბალთას; ერთს სწორედ ის არ მოსწონს, რაც—მეორეს; ერთი იმის დარღვევას და გაფუჭებას ცდილობს, რაც მეორეს გაუკეთებია. და ეს აზრთა წინააღმდეგობა და გრძნობათა ყინიანობა თავმოყვარეობით და უბრალო ახირებითაა გამოწვეული და არა პრინციპების და იდეების სხვადასხვაობით და მათი ერთმანეთთან დაჯახებით. აბა ჩაუკვირდით ჩვენი „მოღვაწეების“ საქმე-საქციელს უწინ და ეხლა სხვა და სხვა მოქმედების სფეროში: საზოგადოდ ხელოვნებაში, კერძოდ—პოეზიაში, პუბლიცისტიკაში, ისტორიაში, მეცნიერების სხვა და სხვა დარგში, საზოგადოებრივ დაწესებულებებში და სხვა. რას შეამჩნევთ? უთანხმოებას, სიძულვილს, უაზრო „პარტიობას“, განხეთქილებას, ერთმანეთის უპატივისცემლობას... ფაქტები იმდენია და იმდენად საერთოდ ცნობილი, რომ მათი აღნუსხვა მეტად მიგვაჩნია.

ეს რომ ასე არ იყოს, განა ჩვენში რამე ღირს შესანიშნავი და ქვეყნის სასარგებლო საქმე არ გაკეთდებოდა? განა ის ენერგია, რომელიც ჩვენში ერთმანეთის კინკლაობაში, მტრობაში და სიძულვილში იხარჯება, რამე კეთილს ნაყოფს არ გამოიღებდა? ანდა ნიჭიერი, მხნე და ენერგიული მოღვაწენი არ გვებადებიან? როგორ არა: გვებადებიან, გვყავდა და გვყავს, მაგრამ მათი მოქმედება უნაყოფოა, რადგანაც, ვაჟას თქმისა არ იყოს, „სხვისთვის სძულთ ის გრძნობა, რისიც მტვრითველნი თვითონ არიან“ და საერთო სოლიდარული შრომისა არა გაეგებათ რა. და იქ კი, სადაც სოლიდარული შრომა არ სწარმოებს, არაფერი ღირს შესანიშნავიც არ გაკეთდება; იქ ფუჭია კერძო პირთა თავგამოდება და ენერგიის დახარჯვა!

საქართველოს ისეთი, პირადი ინტერესების მალმერთებელი, შვილებიც დაებადნენ, რომლებიც „გარბოდნენ“ და დღესაც გარბიან გარეთ, ე. ი. თავის ნებით სტოვებენ სამშობლოს, მის არე-მარეს და სამოქმედო-სამოღვაწეოდ უცხოეთში იხიზნებიან; მათ „შინ არ სწადიან დადგომა“ იმ აზრით და მოსაზრებით, რომ ვითომც, მათის წარმოდგენით, საქართველო „კვლელთა თავს მანდილი ჩამოხეული“, მაშასადამე საჭიროა სხვაგან ძებნა ასპარეზისა და არსებობისათვის წყაროსი. ასეთი პირების საქციელი, ვაჟას აზრით, მით უმეტეს დასაგმობი და საზიზღარია, რომ მათ მშობელ დედა-ქვეყანას მაშინ დასდეს „წუნი“ და მიატოვეს, „როდესაც ზოგინად იწვა სნეული, ჰკენესოდა, ცრემლებს აფრქვევდა მითრეგბული, ეუფი; წელულებში ადაჩ უჩანდა გვირგვინი-ა.ე

ბოლოს კი ზოგიერთი მათგანი, დარწმუნდნენ რა საქართველო არ კვდება და მაშასადამე „შინაც შეუძლიანთ სჭამონ პური“; თანდათან ბოლიშის მოხდით და თვისის დანაშაულის აღსარებით უბრუნდებიან „დედასა“; დედა კი მათ შემდეგს ეუბნება:

„მე გაპატიებთ, მიგიღებთ,
თუ დმერთმაც ასე განსჯა...
თუ გაპატიათ, მშობლისა
ფრგული ადარ დასჯა“. (ტრ., 125).

სავალალოდ, საქართველოს ბლომად გაუჩნდნენ ისეთი შვილებიც, რომლებიც პირდაპირ, ურცხვად სჩაგრავენ მოძმეებს, მტრებს მხარს უჭერენ და სამშობლოს დამცირებაში და შეურაცხყოფაში მხურვალე მონაწილეობას იღებენ: ყოველსავე მშობლიურს უარს ყოფენ, ტალახიან ფეხებით სთელავენ მისს წმინდათა წმინდას, კუჭს და მისი მოთხოვნილებებს კი ერთგულად, მონურად ემსახურებიან. რასაკვირველია, ესენი საბოლოოდ დაკარგულად უნდა ჩასთვალოს „დედამ“ — საქართველომ; მათი გამოსწორება, ქვემარტ გზაზე დადგომა და დანაშაულის შენანიება შეუძლებელია, ვინაიდან მათ „სინილისიც არ არცხვენს ოდნავად, ერთი ბეწვად“ (ტრ., 19).

ქვეყნის ორგულნი, პირად ინტერესების მალმერთებელნი, სინილისი და პატიოსნება დაკარგულნი, ეს ვაჟბატონები, როგორც „ბაყაყი“ ვაჟას ერთს ლექსში („ბაყაყის სიმღერა“, ტრ. 159), ურცხვად, „გულცივად და რიხიანად“ მღერიან:

„... მე ვარ და ჩემი ჭაობი,
მცხფრებნი ჯიშინადა.
ჭაობი დარჩეს, ქვეყნა
ადიფხვრეს ძირიანადა!
მიყვარს იმისი სიშეორე

და ზედა ზირზე ობია,
ქვეყნად მას რა შეედრება,
ვეფხაფურს ისა სჯობია.
ის მისაზრდობს, მისუქებს
ათასგვარ ჭია-მდილითა,
დმერთმა ამჯავჯლას ჭიები,
მატლები, — ფიდეები იმითა“...

ვაჟა ამტკიცებს, რომ ქართველ მდაბიო ხალხშიაც, სოფელშიაც თითქმის გამქრალა უწინდელი ყოფა და ცხოვრება, ძველებური აზრიანი, ქვეყნისთვის სასარგებლო შრომა და გარჯა. აქაც გაფუქსავატებულა ქართველი, აქაც გაჰქრობია მას „სული მამაპაპური“ და უაზრო, მცენარეულ ცხოვრებას მისცემია.

„როდესაც სოფელს გავიხსენებ, ამბობს ვაჟა, მაშინვე თვალწინ წარმომიდგება ტყე, მინდვრები, მდინარე, მთები, მიწური და ჩალური გაბეჩავებული ქოხები და გაჭიმული გუთანნი, ცელი და ნამგალი, მკითხავი და ქადაგი, მღვდელ-ღიაკვანი, მნათე და გონების სიჩლოუნგე, ქუდ-მობრუნდებული მჭადა აზნაური, სუდია-მამასახლისი, ილიაში ჯოხ-ამოჩრილი გზირი, რომელიც ჩამოწეწილს ჩოხის კალთებს დაათრევს, წვიმისგან გალუსკულს ქათამს დაჰფერებია, უგზო-უკვლოდ დაფართატებს სოფლის უსწორ-მასწორო ქუჩებზე, ხან აქ დააჩენს ქუდის წვერს, ხან იქ, ამოადენს ძალღების ყეფას, დედაკაცებისა და ქათმების წიოკს, ჟივილ-ხივილს. გზირი სოფლის ქორია... უნებლიეთ მაგონდება „კანცელია“, ცხრაგან ჩამონგრეული, და დუქანი, რომელშიც მეტად ავი სული ტრიალებს. დიად, დუქანი მისის განათლებულის დახლიდრითურთ, რომელიც „სეოლოჩიო“ ეუბნება გლეხებს და ლოქოსავით პირი დაუღია ყველას და ყველაფრის ჩასაყლაპავად.

დუქანი სოფლის „კანცელიის“ განყო-

ფილებაა. გასამართლება იქიდგან იწყება ხოლმე და თვით სამართალიც ღვინის რუმბში ჩაუმწყვდევიათ სოფლის მოხელეებს. საბრალო სამართალი რუმბში ზის მობუზული და თვადრთაგან ცრემლი ჩამოდის დაპა-ლუპით“ („ჩვენი სოფელი“, თხ., 364)...

„... ერთი საზოგადო თვისება სოფლებს ისა აქვს, რომ აქა ბუდობს უმეცრება, დათარეშობს ცრუმორწმუნოების გუნდი, აქა მეფობს უზრუნველობა... უნივერსიტეტად სოფელს ქადაგ-მკითხავეების ქობ-მახობა დაუფუძნებია, სადაც გონიერების და ზნეობის გაკვეთილებს მცხოვრებთ უვიცნი და ბრიყვნი მამანი და დედანი უკითხავენ... უმთავრესი სოფლის მოთხოვნილება, ანუ, უკეთ რომ ვსთქვათ, ერთად-ერთი, გაძღობაა. როცა ჰშიან სოფელს, მარტო მაშინ ამუშავენ გონებას სიცოცხლის საღსრის მოსაპოვებლად და როცა გაიძღვები კუჭს, მაშინ გონებას დააძინებს, აღარა სწადიან ფიქრი, სჯა, მოსაზრება... სოფლის „იდეალი ფეხ-მოკლე და ფრთა შეკვეცილია“... („სოფლის სურათები“, თხ., გვ. 473—4).

როგორც ვხედავთ, ვაჟა გულდამწვარი და დადარდიანებულია თანამედროვე ცხოვრების ვითარებით, მომეტებულად სოფლის ცხოვრებისა, ვინაიდან „ჩვენი ძალა, პოეტის სიტყვითაც, იქ არის დამარხული“. ამით აიხსნება, როგორც ზემოდა ვსთქვით, მისი ლირიკის ელექტიური, მელანქოლიური ხასიათი და მთელი მისის შემოქმედების სევდიანობა.

ერთს თავის ლექსში პოეტი ნაღვლიანად წარმოსთქვამს:

„ვაი რამ ცუდი ბეგრია,
ჰმავნა ძხეღია კარგისა“-ო. (ტრ. 85).

და ამით ლაკონიურად დაასკვნის თანამედროვე საქართველოსი და ქართველების

ყოფის და მდგომარეობის დაბეჩაფებას, დაცემას. საქართველოს თანამედროვე მდგომარეობას მგოსანი ადარებს „უდაბურს ადგილს ამოსულს ვარდს“, ობლად მდგარს „გაყვითლებულის ფოთლითა“, ან და ამზგავსებს „უზარმაზარ“ ამაყ მთას (რომლის მწვერვალის შეხება უწინ არწივსაც უძნელდებოდა), წაქცეულს, მომაკვდავს, ქვეყნის სათელად და კაქკაქის საბუღრად გამხდარს (ტრ., 8).

ვაჟა ცხადად ხედავს, რომ ერთს დროს მხნე და გულადი, ამაყი და სულით ძლიერი ერთი დღეს დაავადებულა, დაუძლურებულა, თითქმის სასიკვდილოდ დაჭრილა. მართალია, მას კიდევ ამჩნევია სიცოცხლის ნიშან-წყალი, მთლად არ მომკვდარა, მაგრამ, საუბედუროდ, უმთავრესი ძარღვი არსებობისა გაწყდომია და ვივინდრებს დაუბრიყვებით, აბუჩად აუგდიათ. დღევანდელი საქართველოს ბედი ვაჟას სიმბოლიურად საუცხოვოდ აქვს დახატული ერთს თვის, ზომით პატარა, მაგრამ ტრალედიით აღსავსე, ლექსში— „არწივი“.

„არწივი ვნახე დაჭრილი,—
ევაგ-ეორანს ეომებოდა,
ქწადა ბეჩავს ადგობა,
მაგრამ ვეღარა დგებოდა,
ცაღ მხარს მიწაზე მიათრევეს,
გულის ჰარს სისხლი სცხებოდა.
ვაჰ, დედანს თქვენსა, ეოვებო,
ცუღ დრას ჩავიკვავთ ხეღადა,
თორე ვნახავდი თქვენს ბუმბუღს
გაშლიღს, გაფანტუღს ვეღადა“!..

(თხ., 318).

რა არის ეს პატარა ლექსი, თუ არა მთელი პოემა,—არა, პოემა კი არა— ეპოპეია, რომელშიც განსაცვიფრებელის სიმარტივით და სადად დახატულია თა-

ნამედროვე „დაქრილი“ საქართველოს ბელი და მდგომარეობა?! რომელ ისტორიულ-პუბლიცისტურს გამოკვლევას ან რომელს დიდს და ვრცელს რომანს შეუძლია ასე ნათლად, ცხადად, მარტივად, მაგრამ იმავე დროს საშინელის ტრალიზმით, თვალწინ დაგვიყენოს „თავს მანდილი ჩამოხეული“ და „ჩაბალახ ჩამოხდილი“ „გმირთა აკლდამის“ — საქართველოს გასისხლიანებული სახე?!

ტყუილად კი არ ხედავს მთელი საქართველო ამ პატარა ლექსში უღიადეს სიმბოლოს, ჩვენი ყოფის და არსებობის ცხადად გამომსახველს, და ყოველ ვაჟს საჯაროდ გამოსვლაზე ტყუილად კი არ სთხოვენ ამ ლექსის წაკითხვას! მართალია, მწარეა ქართველისათვის ამ ლექსის მოსმენა, მაგრამ ის მაინც პირს არ არიდებს სინამდვილეს, პირდაპირ უყურებს გასაჭირს, რადგანაც მისმა გენიოსობამ მისივე გენიოს შვილის პირით ამცნო მას, რომ „სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანო“. საამაყო და საამოა გმირული სიცოცხლე, მაგრამ არა ნაკლებ ღამაზი და მომხიბვლელია ვაჟკაცური სიკვდილიც... ეს ქართველმა კარგად იცის!

ჩვენის აზრით, საქართველოსა და მის თანამედროვე მდგომარეობას გულისხმობს მგოსანი ლექსშივე: „ბებერი ლომი“. ერთს დროს ძლიერი ნადირთა მეფე — ლომი „დაბერებულა“ და „კლანჭებს ველარა ხმარობს“:

„ვერ სჭექს წინანდებურად,
ბუნაგშია სწევს წინანდა,
ნადირთა თავზარ დამცემი
ეხლა იმაღვის თავდა;
ჭკავს თორმეტის წლის სნეულსა,
გულით ისეა ავად.
ფიქრი უპირთ სოფელზე

სახეს ატეფია შავადა.

ტანი სულ დაჭკოჭრებია,
შემომტვრეფია ბწყალები,
არ ანათებენ ძველებრივ

მისი ღამაზი თვალები“. (თხ. 293-4).

ისედაც საშინლად „შეწუხებულს“, დათვს შემოხვევიან „ბრიყვი და თავბელი“ მხეცები და „ჯავრის ამოყრას აპირობენ“... სწორედ რომ „ძნელი სანახავია“ ასეთი დამცირებული მდგომარეობა „ძველი იღეთი“ წასულის მხეცთა მეფისა!

ადვილად მისახვედრია, რომ ვაჟა აქ ლომს ქვეშ გულისხმობს „სიმშლით შეწუხებულს, თავვის სოროსი მქექველს, მოწყალეობის მთხოვნელს“ თანამედროვე საქართველოს, რომლის უწინდელს „შეუდრეკს ძალას დასდებია ჟამთ ვითარების ბეგარა“.

ეს სიმბოლიური ლექსიც ბევრის გამხსენებელი და ამხსნელია!

ვაჟას ფიქრ-იმედი საქართველოს მომავალზე

„მომავლის სხივი აქარვებს
გმირის ოხვრას და გმინვასა“.
(ტრ., 202).

როგორც დავინახეთ, მგოსანი „წარსულს“, ე. ი. საქართველოს უწინდელს, შედარებით აზრიანს და გმირულს, ცხოვრებას „ცრემლად დასტირის“; თანამედროვე მისს ცხოვრებაში კი იმდენს „ღვარძლს და შხამს ჰპოულობს“ (ტრ., 14), რომ თვისი „სატრფო“ — საქართველო „საფლავში მდებარედ“ წარმოუდგენია...

ქართველ ერის მომავალსაც ვაჟა «ფიქრ-მგლოვიარედ» შეჰყურებს, რადგანაც ის „ამირანის“ და „დაქრილ არწივის“

მღვდობარობაში და ყოფაში ეგულება. მაგრამ ეს „მგლოვიარობა ფიქრისა“ მომავალზე არ არის საბოლოოდ უიმედო. «გასალკდევებული» მგოსანი გულს მაინც არ იტენს, მაინც იმედ-ოცნებით შეჰყურებს ამ მომავალს და მხნედ ამბობს:

„მომავალი და ჭხურია

გულს და გონებას თადადა“-ო.

მართალია, ბუნდოვანი და გამოურკვეველია, პოეტის აზრით, მომავალი გზა და ბედ-იღბალი ქართველ ერისა; გადაწყვეტით ვერაფერ იტყვის, როგორ და როდის მოხდება მისი „ფენიქსებრ განახლება“; როდის გაკაშკაშდება მისი, დღეს „ოდნავ ბუტბავი, ვარსკვლავი“, მაგრამ მაინც ვაჟა, მომავლად და დაუძღურებულ სატრფოსადმი სიყვარულით აღზნებული, მის ბედს „ველარ აშორებს თვალებსა“ (კრ., 201) და „დაჟინებულის მისის ცქერით კიდევაც შეიქმნა დასაძრახავი“.

ნუ გგონიათ, რომ ეს „დაჟინებული“ ცქერა, ე. ი. შეუწყვეტელი და მუდმივი ფიქრი სამშობლოს მომავალზე ჩვენს პოეტს სულს უტკობდეს, პირადის სიამოვნებით ავსებდეს. განა მან არ იცის, რომ ის „ტანჯვა-ვაების ცეცხლი“, რომელიც „მიჯაჭულს ამირანს“ გარს არტყია, არც ისე ადვილად და ჩქარა გასანელებელი და გასაქრობელია?! განა მას არ ესმის, რომ „დაჭრილი არწივი“, რომელიც „ყვავე-ყორნებს“ ეომება, რაც „გინდ ეწადოს ადგომა“, შეიძლება ვერ წამოდგეს და „ყოველს“ დარჩეს საწიწქნელად?! განა არ შეიძლება, რომ „ვაჟაკს“ (იხ. „ხარი ირემი“), რომელსაც „ქიდილში დამტვრია რქები და მგლოვიარეა მახედა“, „არქა არ მოუვიდეს კიდევ რქაზედა“?! (კრ., 78). განა ადვილად დასაძღვეია ის „ადვი“, რომელსაც ქართველის სახლ-კარი“ დაუტვრია, დაუღოწია კარები,

„დაუშლივ, დაუნგრევია“?! (იხ. გაზ. „ერი“, 1914 წ. № 1).

სუყველაფერი ეს გაეგება, გათვალისწინებული აქვს ჩვენს მგოსანს, და კიდევაც იმისთვისაა, რომ მისი „დაჟინებული ცქერა „სატრფოს ვარსკვლავისა“ ნაღვლიანი და მწუხარეა...

„ვაჭ; თუ რაც წახდეს,

ველარ ადსდგეს,

ველარ აჭეყავდეს

ახლის მშვენებით

და რაც დაეცა,

ის წარიტაცა

შავმა ყოჩანმა,

ვით უმწე მსხვერპლი“-ო,—

„ფიქრ მგლოვიარე“ იქვიანობს და თითქოს მოსთქვამს ორბელიანთან ერთად ვაჟა!

მართლაც და, განა რამე სანუგეშო და საიმედოს იძლევა თანამედროვე ჩვენი ცხოვრება? რა გაკეთებულა, რა მოწყობილა, რა გვიმოქმედია უკანასკნელ დროს ისეთი, რომ უტყუარს იმედს იძლეოდეს უკეთესის მერმისისას და განახლებისას?! განა ჩვენში დღესაც არ იყიდება, „ნაჭერ-ნაჭერად“ კი არა, მთელი ათასი დენიატინობით, მიწა-წყალი? უტყუარი ფაქტია ის, რომ დღეს ჩვენში სუყველაფერი ღანღალით მიდის: ჟურნალ-გაზეთობა ძლივს-ძლივობით მიჩანჩალებს; ენა დღესაც კოჭლობს და ირყენება; საყდარი და ცარიელებული და გამოციებულია; სკოლა მუნჯობს და გადამახინჯების ლაბორატორიით გამხდარა; ვაჭარი ჩარჩობს, ვეკილი თაღლითობს, მღვდელი თვალთმაქცობს, გლეხი გაძვალ-ტყავებულია და მხოლოდ „გაძლომაზე“ ფიქრობს... და ამასთან ჩვენ, „ნასწავლთ“, მხოლოდ ფრაზები, ტერმინები შეგვისწავლია, მათის გუნდაობით თავს ვირთობთ, ხან ვხარხარებთ, ხან

იერემიასებრ ვგოდებთ, მაგრამ ერთი ბე-
წო საქმიანობას, აქტივობას არ ვიჩენთ.
ეს მაშინ, როდესაც ჩვენს გარშემო „ყვავ-
ყორანი“ შევკოვილან, გარს შემოგვრ-
ტყმიან, განადგურებას გვიქადიან შინ და
გარედ და ლამობენ ჩვენი დაზიანებული
ორგანიზმის დაშლას. ამასთან უნდა გვახ-
სოვდეს, რომ საქართველოს მოსასპობად
მომქმედი ძალა დიდია...

ჩვენი მგოსანი, რომელიც „სამშობ-
ლოს სენით არის გასენილი“, ნათლად
ჰხედავს სუყველაფერს ამას.

„წუხელა ვნახე სიზმარი,—მოგვითხ-
შავად მეცვალა ფერია, [რობს ვაჟა, —
იმ ჩემ სხლს მამა-პაპეულს
ჩამონგრეოდა ჭერია.

შიგ წვიმა ჩამოდიოდა,
წვიმაშინ თოვლი ერია.

როგორც მე გავხდი მაშინა,
ისეთიმც თქვენი მტერია.

ცეცხლიც ჩამქრალა კერაზე
არ ურთავ შეშის ღერია;

გარს უსხედს ჩემი შვილები,
ძვეთ სიკვდილის ფერია.

ხმას არ იღებენ, ავდრისთვის
თავები მიუშეკრია.

თვალთაკან წამსკდა ნაკადი
ნახევრად სისხლი ერია...

დასახურავად ჭერისა

იმ წამს გაწვადე ხელია,
მაგრამ შემტაცა ვიღამაც
შეგხედე, — იყო მდეგია.

„ეხლა გაგაქრობ“, მან მითხრა,

„თუ ხელი გაგინძრევია!“

ვუცქირე, ჩემი სხლ-კარი
ბოროტს სუფს დაუჭერია.

დაუღეწია კარები,

დაუშლავ, დაუნგრევია“ (გაზ. „ერი“,

1914 წ. № 1).

აი, ვაჟას შეხედულობით, რას წარმო-

ადგენს ნამდვილი სურათი დღევანდელ
საქართველოს ყოფისა და არსებობისა!

ამის შემდეგ განა შეუძლია პოეტს ლა-
ლად, იმედიანად და ნათლად გაითვალის-
წინოს მომავალი ბედი საქართველოსი?
რასაკვირველია, არა. სწორედ ამითაც
აიხსნება ის, რომ, რამდენადაც მგოსანი
წარსულზე და მისი „საზღაპრო“ საქმე-
ებზე ენაწყლიანობს, ფართედ შლის ფან-
ტაზიის ფრთებს, უხვად ასურათებს ფაქ-
ტებს, მოვლენებს, პირებს, ლალად დანა-
ვარლობს აზრთა და გრძნობათა სამეფო-
ში, — იმდენად თავდაჭერილია მისი მუხა,
იმდენად „ქართული უწყებს ძვირობას“
ჩვენს, ჩვეულებრივ ენაწყლიანს, მგოსანს,
როდესაც საქართველოს მომავალს შეეხე-
ბა! შემდეგი ამისა ის არის, რომ ვაჟა
შედარებით ნაკლებ „მღერის“ ამ მომა-
ვალზე, ვინაიდან თითონ ამ მომავლის
შესახებ გამორკვეული შეხედულობა ვერ
შეუდგენია და „ფიქრებიც“ მის შესახებ
თურმე „სხვადაც არავინ გაუზიარა“. (ტრ.
201). მიუხედავად ამისა ისიც, რაც უძღვ-
ნა ამ საგანს მთის შვილმა, შედეგურა,
თითქმის უბადლოა ჩვენს ლიტერატურა-
ში. ასეთია მისი ლექსი „მდინარე და
კლდე“ და ლექსი პროზად „მთანი მა-
ლალნი“. ამ ნაწარმოებების ღირსებაზე
ჩვენ სიტყვას არ გავაგრძელებთ, რადგა-
ნაც აუხსნელადაც, განუმარტავად ცხადზე
უცხადესია მათი მხატვრული ღირსება;
აგრეთვე ყველასათვის ნათელია მათი,
თუმცა ალეგორიაში გახვეული, დედა-
აზრი, იდეა. შევნიშნავთ მხოლოდ, რომ
აქ ავტორი ოცნებობს იმაზე, რაც ყვე-
ლასათვის სასურველი და სანატრელია და
არა აუცილებლად მოსალოდნელი, რაც
გვინდა განხორციელდეს, ასრულდეს, თუ
ბედმა მოწყალების თვალთ გადმოგვხედა,
თუ „ჯარა ცხოვრებისა“ წალმა დაგვი-

ტრიალდა. იმდენად მშვენიერი და ღრმა აზრიანია ეს ლექსები, რომ ჩვენ თავს ნებას ვაძლევთ მათი მომეტებული ნაწილი ამოვწეროთ. მგონი, პატივცემული მკითხველიც ამისთვის არ დაგვემდუროს.

საღს, ასპიტს და დიდრონს კლდეს შეუზღუდავს ის ხეობა, რაზედაც მდინარე „დიოდა“. შეწუხებულ-შევიწროებული, ქვა-ლოდებზე ხტომით დაშინებული მდინარე კლდეს ეხვეწება, ხელ-ფეხს უკოცნის. „ვეით ბავშვი თავის დედასა“ და „ვედრებას ეტყვის ფრიალსა“:

„გზა მამუც, კლდეო, გამიშვი წინაო;
მინდა რომ ბარად ჩავიდუ,
იქ მოვიბოგნო ბინაო.
გამიშვი შენი ჭირიშე,
აქ უფათნა მომეწუინაო“.

„სიცეტედ“ ჩამოართვა გულზეიაღმა კლდემ მდინარეს ასეთი მისი მშვიდობიანი ვედრება და წინანდებურად გზა შეუტრა. არ სცხრებოდა მდინარეც: ათასჯერ კიდევ შესთხოვს კლდეს, ათასჯერ ქული მოუხადა მას; ეალერსება, თითქმის „გადიქცა კატის კნუტადა“, მაგრამ კლდე მაინც „შუბლოს არ იხსნის, მდინარეს დასცქერს მედიდურად და ბუტბუტობს:

„... არ შეიძლება—
თუ გინდ გაიჭკა ხუთადა.
სხვა გზა მოსძებნე, სხვა მხარეს,
ნუ ამეთრეე კუდათა!“

ასეთი მოლაპარაკება კლდე და მდინარეს შორის მოხდა მაშინ, როდესაც იყო „ბალახთა და წყალთა მცირობა“, მაშასადამე მაშინ, როდესაც მდინარე უმთავრეს მასაზრდოებელ ძალას იყო მოკლებული. მაგრამ მდინარე იმედს მაინც არ ჰკარგავს. მართლაც მას მალე „წაღმა დაუტრიალდა ჯარა“:

„მძიმე რამ ზამთარი იქნა
იმ წელს,—ორ ადღზე დათოვა;

ზაფხულის ზვავმა მდინარეს
უხვად სინესტე აწოვა:
ჯაგარ-აშლილი მოკრგვინავს,
მთა და ბარს აქცევს ქათვითა;
კლდეს ადარ ეაღერსება,
კარზე მიუხტა შოფოთითა;
ურტავს, ადარის გულ-მკერდსა,
ვით ვეფხვი თვის მისხვერზღეს ტოტითა.

კლდეზე ტაღლები ტლაშუნობს,
თითქოს სცემდნენ შოლტითა!
კლდე წარბს არ იხრის, იძახის:
„—აბა, რას მიზამთ, მოდითა!“

მდინარეც უკან არ იხევს,
მორჭმული სალტა-კოლტითა:

„გამიშვი, თორემ დაგანგრევი!“

თან დაჭყეფინებს ხმიანად
და თითო დაკვრა ლასტისა
სჩანს კლდისა დამაზიანად.

ერთი თვის შემდეგ კლდე ბოკგავს
და ადარ ამბობს ჭკვიანად!

გაჭხუნებია საჩერნე,
ჯაჭვს-მუზარადი ხმლიანად;
ლაშის რომ გმირი დამარცხდეს
და გახდეს ოხერ-ტიალად,—
იქცეს მის ტუფანად, სათელფად,
მის ტაღლათა დასაყაღად.

მეხუთე კვირა შესრულდა
კლდის და მდინარის ბრძოლისა
და საქმე მოხდა საკრძობი
ცის და მიწის შორისა:
კლდისას მოისმა ქვითინი,
მედგრად გაისმა ჯახანი:
წყალმა მეორე მხარესა
კლდისა გაიდო ჩქათანი,
და გაიჭიმა ხევზელა,
როგორც გუთანში ტახანი;
ქედს ასწია ამაყად
შეათამაშა ფათარი:
დასტოდრივ მიდის უშიშრად,

არა სჭირდება
 ანგრევეს რაც უშლის მგზავრობას,
 დალეწა ვეველა საფერა,
 ნიშნს უკებს კვლავსა და მისძახის:
 „შენი ბიჭობა სად არი?!“
 ახალის სანახავითა
 გაცრებულა მთა-ბარი.
 გალაღებულა, ჭკალაზე
 გაიზღაზნება მღერითა;
 საამო სანახავია
 გამარჯვებულის ფერითა.
 ხარობენ ის და ქვეყანა
 ერთმანეთისა ცქერითა“.

ვინ არ მიხვდება, რომ ამ ზოგადი ალფ-
 გორიული სურათის დახატვის დროს,
 სადაც ნათლად ჩაქსოვილია მგონის სიმ-
 პატია საზოგადოდ დაჩაგრულ-დამონავე-
 ბულ, მაგრამ სიცოცხლე-თავისუფლების
 მოტრფილად, პიროვნებათა, საზოგადოე-
 ბათა და ერთა მიმართ და ანტიპატია—
 სიძულვილი ზვიადი და გათამამებული
 ძალთა მიმართ, — რომ აქ ვაჟას სახეში
 ჰყავდა თვისი მშობელი ერი და რომ ამ
 უკანასკნელის პირადის განცდით, სულის
 კვეთებით, ლტოლვა-მისწრაფებით მოხაზა
 და ააფერადა ეს სურათი!

უახლოესი აზრი ამ ალფგორიისა ჩვენ-
 თვის ცხადია: აქ „მდინარის“ ქვეშ იგუ-
 ლისხმება საქართველო, „კლდის“ ქვეშ
 კი — მისი თავისუფლად განვითარების და
 წინსვლის ხელის შემშლელნი გარემოე-
 ბანი.

პოეტის აღზნებულს ფანტაზია-ოცნე-
 ბას გადაულახავს მწვავე სინამდვილე ჩვენ-
 ნის არსებობისა და წინასწარმეტყველუ-
 რის განსჭვრეტით წარმოუდგენია საოც-
 ნებო და სასურველი მომავალი „შეზღუ-
 დულის“ თვისის ერისა, მისი გარდაქმნა
 და ფერის-ცვალება. ლამაზია ეს საოცნე-
 ბო მომავალი; თვალს იტაცებს მისი ოც-

ნებით შექმნილი ბრწყინვალეობა; „დღისის
 სიცხადით გულდაჩაგრულ“ ქართველობას
 ჩახშულ რთედებს უღვიძებს მისი შესაძლე-
 ბლობა!

საქართველოს მდგომარეობა და მისი
 იმედ-მოლოდინი ვაჟას სიმბოლიურ პრო-
 ზითაც აქვს გამოხატული. აქ გავკრით
 უნდა შევნიშნოთ, რომ მგონის ძალიან
 ეხერხება ეს ფორმა აზრთა და გრძნობათა
 გამოხატვისა და გამოთქმისა. აქ მგონის
 ხელოვნების სიმშვენიერის და სილამაზის
 უმაღლეს წერტილამდე აღწევს. ეს სიმ-
 ბოლო ძკითხველს ხიბლავს აგრეთვე თვი-
 სის სისალით, ხორცუმსხმულობით, სისა-
 ლით, ბუნებრივობით და აზრთა სიღრმით.

ასეთის ხასიათის და ღირსებისა მი-
 სი შემდეგი სიმბოლიური ნაწარმოებნი:
 „შვლის ნუკრის ნაამბობი“, „ია“, „ხმე-
 ლი წიფელი“, „მთის წყარო“, „ქუჩი“,
 „ჩხიკეთა ქორწილი“, „ფესვები“ და
 „მთანი მალაღნი“. ამ უკანასკნელში ავ-
 ტორს ისეთის ოსტატობით და ხელოვნ-
 ნობით აქვს განხორციელებული და გა-
 მოჰკვეთილი ის, რაც „ჰხურია მის გულს
 და გონებას თალადა“ (ე. ი. მომავალზე
 ფიქრ-ზრახვა), რომ ყოველივე სიტყვა ამ
 მშვენიერის და აზრიანის ნაწარმოებისა
 თქვენ გსურთ გულის ფიცარზე დაიწე-
 როთ სამუდამოდ, ამოუშლელად. აი ეს
 შედეგრიც შემოჰკლებით:

„მთანი მალაღნი იღვინ და ელოდნენ.
 უსაზღვროა მთების ლოდინი; უსაზღვრო
 ზღვად სდგას იმათ გულში... ვინ რა
 იცის, რა ამბავია მთების გულში, რა ცე-
 ცხლი სდულს და გადმოდის. მთებო, მთე-
 ბო! რას ელით, ვის ელით? ნუ თუ გაყვთ
 სატრფო დიდხნის უნახავი? იქნებ შვილი
 დაჰკარგეთ?.. ჰასუხი არ ისმის. სდგანან
 წარბ-შეუხრელად. ელოდნენ, ელიან და
 კვლავ ექნებათ მოლოდინი. რა დააშრობს

იმათ გულში ამ მოლოდინის ზღვას? არა აქვს ბოლო, არც დასასრული, როგორც ღვთაებას...

როცა ყველა სულდგმულს, მწერს, ბალახს, ყვავილებს, მდინარეს და მოუსვენარს, დაულალავს ნიავს დაეძინებათ, მაშინ, მხოლოდ მაშინ, ამოიოხრებენ და ცრემლსა ღვრიან.

რატომ არ მღერით, მთებო? განა ისე უნდა მოკვდე, რომ თქვენი ხმა, თქვენი სიმღერა ვერ გავიგონო? რატომ არ იცინით? ღიმილი მაინც მიჩვენეთ თქვენი, კარგებო? მერე როგორ დაგიმონათ, შეგიპყრათ, დაგიმორჩილათ ერთმა ფიქრმა, რომ სხვა ყოველი ძალა და ნიშანი სიცოცხლისა დათრგუნვილა თქვენს გულგონებაში?! არა, არა. ხანდახან თქვენც გიხარიათ, და ქვეყნას კი ჰგონია, ვითომც თქვენ არაფერს გრძნობთ. ხომ ვიცი, თქვენს გულში სანთლები დაენთება, როცა ლალი არწივი დაგთამაშებთ თავზე და დასასვენებლად თქვენს კალთაზე ჩამოეშვება. რა ლამაზები ხართ მაშინ! როგორ გიხდებათ, რომ ის თქვენი აღზრდილი შვილი ისე მამაცი, შეუბოვარი და ლამაზია. ის ხომ შიკრიკიცაა შენი: ღმერთს უბამობს, ატყობინებს თქვენს ამბავს...

არა გაქვთ აზრი? იღვა? გრძნობა? არ ოცნებობთ? როგორ არა. მაშ რა არის ის მშვენიერი ყვავილები, თქვენ რომ გულ-მკერდს გიმშვენებთ? ეგაა თქვენი ოცნება, იმედი, ნუგეში. რად იბურავთ თავს ხშირის ნისლებით, თუ ჩუმ-ჩუმად რასმე არა ჰფიქრობთ და მაგ ფიქრს არ გვიმაღლავთ ადამიანის შვილებს?! რად მოგყავთ ბალახი? რად აღენთ ცივთა წყაროთა? რად აქანებთ ზევეებს? რადა ზრდით ლაღთა ხარ-ჯიხვთა? ვის ატყუებთ, თქვე კარგებო!

სდგანან და ელიან. წვიმა წვიმს იმათ თავზე, ელვა უტუსავს ოქროს ქოჩორს, მეხი ეთამაშება იმათ თვალებს და ხშირადაც ერჭობა ისარივით გულ-მკერდში. არაფერია. ინგრევა ხშირად ნახევარი მთა და ზვავად მიდის ხევში. არაფერი ეგრევე, თუ კლდე და ლოდები მაინც ელიან. წადით, ვისაც არ გინდათ ჩვენთან მალა, ცის ახლოს ყოფნა, დაბლა განისვენეთ.

სდებს თოვლს. ჰყინავს. ცივა. ქვა ტყვრება. მთებს სუდარი ჩაუცვამთ ტანზე, თითქოს მკვდრები იყვნენ. დაგვმარხეთ, დაგვიტირეთო, — გვეძახიან. ჩვენ კი იმათგან მოველით დამარხვას...

სდგანან და ელიან. გული სტკივით, ძალიან სტკივით. მაგრამ არ იხოცებიან, არ ჭლექდებიან. ელიან, ვის? ან რას? რაღაცას. დიად, რაღაცას. ეს რაღაცაა უნახავის ნახვა. ნახეს და გაათავეს, რასაც ამათი თვალი და გული მისწვდებოდა. სხვა ახალი მოსწყურებიათ იმათ თვალსა და გულსა“... (თხ., 469—471).

სწორედ ამას ჰქვიან აზრთა გამოქანდაკება!

მიუხედავად იმისა, რომ საკითხი საქართველოს მომავალი ბედის შესახებ პრობლემემატიურის ხასიათისაა და გამოურკვეველია, ვაჟა მაინც მხნეობს: გონების მშრალს და მკაცრს შეხედულობას და დასკვნას ლაგმავს, ფანტაზიას და გულის თქმას კი, პირ-იქით, ფრთას ასხამს და მომავალს ბრწყინვალე სახით გვისურათებს...

ქართველ ერის რომელ ელემენტზე ამყარებს მგოსანი თვისს იმედს?

სად ამჩნევს, სად ჰპოულობს ის სასიცოცხლო ძალას, ღონეს? რომელი კლასი მიაჩნია მას მომავლის საძირკვლად, ქვაკუთხედ? — საზოგადოდ მშრომელი ხალხი,

კერძოდ გლახობა და გათვითცნობიერებული და მშრომელი სოფლის თავდაზნაურობა. მართალია, ვაჟამ იცის, რომ დღევანდელი იდეალი ქართველ მუშა-გლახისა „ფეხმოკლე და ფრთა შეკვეცილია, რომ მას გონება თითქმის დაბნელებია: „აღარ სწადიან ფიქრი, სჯა, მოსაზრება“, მაგრამ მას მაინც გლახი მი-აჩნია დედა-ბოძად ეროვნებისა, რადგანაც, მისის აზრით, „დიდი ძალა აქვს სოფელს; თუ მოინდომა მტერს მალე ყირაზე გადაატარებს“ (თხ., 369). ოღონდ ის კია, რომ „ხელახლად მოსანათლავია სოფლის გონება, და მონათვლით კი მაშინ მონათლება, როდესაც სოფელს აზრი ესტუმრება, სხვა აზრი, გარდა გაძლომისა“ (თხ., 473).

ვაჟას ღრმა რწმენით, „ყველაზე მეტად საყურადღებო ჩვენში სოფელია, — ჩვენი ძალა იქ არის დამარხული“.

ვინ უნდა „მონათლოს“ სოფელი? ვინ შესძლებს მასში „აზრის დატრიალებას“? ამის შესახებ ვაჟა გადაჭრილს პასუხს იძლევა: მხნე, ენერგიული, შეგნებული და უნაგარო სოფლის მასწავლებელი, სათნო-იანი, გონიერი, შემბრალებელი და მშრომელი მოძღვარი და გათვითცნობიერებული, ოფლის მღვრელი და გამრჯელი სოფლის თავად აზნაური — აი ის პირნი, რომლებმაც სოფელი უნდა მოიყვანონ გონზე, გაუძლიერონ მას „გრძნობა თავის დაცვისა“, უჩვენონ გზა წარმართებისა, წინსვლისა.

ასეთნი პირნი ხალხის სიყვარულსაც დაიმსახურებენ და დიდს ეროვნულს საქმესაც გააკეთებენ. ვაჟამ სცადა ამ მომავალი მუშაკთა სიმპატიური სახეების გაკვრით მაინც დახატვა.

„რადლა მოსწონს სოფელს მათე მღვდე-

ლი?“ კითხულობს ვაჟა და თვითვე პასუხს იძლევა.

„— მიტომ რომ ყოველ კვირა-უქმეს სწირავს და ქადაგებასაც იტყვის, ხალხს გონებაზე აყენებს, სოფლის ფიქრი მოძრაობაში მოჰყავს. კარგად იცის მან, რომ თუ მარტო ხორცისთვის იზრუნა კაცმა, სული დაჰკნება და, თუ სული დაჰკნა, მაშინ ლეშიც გაიხრწნება. უწყის მღვდელმა, რომ თითონ მწყემსია და სოფელი სამწყსო, თუ არ მოუარა, არ უდარაჯა სოფლის სულს და გულს, დაიღუპება, მგელი წარიტაცებს. — კიდევ იმისთვის მოსწონს მათე მღვდელი სოფელს, რომ მხნე კაცია, ძალიან მხნე, ერთს წამს არ დადგება, არ დაისვენებს, „ჩამდინარი წყალია“ სწორედ“.

„— თანამედროვე სკოლა თუ არ მოსწონს სოფელს, მასწავლებელი რადლა მოსწონს?“

„— იმიტომ მოსწონს, რომ ხათრია-ნობს, ხალხის სიყვარული აქვს, ყველას ძმობით ესაუბრება, ყველას თავმდაბლად ეპყრობა. ატყობენ, რომ მასწავლებელს გული შესტკიცა სოფლისათვის; თუ კი რამ ღონე აქვს, სცდილობს ყველას უშველოს, საქმეზე თავდადებულია... ბოქა-ულთან და მამასახლისთან უთანხმოება მოსდის ხალხის გულისთვის: ხალხს ნუ აწუხებთ, ხალხს ნუ სცემთ, ნაცემი კაცი საცემრად ვარგა, სხვა არაფრადაო. სოფელს თავმოყვარეობას, სიამაყეს ნუ უთრგუნავთ, ნუ უკლავთ გულში, სისხლს ნუ უწყალვებთ ძარღვებში, გულზე სარქველს ნუ ჰხურავთ, პატივისცემით მოეპყართ, რომ ისწავლოს სოფელმა ერთმანეთის პატივისცემაო“.

„— ზურაბი რადლა უყვარს სოფელს?“

„— იმიტომ რომ კაცია. კნიაზობას არ ჩაგიხედავს, მუშაობს ისე, როგორც თავ-

გამოდებული მუშა კაცი და ღმერთიც აძლევს: პურიც ბლომად აქვს, ღვინოც, ცხვარიც ბლომადა ჰყავს, ღორიცა და ძროხაც. მადლიანი კაცია. „ჩვენი მამა-პაპა სისხლსა და ოფლს ერთად ღვრიდაო, ამბობს ზურაბი, ეხლანდელ დროში სისხლს აღარა ვღვრით და იმის მაგიერად ოფლი მაინც დავღვაროთო“ (თხ., 473—489).

აი ის საიმედო ელემენტები ჩვენის ერისა, რომლებმაც, ვაჟას წარმოდგენით, უნდა მოუშაღდონ ხალხს მომავალი, შექმნიან მისი კეთილ-დღეობა, გაათავითცო-ბიერონ, „მონათლონ“ ის გონებრივად.

„უფალი სუდია“, „მამასახლისი“, „გზირი“, „პრიპტავი“, სოფლის „კანცელია“ და „ქიაზი ფშატაძე“ — ეს უსაქმური, მოქეიფე, გარყენილი, არამზადა, მეკრივე, მფლანგავე შვილი ბრწყინვალე წოდებისა, — რომლებიც დღეს ჰქმნიან სოფლის ატმოსფერას და დაპატრონებიან მას, სოფელში შეჭრილ გონიერების და სინათლის წყალობით მალე დაჰკარგავენ ნიადაგს სოფელში, მალე მოედება ბოლო მათს ხალხის „ცარცვას, შეწუხებას“ და საზოგადოდ მათს დაუსჯელს ფართაშობას.

თუ რა მონაწილეობას მიიღებს ხალხის „გონების მონათვლაში“, მისი ფეხ-მოკლე და ფრთა-შეკვეცილი იდეალის“ გაფართოებაში და გაშუქებაში ჩვენი, — ქადაგებას, მშრალს მსჯელობას, სიტყვის გუნდაობას და რახა-რუხს მიჩვეული, ისე კი უიდეალო, უილაჯო, — „დიპლომიანნი“ ვაჟბატონები, ამის შესახებ ვაჟა პირდაპირ არას ამბობს. მხოლოდ სჩანს, რომ მას მათი იმედი არა აქვს, ისინი არ მიაჩნია საქართველოს მომავლის გამომჰედლებლად, ახალი დროს „ერისთავებად“.

თუმცა ვაჟა მწუხარებით აღიარებს, რომ ჩვენ, ქართველებს, „გალმა გასვლისა

მსურველთა უკულმა მიგვყავს ბორანი“-ო (ცრ., 45), მაგრამ მას მაინც მომავალი ასულდგმულებს, იმედებით სცოცხლობს.

„მე თვალს ვაპყრობ ისევ დროთა სვლასა, წელთა სვლასა, მათზე გამყარებ იმედებს“-ო, ამბობს ერთს თვისს წერილში ვაჟა (იხ. „სახ. გაზ.“, 1914., № 1084).

მხოლოდ რა კონკრეტულს ნაყოფს პოუტანს საქართველოს ეს „დროთა სვლა, წელთა სვლა“, რა სახეს მიიღებს მისი მომავალი, ეს, სამწუხაროდ, ვაჟას თითონაც არა აქვს ნათლად გარკვეული, წარმოდგენილი. მან ვერც პოეზიაში და ვერც პროზაში ვერ შემოხაზა საზღვრები საქართველოს მომავალი ყოფა-მდგომარეობისა, ვერ შექმნა, — ფანტაზიის წყალობით მაინც, — ამ მომავლის სახე. მისი ფიქრიმედები ჩვენს მომავალს ბედზე უპერსპექტივოა; ამ საგანზე მას არა აქვს არც მეცნიერებაზე დამყარებული და არც უტოპიურის ხასიათის მაინც პოლიტიკურ-სოციალური მთლიანი თეორია.

ეს უპერსპექტივობა ნიშანდობლივი თვისებაა მთელის ჩვენის სიტყვა-კაზმულის მწერლობისა. ჩვენს მგონებს და საზოგადოდ მწერლებს ძლიერ ემარჯვებათ მხატვრული წარმოდგენა და იდეალიზაცია ჩვენის წარსულის ცხოვრებისა; ბევრნი მათგანი, — სხვათა შორის ვაჟაც, — გვიხატავენ თვალწარმტაც სურათებს და სახეებს ჩვენის გმირულის წარსულიდგან... მაგრამ ამავე დროს არც ერთს მათგანს, გარდა ილიასი, ვერ შეუქმნია და ვერ შეუმუშავებია სრული და მთლიანი იდეალი სასურველის მომავლისა, — ვიმეორებთ და ხაზს უსვამთ, **სრული და მთლიანი**.

ილიამაც ეს თეორია, ეს იდეალი შექმნა არა როგორც პოეტმა მხატვარმა (თუმცა სცადა „ოთარაანთ ქვრივში“), არამედ როგორც პუბლიცისტ-ფილოსო-

ფოსმა. თქვენ შეგიძლიანთ ამ იდეალს პრინციპიალურად არ დაეთანხმოდით, კიდევაც უარ ჰყოთ იგი, მაგრამ მის მთლიანობას და ლოდიკურს საფუძვლიანობას კი ვერ უარჰყოფთ.

ვაჟაც, მართალია, „თვალს აპყრობს დროთა სვლას, წელთა სვლას“, მაგრამ მან ვერ შესძლო, ვერ მოახერხა თვისი იმედების და წინასწარმეტყველური განჭვრეტის კონკრეტულს ფორმებში ჩამოსხმა, ამ აუცილებელ „დროთა სვლის“ სხვა და სხვა მომენტების ნათელი წარმოდგენა.

და ეს იმიტომ, რომ ერის მომავალი ყოფა-არსებობის და წეს-წყობილების წარმოდგენა და გამოხატვა მარტო ინტუიციით და მხატვრულის განსჭვრეტით ძნელია, თითქმის შეუძლებელია. აქ საჭიროა ღრმა ფილოსოფიური და სოციალური ამღშენებითი ნიჭი. ამ უკანასკნელ თვისებით კი ჩვენში დღემდის მხოლოდ ილია იყო დაჯილდოებული.

იპ. ვართაგავა.

(შემდეგი იქნება)

დედობრივი გრძნობა

...ჩვენ უნდა ჩვენი ვშვათ მყოობადი,
ჩვენ უნდა მივცეთ მომავალი ხალხს...
აქ არის, დედავ, შენი მაღალი
დანიშნულება და საღმთო ვალი“.
ი. ჭავჭავაძე.

I

ლიტერატურულმა გასამართლებამ ჩვენს ქვეყანაში კარგი ნიადაგი მოიპოვა: არ დარჩენილა, მგონი, არც ერთი თვალსაჩინო კუთხე, სადაც ის არ გაემართოს; ქალაქებში, დაბებში, ზოგჯერ სოფლებიც კი ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ ამ საქმეში. ლიტერატურული ტიპებისა და გმირების საკმაოდ რიღხვი იქნა გარჩეულ-გასამართლებული ამ ლიტერატურულ გასამართლების ქარტენილის დროს; ზოგი ტიპი რამდენსავე ჯერ გასამართლეს სხვა და სხვა ადგილას, მაგრამ ამ მხრით პირველობა ეკ. ნინოშვილის ერთ მთხრობის გმირს ქრისტინესა სვდა: დასავლეთ საქართველოში არ დარჩენილა, მგონია, დაბაც კი, სადაც ის არ გაესამართლებინოს. არ ვიცი, რა იყო მიზეზი ასეთი ურადლების ამ ლიტერატურ-

რულ ტიპისადმი, მაგრამ ამ უამად ეს კითხვა ჩვენ არ გვაინტერესებს. ჩვენს გვსურს, შეძლებისა და გვარად, ურადლება მივაქციოთ ერთს საკითხს, რამეღიც, ჩვენის აზრით, სავსებით არ უოფილა გარკვეული, გადაშლილი და ხაზგასმული მაურებელთა წინაშე ქრისტინეს ლიტერატურულ გასამართლებებზე. ეს საკითხი განჯავთ დედობრივი გრძნობის და დედის მთვალეობის მნიშვნელობა დღევანდელ საზოგადოებისათვის და ქრისტინეს დამოკიდებულება ამ გრძნობასა და მთვალეობასთან.

-- ქრისტინე პირველად ჭიათურაში გასამართლეს. მახსოვს, როცა ჭიათურის საზოგადოებამ გაიგო, რომ ქრისტინეს გასამართლებას აპირებენო, განცვიფრებით ეკითხებოდნენ ერთმანეთს: „განა შეიძლება ქრისტინეს რამე ბრალი დასდოს ადამიანმა, ვინ იქ-

ნება ის პირშია, რომელიც მის ბრალმდებლობას იკისრებს“ და სხვა. ერთს ან ორს თუ შეხედობოდი ისეთს, რომელიც ამბობდნენ: ნუ გგონიათ ქრისტიანი უკუაფურსი წმინდანი, ისიც არაა უცოდველი და სხვა; მაგრამ ესენიც მას რაღაც გაუბედავთ ამბობდნენ: ეშინოდათ არაფერ დაგვიჩაჩხოსო.

მოწყოთ გასამართლება, სადაც ბრალმდებლის სიტყვამ ისე შესცვალა დამსწრე საზოგადოების კარგა მოზრდილი ნაწილის შეხედულება, რომ 200-მდის დამსწრეთა შორის 90 კაცი კენჭის ყრის დროს ქრისტიანე, როგორც დედა, დამნაშავედ იცნო. ამის შემდეგ ბევრ ადგილას გასამართლეს ქრისტიანი და უმეტეს შემთხვევაში გამამართლებელი განაჩენი გამოჰქონდათ, როგორც ნათეს მსაჯულებს, ისე დამსწრე საზოგადოებასაც, მაგრამ იყო ისეთი შემთხვევებიც ბოლომდე გასამართლებებულად, როცა ის ერთხელ დამსწრე საზოგადოებამ და ერთხელ ნათეს მსაჯულებმა, გაამტყუნეს, როგორც დედა... ამ გვარად, მეტამორფოზა საზოგადოების შეხედულებისა ქრისტიანეზე აშკარა შეიქნა ბოლოს: თუ საზოგადოება პირველად ქრისტიანს წინააღმდეგ რისამე თქმას მომაკვდინებულ ცოდად სთვლიდა, შემდეგ, ამ ტიპის ანალოზის გადრმავებასთან ერთად, მის მოწინააღმდეგეთა რიცხვი თანდათან გაიზარდა. ასეა უოკუელთვის: პირველ შთაბეჭდილებას კაცი ხშირად შეცდომაში შეჰყავს: შთაბეჭდილება უპირველეს ყოვლისა გრძნობაზე მოქმედობს, გრძნობაზე დაყრდნობა კი ადამიანს ხშირად ისეთ დასკვნამდის მიიყვანს, რომელიც სადი მსჯელობის დასკვნას ძირითადათ ეწინააღმდეგება, მასთან არაფერი საერთო არა აქვს.

შთაბეჭდილებისა და გრძნობის ლოდისას თუ აუვივით, მათგან გამოწვეული გულისთქმა თუ გონების ჭახკაკში არ გავსწრეთ, ქრისტიანს, როგორც ლიტერატურულს ტიპის ბარჩევის დროს, ჩვენ, რასაკვირველია, იმ

დასკვნამდის მივალთ, რომ ტანჯულ-გვემული ქრისტიანი არაფერში დამნაშავე არ არის, რომ ის უოკუელმხრივ უცოდველია, რომ მას არავითარი ღაქა არა სცხია. ეს იმიტომ ერთის მხრით, რომ ავტორს თავისი მადლიანი კალამი არ დაუზოგავს, რომ ქრისტიანი სათნოა, გულ-კეთილ და უოკულად სიმპატიურ არსებად დაესტა, მეორე, როცა მოთხრობას კითხულობთ, თქვენ ძალაუნებურად ადარებთ ერთმანეთს ასოხსა და ქრისტიანს, ამ ორს ანტიპოდს, ხედავთ ერთ მხარეზე სათნოებით სავსე, მშვენიერს ახალგაზრდა ქალს, მეორეზე—ფიზიკურად ღამაზს, ადამიანის ქერქში გახვეულ პირუტყვს, რომელსაც მიზნად დაუსახავს გარეუნილების სამსხვერპლოზე ჰკლავს ქალის უმანკობა და ნამუსი, შემდეგ კი ჩვარივით გადაისროლოს; მესამე, ადარებთ ქრისტიანს მის მამას დათიას, რომელიც, მშობლიური დესპოტიზმით ადჭურვილი, ამცირებს და სტანჯავს, მომწივარზე მღუღარე წყალს ახამს ისედაც დამცირებულს, უმწიკოს, უბრალო სიტყვის შებრუნების უფლებასაც მოკლებულს შვილს. აი ასეთ კონტრასტებთან უხდება მკითხველს ქრისტიანს შედარება და, რასაკვირველია, რომ ზიზღი აისონისადმი და გულის წყრომა დათიასადმი სურათის ისეთს ფონს წარმოადგენს, რომელზედაც ქრისტიანს სხე შარავანდედით მოსილი გვეჩვენება; მაგრამ ეს მხოლოდ პირველი შეხედვით, ეს მხოლოდ გრძნობის ლოდის დასკვნით: თუ ჩვენ გრძნობის მიერ აღმართულ კედელს გავარდევით, უფრო დრმად ჩაუკვირდებით ქრისტიანს ხატებს, საზოგადოებრივი კრიტიკით მივიუახლოვდებით მას, დაინახავთ, რომ ის ამ კრიტიკიუმს არ შეეფერება, რომ ის, როგორც საზოგადოებრივი მოკლეა, ნორმაზე დაბლა დგას.

II

ადამიანთა შეერთებულ ცხოვრებას დიდი

მნიშვნელობა აქვს: ის ერთი იმ აუცილებელ პირობათაგანია, ურთმლისოდაც წინმსწავლეობა შეუძლებელი ხდება. ადამიანთა შეკავშირება ცხოვრების აუცილებლობაში ჩასახა პირველად. მან დიდი სამსახური გაუწია კაცს ცხოვრებისათვის ბრძოლაში: კოლექტიური მოქმედებით ბევრი საჭირობოროტო საკითხი გადაჭრა ადამიანმა, მაგრამ მას კიდევ ბევრი, ძალიან ბევრი ისეთი საკითხი დარჩა, რომელთა გადაჭრა აუცილებლად მოითხოვს კაცობრიობის შეერთებულს, სოლიდარულს მოქმედებას. მაშასადამე კოლექტიური ცხოვრება ერთი იმ დედაბოძათაგანია, რომელზედაც დამყარებულია ჩვენი მომავალი, საუკეთესო მისწრაფებათა განხორციელების იმედი.

შეერთებულმა ცხოვრებამ და მოქმედებამ დრმა ცვლილება მოახდინა ადამიანთა ფსიხიკაში. საზოგადოებრივობის უოველდღიურმა პრაქტიკამ დაბადა, ადორძინა და განამტკიცა ადამიანში სოციალური გრძობები და ინსტინქტები. ამ გვარად ესენი შედეგები არიან საზოგადოებრივ ცხოვრებისა, მაგრამ იმავე დროს მის საძირკველს და მამოძრავებელს ძალას წარმოადგენენ. სოციალურ გრძობათა და ინსტინქტთა მნიშვნელობა საზოგადოებრივ ცხოვრებისათვის უგელასათვის აშკარაა. უგელა საშუალო ტიპის წარმომადგენელში მოიპოვება ეს გრძობები, ზოგში ის უფრო მეტადაა განვითარებული, ზოგში უფრო სუსტად. ზოგი ამ გრძობათაგანი უნივერსალური, საყოველთაოა, როგორც, მაგალითად, მშობლიური გრძობა; მრავალ ადამიანისათვის ისინი მეორე ბუნებას წარმოადგენს. ეს ასეც უნდა იყოს, რადგან ამ გრძობათა განვითარებისთვის სხვა და სხვა ფაქტორი მუშაობს: ისინი შედეგები არიან, ერთის მხრით, ბუნებრივი შერჩევის, მეორე მხრით, მემკვიდრეობის, მესამე მხრით კი, ადზრდის: საზოგადოება ცდილობს ადზარდოს და განამტკიცოს თვითუფლ თავის წევრში ეს გრძობები, ურთმლისოდაც პირო-

ვნება ჰკარგავს საზოგადოებრივ მნიშვნელობას, საზოგადოებრივს არანაობას წარმოადგენს.

მაგრამ მიუხედავთ საზოგადობის ამ გვარ მეცადინეობისა, ჩვენ ხშირად შევხვდებით პიროვნებებს, რომელნიც, საზოგადოებრივი თვალთახედვითი ისრით, არანაობას, მეტსაც, უარყოფითი ელემენტებს წარმოადგენენ. ისინი, მჯკლებულნი საზოგადოებრივ გრძობასა და ინსტინქტს, უარსა ჭყოფენ უოველგვარ მოვალეობას: საზოგადო ინტერესი მათთვის გაუკებარი რამაა, ისინი მხოლოდ თავიანთ სიამოვნებაზე ფიქრობენ და მხოლოდ თავიანთ „მე“-ს აღმერთებენ. ასეთ პიროვნებას რომ მოსთხოვო საზოგადო ინტერესისათვის რამე მსხვერპლი, რომელიმე ალტრუისტული გრძობის პირადულ გრძობაზე მადლა დაუქება და ამ გვარად თავისთი ინდივიდუალური ცხოვრების, ასე ვსთქვათ, შეზღუდვა საზოგადოების ინტერესის გულისათვის, სიცილად არ ეყოფათ ასეთი მოთხოვნა, რადგან ისინი იმდენად მახინჯნი არიან, ვერ გაუგიათ, რომ საზოგადოება თვითუფლ წევრისაგან მოითხოვს, რომ ის საზოგადოებრივობის განსაზღვრულ მინიმუმის მატარებელი იყოს. ასეთი ადამიანები, მტკიცება არ უნდა, გადაგვარების, უკანსვლის, სიკვდილის მოციქულები არიან და, როგორც ასეთები, საზიზღარნიც!

რამი გამოიხატება ადამიანის სიცოცხლის მიზანი? შემოქმედებაში, რომელიც მიმართულია დღევანდელ ცუდათ მოწყობილი ცხოვრების გალამაზებისა და გამშვენიერებისაკენ, მისი სრულყოფისა, სამოთხისებურ სიამოვნებათა დაუმრეტელ წუაროდ გადაქცევისაკენ. რა წვლილი შეუძლია შეიტანონ მათ ამ დიად მისწრაფებაში? არაფერი, გარდა არეუ-ღარევისა, დეზორგანიზაციისა. მაშასადამე, როცა ასეთი პიროვნებები თავიანთი დუხჭირი ფსიხიკის მსხვერპლად შეიქნებიან, ჩვენ ისინი

შეიძლება შევიბრალოთ, მაგრამ მათი გამარ-
თლება უოვლად შეუძლებელია...

ქრისტიანე ზემოთ დახსნათებულ ადამიანთა
მონათესავეა: ზირადი სიამოვნება, მხოლოდ
თავის „შე“-ზე ორუნვა—აი მისი მისწრაფე-
ბის საგანი. თუ ეს აშკარად არა სჩანს მასში
იმიტომ, რომ ის ისეთ წრეში აღიზარდა,
სადაც სულსა და გულში ჩანერგილი თვისება-
ნი სრულს განვითარებას ვერ აღწევენ. ჰატ-
რიარქალური ცხოვრება მასშინდელი ჩვენებური
სოფლისა წარმოადგენდა ისეთ ნიადაგს, სა-
დაც ბუნებრივი მიდრეკილებანი, როგორც
კარკნი, ისე ცუდიც, თავისუფლად ვერ განვი-
თარღებოდნენ. მასშინდელი სოფლური კარ-
ჩაკეტილობა, საშინლად ვიწრო მსოფლ-მხედ-
ველობა, ადათისა და ტრადიციისადმი ბრმა
მორჩილება და სხვა ჰატრიარქალური „მშვე-
ნიერებანი“ ხელს უშლიდნენ ზირვნებას ფრთა
გაშალა და საკმაოდ დამთავრებულ-დასრულე-
ბულიყო.

ქრისტიანე რომ სხვა, ადამიანის განვითა-
რებისათვის ხელშემწეობ ზირობებში აღზრდი-
ლიყო, მაგ. ქალაქში, მისგან უკიდურეს ინ-
დივიდუალისტურ მისწრაფებათა მატარებელი
ზირაფნება განვითარდებოდა; მასშინ უფრო
გარკვეულ ფორმებში ჩამოესხმებოდა მისი
სულიერი სახე, მისი ანტისოციალური ბუნება
უფრო გამომავლად აღიზარდა. მოვალე-
ბისათვის თავდადებული ადამიანი ის უოველ
შემთხვევაში არ იქნებოდა.

სახლიდან იმისი გაქცევა და ჰაწაწინა გო-
გის მიტოვება საკმაოდ საბუთს გვაძლევს ამ
გვარ დასკვნისათვის.

სოციალურ გრძნობებსა და ინსტინქტს მო-
კლებულ ზირაფნების დამახსნათებელი თვისე-
ბა გვიჩვენებს, როცა საქმე მის ზირადულ ინ-
ტერესს შეეხება, სამაგიეროდ საოცრად სიმხ-
დალეს იჩენს ის, როცა მოვალეობის ასრულე-
ბა რაიმე მსხვერპლს მოითხოვს მისგან.

ქრისტიანეც ეგეთია: როცა საქმე შეეხებო-

და მის გატაცებას, მის სიყვარულს, მის ამ
სიყვარულით დატკობას, მან დიდი ხერხი,
გაბედულება და ენერჯია გამოიჩინა; იასონი-
სადმი სიყვარულმა მას გმირული საქციელი
ჩაადენინა: მან სიყვარულს შესწირა მამა-მამათა
ზნე ჩვეულებანი, ადათი; არ მიხედა არც მათ
სიმტკიცეს, არც მათ წმინდათა-წმინდანობას
ხალხის თვალში.

მან გაბედა და მადულად, ჩუმად იასონთან
დაიწყო სიარული უღრან ტყეში, ქურდულათ
დაუკავშირდა მამაკაცს, უურადლება არ მიაქცია
იმ საშინელ უზნეობას, რომელსაც ეს კავში-
რი წარმოადგენდა, როგორც ქრისტიანეს, ისე
საერთოდ სოფლელთა აზრით. თუ მხედვე-
ლობაში მივიღებთ ქრისტიანეს გონებრივ ფარ-
გალს და სოფლმხედველობას ერთის მხრის
და იმ წრის მსიხლოდობასა და შეხედულე-
ბებს, რომელმაც ის აღზარდა, მეორე მხრით,
არ შეიძლება არ დამკთანხმობთ, რომ ასეთი
გაბედული ნაბიჯი ქრისტიანეს მხრით ნამდვი-
ლი გმირობაა. შეიძლება მკითხველმა ამზე
მიხსუნოს, რომ ქრისტიანე დაუკავშირდა ი-
სონს იმიტომ, რომ დრმადა სწამდა იასონის
გულწრფელობა, იასონის მისადმი სიყვარული
და იმედი ჰქონდა, რომ ის მას შეირთავდა.
მაგრამ ასეთი აზრი არ არდგევს ჩვენს აზრს
ქრისტიანეს გმირობის შესახებ ამ სფეროში,
რადგან, როგორც ქრისტიანე, ისე მისი აღმ-
ზრდელი წრეც დედაკაცის კავშირს თუნდა
სიყვარულ მამაკაცთან მომავლინებელ ცოდვა-
თა სთვლის ქორწინებამდის.

მამასადამე, ჩვენ სრული უფლება გვაქვს
ქრისტიანეს გმირი ვუწოდოთ ამ შემთხვევაში
მით უმეტეს, თუ მხედველობაში მივიღებთ
იმ დროს, როცა ავტორი ცხოვრობდა, როცა
კიდევ მტკიცე იყო ჰატრიარქალური წესწყო-
ბილება, რომელსაც ახსნათებს ზნე-ჩვეულებ-
ისა და მშობლების უსაზღვრო ბატონობა
ზირაფნებაზე. მაგრამ ქრისტიანე უმოწყალოდ
ამსხვერვს ადამიანის მიერ გაჭედილ ბორკი-

ლებს, რომელიც ხელს უშლის მას სიტყვ-
ხლით დასტკბეს, სავარაუდო კაცს შეუერთდეს,
ერთის სიტყვით, რაც ადრეაღუფ ხილად
აქტევს მისი მისწრაფების, მისი ნეტარების
საცანს.

ამ გვარად, რომელმაც ხერხიანი და მძლავ-
რია ქრისტიანი იმ შემთხვევაში, როცა საქმე
მის ზიარად დატკობას შეეხება, როცა მისი
მისწრაფება ინდივიდუალურის ხასიათისაა, იმ
დენადვე მშობარა, უენერგიო და ჯანრია ის
მამინ, როცა საქმე დედობრივი მოვალეობის
ასრულებაზე მიდგება. რომელმაც გმირია
და, მამასადაშე, მშვენიერი ქრისტიანი სტრ-
ფოს როლი, იმდენადვე უსუსური და გონ-
ჯია ის, როგორც დედა.

იასონმა ქრისტიანი არ შეირთო. მან მოიკ-
ლას თავისი უინი და ჩამოშორდა მას. ქრის-
ტინეს სიყვარულმა ნყოფი გამოიღო: მას
დაებადა შვილი, ის გახდა დედა. ზედმეტია
იმის შესახებ ჯანრაკი, თუ რა დღეში ჩავარ-
და ის. ამას უკლავ ჩვენგანი ადვილად წარ-
მოიდგენს, ვინც ჩვენს სოფელს იცნობს. ის
უკლავსათვის თითოთ საჩვენებელი გახდა, უკლ-
ლას მას დასცინოდა, უკლავ მის შესახებ ჭო-
რიკანობდა, ერთი სიტყვით, სოფლის ას-
უბიანი მითქმა-მოთქმა მასზე ილესავდა ენას,
თავის ,,უურადლების დიხსად გაეხდა“. ქრი-
სტინე იჯდა სანღში და სირცხვილით თავი
გარედ ვერ გამოკეო. რაც მას სოფელმა და-
აკლო, მშობლებმა შეუთავეს. ისინი მუდამ
ტუქსავდენ, უსაუკლურებდნენ, ჯანძღავდნენ,
კიდევაც სტემდენ მას. შერცხვენილნი, თავ-
მოჭრილნი, ისინი ქრისტინეზე იყრიდნენ
ჯავრს—და მით ინელებდნენ თავიანთ ბრახს.
ცუდი იყო ქრისტინეს მდგომარეობა, ამას
ჯანრაკი არ უნდა. მწარე განსაცდელი არკუ-
ნა მას ბედმა, ეს აშკარაა. მაგრამ ეს განსაც-
დელი არ იყო უიმედობით სავსე, მისი სი-
ცოცხლე, ამ ჟამად შავად მოსილი, არ იყო
მოკლებული ნათელ ადგილს, დასაურდნობ

წერტილს. და ეს ნათელი ადგილი, ეს და-
საურდნობი წერტილი, რომელსაც შეეძლო
ქრისტინე განარჯვებულ-გამობრძმედილი გა-
მოკეუნა განსაცდელისაგან, იყო მისი ზირ-
მშო, მისი ჰაწია გოგი. მამინ, როდესაც ის
უკლავს თვალ-აწუნებული ჰევადა, მამინ, რო-
ცა მას უკლავ დასცინოდა, მამინ, როცა ქრის-
ტინე უკლავს თვალში ეჩხირებოდა—ერთი
სიტყვით, როცა ის უკლავსაგან გაიციხული,
განდევნილი, მწარე სულიერ თბობას განიც-
დიდა და არავინ იყო ისეთი, რომელსაც მის-
თვის ხელი გაწოდებინა და ნუკეში ეცა—
პატარა ჩხვილი გოგი მუდამ აკონებდა მას,
რომ ქვეყანაზე არის კიდევ არსება, რომლის-
თვისაც ის ძვირფასია, რომელიც უიმისოდ
ვერ გასძლებს; რომ ეს არსება კანონიკად
მოითხოვს მისგან დედობრივი მოვალეობის
ასრულებას, რომ მისი სიტყვებსე უმიზნო
არ არის, რადგან ის, როგორც დედა, ვალ-
დებულისა აღზარდოს კაცი, საზოგადოების
მომავალი წევრი. ამ მოვალეობის ასრულება
ქრისტინესთვის გახდებოდა შორით მოციმცი-
მე ვარსკვლავად, სწორის გზის მაჩვენებლად
მის ცხოვრებაში და მისი სიტყვების ნავს
გახელებული ზღვის ტალღებიდან უგებლად
გამოიყვანდა, განსაცდელს გადაარჩინდა მას.
მაგრამ ქრისტინემ ვერ შეამჩნია ეს მარგალი-
ტი, მან ვერ ისარგებლა ჭრილობის ამ უე-
ბარი წამლით, მან გვერდით ჩაუარა მას, და
სწორედ ეს იყო მიზეზი, რომ ცხოვრების
აშმორებულ წუმძეს ფსკერზე მოექცა.

რა იყო მიზეზი ამ გვარი სიბედისა? მისი
სული და გული, საზოგადოებრივ აღლო-
გრძობებს მოკლებული და ვიწრო ინდივი-
დუალისტურ მისწრაფებით გაუდენთილი, ქრის-
ტინეს ჰსიხიკა იმ გვარად იყო აკებული, რომ
მას არ შეეძლო შვევა და სიტკობება ებონა
მოვალეობის ასრულებაში, ის მოვალეობის
კაცი არ იყო.

III

აღტრუისტულ გრძობათა შორის დედობრივი გრძობა ერთი პირველთაგანია, ის უნივერსალური, საყოველთაო მოვლენა ჩვენსა და სხვა მოდემის ცხოველთა შორის: ამ გრძობითაა გამსჭვალული თითქმის ყოველი სულდგმული. ის ერთი საუკეთესო საძკაულთაგანია დედაკაცისათვის, ქრისტიანეში, კი დედობრივი გრძობა სუსტია, ეს მან გოგის მიტოვებით დაამტკიცა. ის გაქტა რაც აწუხებდა და ავიწროებდა მას, და თავის „მე“-ზე ეკლენ ზრუნვამ ისე შეიპერა ის, რომ მშობლიური მოვალეობა დაავიწყა, მან ჩაწიხლა ერთი უდიდესი საზოგადოებრივი გრძობათაგან. სადი სოციალური გრძობის მქონე დედაკაცი ეგრე არ მოიქცეოდა, მშობლიური მოვალეობის გრძობა ასე ადვილად არ დათმობიებდა მას შვილს: ის ძე ღომივით შეებრძოლებოდა ცხოვრებას, თავს გასწირავდა თავის პირმშესათვის. ქრისტიანე აგრე ვერ მოიქცა: მან შვილი ღვთის ანაბარად მიატოვა, თითონ კი თავს უშველა. რა ითქმება ისეთ დედაზე, რომელიც რაიმე უბედურების, ვსთქვამთ, ცეცხლის გაჩენის დროს, შვილს ხელიდან გაკლებს, მას სიკვდილს მისცემს პირში, თითონ კი თავს უშველის? ჩემის აზრით რი პასუხი ამ კითხვაზე შეუძლებელია.

ჩვენ გვესმის, როცა კაცი ერთ სოციალურ გრძობას მსხვერპლად სწირავს მეორე სოციალურ გრძობას, უფრო მაღალს, საზოგადოებრივად უფრო ფართეს და მეტი დიკრებულებისას. არის შემთხვევები, როცა, მაგალითად, მშობლიური მოვალეობა დაეჯახება ხალხის სამსახურისადმი მისწრაფებას, არის შემთხვევები, როცა ცხოვრება ადამიანს უსვამს დილემას: ან საზოგადო სამსახური ან მშობლიური მოვალეობა. როცა საკითხი ასეა

დაუქნებელი, ჩვენში უსაზღვრო სიხარულს იწვევს მისი საზოგადო სამსახურის სასარგებლოდ გადაწვევა, რადგან ვხედავთ მაღალი პრინციპის შედარებით დაბალ პრინციპზე გამარჯვებას, რაც ცხოვრების წინმსვლელობის ერთი აუცილებელ პირობათაგანია.

ესა ვიკითხეთ, რომელ პრინციპს შესწირა ქრისტიანე თავისი დედობრივი მოვალეობა, რის გულისთვის მიატოვა მან შვილი?

პირადი სიამოვნებისთვის: მას შეძლება მიეტყუა შევიწროებულ ცხოვრებისთვის დაეხწია თავი, დედამისის მძიმე ხელს გასსლტომოდა და „ზრმა“, როგორც ამბობს აკტორი, „რომ დაკარგულიყო შორს, სადაც ვეღარ დაინახავდნენ ვერც ნათესავები და ვერც მეზობლები, ისე შთანთქა“, შეიპერა ის, რომ უველაფერი დაავიწყა. რისთვის განმორდა ის დეამამს, ნათესავებს, ნაცნობებს? მისთვის, რომ ესენი სტანჯავდნენ მას. აქედან ცხადია, ქრისტიანე ეძებდა შედარებით მუდრო ნავსა-უუდარს, სადაც ის უფრო მშვიდად ჯამობდა ცხოვრებას. მაშასადამე, თავის თავზე ზრუნვამ ჩაადენინა მას შვილის დალატი. აქ ინდივიდუალურმა სძლია სოციალურს, დაბალმა პრინციპმა გაიმარჯვა შედარებით მაღალ პრინციპზე. ეს ანტისაზოგადოებრივი მოვლენაა, და მას ჩვენ ტაშს ვერ დაუკრავთ.

დამახსიათებელი, ნიშანდობლივია ქრისტიანესთან ტიპისთვის მისი შინიდან გაპარვაც. ჩვენ აქ კვლავ საქმე გვაქვს ქრისტიანეს ნების არჩევულებრივ სიმტკიცესთან. ქრისტიანეს შინიდან გაპარვა ამტკიცებს, რომ ის მძლავრი პროტესტანტია, მძლავრი პიროვნებაა, როცა საქმე მის პირადს და მხოლოდს პირადს ინტერესს შეეხება...

გ. ანთელიძე.

(დასასრული იქნება)



მღვინეა

ტოლსტოის სკოლის მასწავლებლის—მოწოზოვისა

(თარგმანი)

ჩვენ შევხვდით ბატონის სახლის მახლობლად კაცს—ცხვრის ფარაჯაში გამოწყობილს ფეხებზე—ქეჩის ჩექმები ეცვა.

— ჩვენ გრაფის ნახვა გვინდოდა, შევეკითხეთ მას.

— მე ვარ ის, მივიღეთ პასუხად.

— კიდევა გევახარ, დაცინვით ჩაილაპარაკა ჩემმა ძმამ და განაგრძო, უთუოდ მისი მოჯამაგირე ხარ? მე უნდა მივგვარო გრაფს მასწავლებელი, მიმყევი მასთან.

ფარაჯიანი კაცი—მართლაც გრაფი აღმოჩნდა; ის წამიძღვა წინ და ერთად მივედით სკოლაში: მე ვიყავი გაოცებული ბავშვების ყიჟინით და ყვირილითა; შევედით თუ არა, ბავშვებმა დაიყვირეს: ლეონ ნიკოლოზის ძევ, კიდევ მოიწვიეთ ახალი მასწავლებელი?

— ესეც, როგორც სხვები, გაიქცევა, შენ იმეცადინე ჩვენთან, ჩვენ სხვა მასწავლებელი არ გვინდა... შემდეგ მე ვტყუბულობ, რომ ორი-სამი თვის განმავლობაში ხუთი თუ ექვსი მასწავლებელი წასულა ამ სკოლიდან: ზოგი მათგანი თავისი სურვილით, რადგანაც ვერაფერი გაურიგებიათ მოწაფეებთან, ზოგი-კი გრაფს დაუთხოვნია მოწაფეებისადმი მკაცრად მოპყრობისთვის.

მე დავაკვირდი იმეცადინეობას: არაფერი არ ჰქონდა საერთო სკოლასთან, ამის მსგავსი სკოლა არსად მენახა:

ბავშვები ისხდნენ ხშირად ორ-ორი, სამ-სამი, აქა იქ ხუთ-ხუთსაც დაინახვდით; ერთი გუნდი ყმაწვილებისა კითხულობდა, მეორე სწერდა ასოებს, მესამე ანგარიშობდა, მეოთხე ხატავდა და სხვა...

ერთი სიტყვით, ვისაც რა მოსწონდა, იმას აკეთებდა... ხშირად გაიგონებდით: ლეონ ნიკოლოზის ძევ, მოდით ჩვენთან, დაგვხედე, ხომ კარგად ვკითხულობთ, ხომ კარგად ვხატავთ, ხომ კარგად ვსწერთ ციტყრებსა...

გრაფი მიუახლოვდებოდა, დახედავდა ხან ერთს და ხან მეორეს. ამ დღეს გრაფი წავიდა თავის ძმასთან სერგეი ნიკოლოზისძესთან პირაგოვოში...

მე დავრჩი მარტოდ სკოლაში; მოვიდა „კანტორჩიკი“ და დაუყვირა ბავშვებს: „წადით სახლში!“ დღეს დასვენება ესაჭიროება თქვენ ახალ მასწავლებელს—პეტრე ვასილის ძეს, ძლიერ დაღლილია, ხვალ კი მოდით!..“

ამ სიტყვების შემდეგ ბავშვები რალაც უგულოთ დაიშალნენ. საღამოზე კიდევ შეიკრიბნენ, მაგრამ სკოლის დარაჯმა ისინი კვლავ დაითხოვა. დავრჩი მარტო და დავფიქრდი: „რა უნდა გავაკეთო ასეთ სკოლაში“; „კანტორჩიკი“ მეუბნება, მიაფურთხე ამ საქმეს; ჩვენი ბატონის დაწყებული საქმე დიდხანს ვერ იბოგინებს; მას ასეთი ხასიათი აქვს: როგორც მალე საქმეს ხელს მოჰკიდებს, ისევე მალე მიანებებს თავს, არ დაასრულებს... მაგრამ მე მაინც დავიწყე იმეცადინეობა ისე, როგორც მეხერხებოდა... მალე მობრძანდა ლეონ ნიკოლოზის ძე... როგორც ეხლა მაგონდება ხოლმე, მოწაფეები შეცვინდნენ სკოლაში მხიარული სახეებით და ყვირილით: „ლეონ ნიკოლოზის ძე მოვიდა! ლეონ ნიკოლოზის ძე მოვიდა,

ეხლავე ჩვენთან შემოვა, ჩვენთან!!! ჩვენთან!!!“

გრაფი შემოვიდა სკოლაში, იმ წამსვე ბავშვები მისცივიდნენ გრაფს და სულ ერთიანად გარს შემოერტყნენ, როგორც ბუჩქნარს ფუტკართა მართვი. ათი წუთის განმავლობაში შეუძლებელი შეიქმნა გრაფთან მისვლა და მისალმება. ჩვენ დავიწყეთ მეცადინეობა ერთად... დილის ექვსს თუ შვიდ საათზე ყველა მოწაფე თავმოყრილია: ზოგი გარედ თამაშობს, თოვლს აგუნდავებს, ზოგი დერეფანში ვარჯიშობს, ზოგიც სასკოლო ოთახში მეცადინეობს. ხშირად მომიწევდა ხოლმე სკოლაში შესვლა ჩაის დაღევამდე; 8 საათზე და ხშირად კი უფრო ადრე მოვიდოდა გრაფი. ვმეცადინეობდით მთელი დღე... თქვენ იკითხავთ, როდის-ღა სადილობდენ ბავშვებო; იმათ ჰქონდათ საკმაო დრო, არ იყო განსაზღვრული სამეცადინო დრო საათობით. ზოგი მიდის, ზოგი მოდის და ამნაირად სისხამ დილიდან დაწყებული საღამომდე მეცადინეობა სწარმოებდა.

თუ გრაფს საღამოს დრო არ ექნებოდა მოწაფეებთან სამეცადინო, მაშინ იმათ „გარეკდნენ“ შინ. ამ მოვალეობას ასრულებდა ხოლმე სკოლის დარაჯი, ჩვენ კი როგორღაც უხერხულად მიგვაჩნდა ბავშვების დათხოვნა, ვიდრე ჩაძინებულთ არ დავინახავდით შეგირდებს სტოლზე ან (იატაკზე) — სტოლს ქვეშ. მაშინ კი ვაღვიძებდით მათ და მივაცილებდით სახლამდე...

ხშირად გვიგემია საყვედური მოწაფის დელისაგან... აი მაგალითად, დავაკაკუნებთ კარებს:

— ვინა ხართ? გამოგვეხმაურება ბავშვის დედა.

— ჩვენა ვართ, ჩვენ! ბავშვი მოგიყვანეთ, გაუღეთ კარები!

— აი თქვენ შუა-ღამის მოხეტიალენო, სჩანს უსაქმურნი ხართ, ბავშვებს აუზნებურებთ და ჩვენც გვაწუხებთ... ამ სკოლაში დაქანცულობა, დაღლილობა არაოდეს არ მიგვრძენია, რადგანაც ეს სკოლა იყო თავისუფალი და მაშასადამე მოკლებული ფორმალისტობას და ოფიციალურობას, აქ არავის არ ევალებოდა თავის უფროსის წინაშე მაგალითად გაჩერება. აქ ყველა გრძნობდა თავს, როგორც საკუთარ სახლში და ეს კი სრულიად არ მოასწავებდა ურიგობას, უწესობას, — პირიქით, ასეთი იყო წესი სკოლაში მეცადინეობისა!.. „უწეს-რიგობა“, როგორც ეს მოეჩვენებოდა პირველად მნახველს, იყო პრინციპიალური, ვინაიდან გრაფის შემოღებული სისტემა მეცადინეობისა არ იყო ამოღებული და შეფარდებული რომელიმე განსაზღვრულ დიდაქტიკურ სახელმძღვანელოსთან, არამედ იყო ნაყოფი მისი გენიალური თავისა, რომელსაც მიზნად დაესახა — სკოლის ოჯახათ გარდაქმნა, მასთან დაახლოვება...

ბავშვები მიდიან, მოდიან — ნებართვას ამის შესახებ არავისგან ღებულობდენ; არავინ არაფერს აძლებს, ერთი სიტყვით, ისე მოქმედებენ, როგორც საკუთარი ვინება და ხასიათი უკარნახებს... იასნაია პოლიანას სკოლის შესახებ დადიოდა შემცდარი შეხედულება, თითქო ის ყოფილიყვეს ქოჩად მავალთა ბანაკი დისციპლინის მხრივ, ან და სოფლის ყრილობას ჰგვანებოდეს. ყველა ეს სიცრუეა.

მიუხედავად ასეთი წეს-რიგისა დიდ ცელქობას სკოლაში ადგილი არ ჰქონდა; თუ გამოჩნდებოდა მათ შორის დაუდგარი, წრეს-გადასული ცელქი ბავშვი და დაიწყებდა სკოლაში ქუჩურ სათამაშოებს, ასეთ მოწაფეს ამხანაგები „უცერემონიოთ“

გაიყვანდენ გარეთ... მაგონდება ერთი საშინელი ეშმაკი ბავშვი, სახელად ფედია. დაიწყებდა თუ არა ეს ბავშვი ცელოქობას, ამხანაგები ეტყოდნენ: - „რას ჩაღიხარ, ფედია! რატომ არა გრცხვენია, ხელს ნუ გვიშლი, შენ რომ პურს ლეწდე კალოზე და ჩვენ ხელი შეგიშალოთ, არა გვეგონია, რომ სასიამოვნოთ დაგვჩქეს; ასე გვეწყინება ჩვენც; დაგვეხსენი თუ ღმერთი გწამს, ხელს ნუ გვიშლი“...

ისიც მართალია, ასეთი დარიგებანი

ხშირად უნაყოფოდ ჩაივლიდა ფედის მგზავს მოწაფეზედ... მაშინ კი შეუღლებოდნენ „ამხანაგურ“ გასამართლებას; ასეთ შემთხვევაში გრაფი გადიოდა სკოლიდან, ხელს არ უშლიდა მათ; მაგრამ, ვიმეორებ, ეს ხდებოდა იშვიათად. მე ძლიერ შევეჩვიე ამ სკოლას, ვმუშაობდი აქ უკანასკნელ სკოლის არსებობის დღემდე და შემდეგ ამისა დიდი მწუხარებით დავტოვე იასნაია პოლიანა.

ნ. ძიძიგური.

თავ. გრიგოლ ორბელიანი

და

რომანტიული მიმართულება ქართულს ჰოეზიაში.

(გუძღვნი თბილისის გუბერნიის თავად-აზნაურთა წინამძღოლს თავ. კ. ნ. აფხაზს)

(გაკრძელება)

რომანტიული მიმართულება. ეს სხელწოდება წარმოსდგება სიტყვისაგან: „**რომანიული**“. საქმე ისაა, რომ გერმანიული ტომები შეესივნენ ძველად რომის იმპერიის პრავინციებს, დაიმორჩილეს მათი მცხოვრებნი, შეითვისეს იმათი ენა და ზნე-ჩვეულებანი, და აქედამ განდნენ შერეული ენები, რომელთაც დაერქვათ: „**რომანები**“... მონდა ურთიერთში არეუ-ღარევა სხვა და სხვა ერის ენებისა, რწმენათა, ჩვეულებათა გარდმოცემათა, და აქედამ წარმოსდგა რომანტიული სოფლმხედველობა. ხალხში ამავე დროს გავრცელებული იყო ბინდ-ბუნდათ აზრი თავისუფლების შესახებ, რომელსაც მოკლებული იყო იგი ფეოდალთა შეკრებით. თავისუფლებისადმი მისწრაფება რომანტიული სოფლმხედველობის განმასწავლებელს თვისებას შეადგენს. ასეთი სოფლმხედველობა ძველი დროიდანვე გავრცელებული იყო იტალიელთა,

ფრანგთა ისპანელთა, და პორტუგალიელთა შორის, რომელნიც რომანიულ ენებად ითვლებიან...

რომანტიზმი ორი მხრით შეიძლება განვიხილოთ: ა) როგორც სულისმეტყველურის (ფსიქოლოგიური), ისე ბ) ისტორიული მხრით... სულისმეტყველურის მხრით რომანტიზმი ბელინსკიმ განიხილა. ჩვენც მისი აზრი ამის შესახებ მოვიყვანეთ ნიკ. ბარათაშვილის ჰოეზიის კარჩევის დროს. მისი აზრით, რომანტიზმი აღამიანის შინაური მსოფლიოა, მისი გულის იღუმალი სიცოცხლე: სიყვარული და გრძნობა—რომანტიზმის ძე, ქმედება, გამოამხევება, რადგანაც თითოეული აღამიანი რომანტიკოსია. რომანტიული სულისკვეთება ეველგანაა, ეოველი ერის მწერლობა... რუსთა კრიტიკოსის ან. გრიგორიევის აზრით „რომანტიზმი—ეს ის აღმოფოთების და სსმუდამოდ აწმუფისი უკმაყოფილების სუ-

ლია, რომელიც დაბუდებულია ადამიანის გულში, ელტვის თავისუფლებას და რომლისთვისაც არ გმირა მთელი ქვეყანა, ერთი სიტყვით, ეს ის ცეცხლია, რომლის შესახებ ლაშარაკობს „მწირო“-ს გმირი: „სიერმითვე ის (ცეცხლი) ღვიოდა მაღვით ჩემს გულში“... როგორც სულიერი განწყობილება, რომანტიზმი ადამიანის ისეთი თავისებურებაა, რომელსაც თან ახლავს გარემომრტყმული ცხოვრების უკმაყოფილება და ფტოლვილება ცხოვრების იდეალის განსახორციელებლად,— იმ იდეალისა, რომლის შუაგულში ცაა სიყვარული, რომელიც ადამიანებს ადამიანის სულიერს ბუნებას და აკეთილშობილებს მთელს მისს არსებას. ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ რომანტიკოსი შეტად ამუშავებს თავის ფანტაზიას, გამოსახულების ნიჭს და ზენაასთ საშუაოში ეძიებს არათუ მხოლოდ სადგურს, არამედ თვის მისწრაფებას საზრდასაც. ცრუ კლასიკური მიმართულების საწინააღმდეგოდ რომანტიზმი ჭადაკება იმას, რომ ადამიანის ცხოვრება მარტო ცივის გონებაზე არ ეფუძნება და მუარებული, არამედ გაშთბარიყო, ზნეობრივი შეგნებით განშუქებული გრძნობითაც მგრძნობელობაზე მადლა იმითი იდეა რომანტიზმი, რომ გრძნობის სიღრმეს მოძღვრება — და ადამიანის ბედნიერებას მხოლოდ საპირადო გრძნობის დაკმაყოფილებაზე არ ამუარება...

რომანტიზმი, როგორც ისტორიული მოვლენა. ს ფრანკეთის რევოლუციამ და ენციკლოპედისტების მოძღვრებამ გული გაუტუნეს შეგნებულს კაცობრიობას. ენციკლოპედისტები ამბობდნენ, რომ მხოლოდ გონებას შეუძლიან შექმნას სანატრელი საზოგადოება. რევოლუციამ უმოძღვრა კაცობრიობას ძმობა, ერთობა, სიყვარული, თანასწორობა, რომელთა გულისთვის ბლომათ დაიდარა სისხლი... მაგრამ ადამიანი მალე დარწმუნდა, რომ ვერც გონებას და ვერც რევოლუციამ ვერ გაამართლეს

თვისნი ადთქმანი. გონებამ ვერ უჩვენა იდეალურ, სანატრელ საზოგადოების შექმნის გზები და რევოლუციამაც ვერ დაამუარა ნამოძღვრები ძმობა, ერთობა, თანასწორობა და სხვ...

კაცობრიობას გონებაზე შეტად გული გაუტუნდა, მაგრამ ამასთანავე შეუძლებლად მიანდა კვლავ დაბრუნებოდა ძველი სარწმუნოების და ეკლესიის ზედ-გავლენას, ამის გამო ის მოიცვა სასწარკვეთილებამ, უიმედობამ, მოწყინებამ. საამისოდ ჰოლიტიკური მიზნებზეც არსებობდა. როგორც ვიცით, რევოლუცია მოახდინა მესამე წოდებამ, რომელიც ერთგვარი მასსიდაზმ არ შესდგებოდა... ამ წოდებას შეადგენდნენ ევკლას ისინი, რომელნიც არ ეკუთვნოდნენ უფლებით მოსილს თავდაზნაურობას და სასულიერო წოდებას. მაგრამ მეტწილად შეუკუნის დასაწყისშივე ნათლად გამოირკვა, რომ მესამე წოდება შესდგებოდა ორი მოპირდაპირე, მოწინააღმდეგე ჯგუფიდან: ერთი მათგანი იყო **ბურჟუაზია** და მეორე **ლარიბ-ლატაკი, ბოგანო ხალხი**...

ეს ორი ჯგუფი შეერთდა რევოლუციის მოხდენამდე უფლებით მოსილ წოდებათა წინააღმდეგე მიმართული მტრობის და სიძულვილის ნიდაგზე... ამ შეერთების საგანი იყო სხვა და სხვა უფლების მოპოება სახელმწიფოებრივს ცხოვრებაში. რევოლუცია მოხდა. უფლებით მოსილ წოდებათა ჩამოართვეს უფლებანი... მაგრამ როდესაც ჯერი მიდგა ნაშვონ-ნადავლის გაყოფაზე, გამოირკვა ბურჟუაზიის და არა ბურჟუაზიის სრული კლასობრივი განსხვავება და ინტერესთა სხვა და სხვაობა. გლეხებმა და მუშებმა თავისი წილი მოითხოვეს. ამ რიგად მიდარა კაპიტალისტებს და მესაკუთრებს გაუნდათ ახალი მტერი, გუშინდელი თვისი მოკავშირე, დარბი ხალხი... მიდარმა კაპიტალისტებმა თვალნი მიაპყრეს ძველს იდეალებს... იმათ ენატრებოდათ ადგენილიყო ძველი მოხარქია, რომელი

ლიც მოისპო ღიუდოვიკ მე-XVI სხით; ისინი მზად იუფნენ თვის მიერ მოხატული უფლებების ნაწილი დაეთმოთ მონარქიული წესწილობილების სასარკებლად, ოდნებ კი ამის მეტებით მოეპოებოთ სასსარი საბრძოლველად. წინააღმდეგ საისტორიო საბოილეუ ახლად გამოსული მრისხანე მტრისა, რომელსაც სახელად „ზროლეტარია“ („ბოგანო“) ეწოდა. იმათ ძლიერ ესიამოვნათ ნახლეონის გამეფება... ამ სახით მოისპნენ მეფენი თავდაზნაურობისა, — ხოლო განდნენ მეფენი ბურჟუაზიისა, მქაქაქეებისა. მეფე ხელს ათმეგს, მხარს უჭერს ბურჟუას და ხდება ახლად გაბატონებული კლასის ინტერესთა მედგარ და მცველად... ამ სახით გონების სფერაში „უკანხევა“ (რეაქცია) დაუკავშირდა პოლიტიკურს უკანხევას. აზრთა სფერაში შეუშინდნენ გონების ბატონობას, ხოლო პოლიტიკურს სფერაში კი ხალხის თვითმპყრობელობას. მეტწილად საუკუნის დასაწყისში გაჩნდა მწუხარება საწმუნობის დაკარგვის გამო, ხოლო რესპუბლიკის მაგივრად მდიდრებმა მოინდომეს — იმპერია. 1815 წ. შეიკრა სადმრთო კავშირი, რომლის სულის ჩამდგმელად იყო ავსტრიის მინისტრი მეტტერნიხი. სამი დი-

დი სახელმწიფო მონარქებმა (რუსეთისა, ინგლისისა და ავსტრიისა) გადასწვეტიეს შეერთებულად ებრძოლათ უოველი რევოლუციური მოძრაობის წინააღმდეგ, სადაც უნდა უფილიყო... დამყარდა სასტიკი სიბნელით მოსილი უკანხევა, რომელმაც გული აუტრუვა საზოგადოებას პოლიტიკური და სოციალური საკითხების შესახებ. აღამიანის აზრმა, რომელიც აღიარებდა მონაწილეობას საზოგადოებრივ ურთიერთობასა და დამოკიდებულებათა გაუმჯობესებაში, როგორც ეს ხშირად ხდება, ურადლება მიაქცია წმინდა ხელაფნების საკითხებს და წვრილმანს რამეებს... დროს ჰკარგავდა ბუნების ქებაში, სიყვარულს გუნდრუკს უკმეგდა, ტკბილს ხმებს მღეროდა... საუკეთესო დრმად განვითარებული გონების პატრონთ ეს საკითხები და რამე-რამეები ვერ დააკმაყოფილებდა და ამის გამო ისინი, თანამედროვე გარემოებათა მეტებით გულგატეხილნი, მიეცნენ სასწარვეკეთილებას... პირველმა ტალღამ წარმოშობა რომანტიზმი (მიმართულება რომანტიული), ხოლო მეორემ „ავის მხედობა“ (პესიმიზმი)...

ილ. ფერაძე.

(შემდეგი იქნება)

სიმატოლის აღზრდა ბავშვებში

სიმატოლი — სულიერი ერთობა, სულიერი თანხმობა ადამიანისა.

სიმატოლი — ადამიანის სულის ძვირფასი სამკაულია.

ვისაც სურს აღზარდოს ნამდვილი ადამიანი, არ დაუკარგოს მისს ხასიათს ასეთი ძვირფასი თვისება, იგი ამ დიდებულ საქმეს ძალიან ადრე უნდა შეუდგეს.

პირველ ყოფილ ადამიანისათვის, აგრეთვე პატარა ბავშვებისათვის ტყუილი

გაუგებარი შემეცნებაა. ყოველნაირი გამოგონება, ფაქტების გადაკეთება-გადამახინჯება მათთვის უცხოა.

ბავშვი (2—4 წლ.) ლაპარაკობს იმას, რასაც გრძობს, რასაც ფიქრობს, მისთვის არსებობს მარტო სინამდვილე.

მხოლოდ შემდეგ, აღზრდის სიღრმეების გამო, მის ხასიათში იკეთებს ბინას არა სასურველი ელემენტი — ტყუილი.

საუბედუროთ, ჩვენ ბავშვების ზნეობრივ აღზრდაზე ძალიან ცოტას ვიწუხებით თავს. საჭიროა მეტი მუყაითობა, მეტი ღრო, მეტი დაკვირვება და მოთმინება.

აღზარდოთ მომავალ თაობაში მტკიცე სული, შეუდრეკელი მიმართულება, დაუმონაგებელი სიყვარული სიმართლისადმი.

განვიხილოთ, დაახლოვებით, ის მიზეზები, რომელნიც აჩვენებენ ბავშვებს სიცრუეს. ამით, რა თქმა უნდა, უფრო გავიადვილდებოდა იმ გვარ საშუალებათა გამონახვა, რომელნიც მიმართულ უნდა იქნან ბავშვის ბუნებისთვის (ჯერ კიდევ გაურყენელის) სასურველ მიმართულების მისაცემად.

მეორე წლიდან ბავშვი ეჩვენება ლაპარაკს. მეტია იმის მტკიცება, რომ ენის შესწავლა ბავშვთათვის ძნელ საგანს წარმოადგენს.

შეიძლება ბავშვმა მრავალი სიტყვა ვერ იხმაროს იმ მნიშვნელობით, ურომლისოდაც მათ ჩვეულებრივი აზრი ეკარგება: მრავალი სიტყვა მას თავისებურად ესმის, ამიტომ, როდესაც ის (ბავშვი) გამოგვცემს ამა თუ იმ მოვლენას, ნანახს თუ გაგონილს, მან შეიძლება სინამდვილე დაამახინჯოს (ენის უცოდინარობის გამო), ბევრი ტყუილი გაურიოს და მით ბავშვის მოთხოვნა სიმართლეს მოკლებული გამოვიდეს, მაგრამ ასეთ შემთხვევებში მისი მატყუარად, ცრულ მონათვლა დიდი შეცდომა იქნება.

საქმე ის არის, რომ ბავშვი ჯერ კარგად კიდევ ვერ ლაპარაკობს, სცდება ზოგიერთ სიტყვების ურთიერთ შორის დაკავშირება-შეერთებაში, ერთი სიტყვით ჯერ მას სავსებით ვერ შეუსწავლია ენის სხვა და სხვა ფორმები. მაგალითად: ბავშვი გველაპარაკება: მე დღეს ფეხსაცმელები მიყიდესო. — შეიძლება გამოვარკვიოთ,

რომ ფეხსაცმელები დღეს კი არა გუშინ უყიდათ.

ბავშვმა „მოგვატყუილა“, მაგრამ ეს ტყუილი განზრახ შეთხზული არ არის: რადგან მას კარგად არ ესმის მნიშვნელობა სიტყვებისა: „გუშინ“ და „დღეს“ — აქედან წარმოსდგა მათი არეგ-დარევა და მეორის მაგიერად პირველის ხმარება.

ბავშვს არა აქვს აწონილი თავისი ძალღონე, მას ბევრი ისეთი რამ შეუძლიან დაიჩემოს, რომლის ასრულებისათვის არ შესწევს თავისი პატარა ძალ ღონე.

ხშირად ბავშვი ეხვეწება მშობლებს, მიანდონ მას ესა თუ ის საქმე გასაკეთებლად, ან და გაგზავნოს ამა თუ იმ ადგილას და არწმუნებს, რომ დავალებას პირნათლად ასრულებს.

ხშირად მიყვება მამას სამუშაოდ, მასთან ფუსფუსობს, ვითომ ეხმარება, თუმცა უფრო-კი ხელს უშლის და დაბრუნებისას დედას არწმუნებს, რომ მან დღეს ბევრი იმუშავა და მამასაც „შელავათი მისცა“. არც ასეთ შემთხვევებში სტყუის ბავშვი, ის მართლა დარწმუნებულია „თავის ნაყოფიერ მუშაობაში“ და ასეთი რწმენა-კი წარმოდგარია საკუთრივ ძალღონის ყალბ წარმოდგენიდან.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ბავშვები ძნელად არჩევენ სინამდვილეს და სიზმარს. ხშირად სიზმარი სინამდვილედ ეჩვენებათ. ბავშვმა სიზმარში ნახა რომელიმე გარეული მხეცი, რომლითაც მას ხშირად აშინებენ, ან-და მშვენიერი ბრწყვილა ნივთი, პირველ შემთხვევაში ის სტირის და ეხვეწება უფროსებს დაიფარონ საზიზღარ მხეცისაგან, მეორე შემთხვევაში — გაფაციცებით ეძებს სასიამოვნო ნივთს, რომელმაც ასე გაახარა და რომელიც მხოლოდ ძილში დაესიზმრა.

ხშირად, ასეთ შემთხვევებში, უარყოფა

და მტკიცება იმისა, რომ ეს მხოლოდ სიზმარი იყო და არა ცხადი, უნაყოფოდ რჩება. აქაც ბავშვებს მატყუარად ვთვლით, მაგრამ, თუ ღრმად დავუკვირდებით, არავითარ ასეთს ადგილი არა აქვს. ეს ბავშვის ბუნების თვისებაა. ვტყუილდებით მხოლოდ ჩვენ, ბავშვები კი ამ შემთხვევაში მართალნი არიან. დამტკიცება იმისი, რომ ბავშვები არასოდეს არ სტყუიან, შეუძლებელია და სინამდვილეს არ შეესაბამება. ფაქტები არის, მაშასადამე მათი უარყოფა არ შეიძლება. მხოლოდ ზემო მოყვანილი მაგალითები და მრავალი მათგვარი უნდა გავარჩიოთ ნამდვილ ტყუილისაგან, რომელსაც სულ სხვა მიზეზები და მიზანი აქვს.

რისთვის ლაპარაკობენ ბავშვები ტყუილს? ამის გამოარკვევა აუცილებლად საჭიროა. თუ ჩაუკვირდებით პირველ ბავშვის ტყუილს, გამოვარკვევთ შემდეგს: ბავშვი გრძნობს რამე სიამოვნებას, მას ამ სიამოვნებას უსპობენ. აღკრძალული მოქმედება ბავშვს ძლიერ იზიდავს. ის იძულებულია განაგრძოს სიამოვნების მოპოება ჩუმად ქურდულად, თუ აქაც შეესწარით, ბავშვი იშველიებს ტყუილს, რომ თავი დაახწიოს მოსალოდნელ სასჯელისაგან, გინდ დატუქსვისაგან.

პერეს მოჰყავს ასეთი მაგალითი: 2 წლის ბავშვი ნაკარში ურევდა ნაფურთხს, ზელდა მას და თავს იქცევდა. მამამ დაინახა ეს, გაუწყრა და აუკრძალა შვილს ამგვარი გართობა. ბავშვი განცვიფრდა, შეხედა მამას და ცოტა ხნის შემდეგ ჰკითხა: „მამა, მითხარით როდის წახვალთ?“ — მამას ამ დროს ქუდი ეხურა და წასასვლელად ემზადებოდა.

მოყვანილ მაგალითში ოფიციალური, სიტყვიერი ტყუილი არ არის, მაგრამ

ფაქტიური-კი — აკრძალვა არ სრულდება, მამა მოტყუებულა.

ვის არ შეუმჩნევია მსგავსი მოვლენა: მოწაფეებმა კარგად იციან, რომ მასწავლებელი მათ გაკვეთილზე ლაპარაკს უკრძალავს, მაგრამ მოშორდნ მასწავლებელი მათ და, ვსთქვათ, დაფისაკენ წავიდა. ბავშვმა დრო იხელთა და ამხანაგს ჩურჩული დაუწყა. მასწავლებლის შემობრუნებისთანავე ბავშვი ხმას კმენდს, თითქოს არათფერი მომხდარიყოს, მაგრამ განათლებულ სახეზე ბავშვს ეტყობა, რომ დანაშაულობა ჩაიდინა, თუმცა ენერგიულ უარს აცხადებს.

ეს პირველი საფეხურია ბავშვურ ტყუილისა. მისი გამოაშკარავება ძნელი არ არის. მაგრამ ბავშვის ზრდასთან ერთად ვითარდება მასში მოხერხებითი ნიჭი და მასთან ერთად ბავშვური ტყუილი უფრო რთულ ჩარჩოებში ისხმება.

საუბედუროთ, დღევანდელი აღზრდა დამყარებულია შიშზე:

ოჯახში ბავშვს ეშინიან მშობლების, უფროსი დაძმების, სკოლაში — მასწავლებლის, გარეთ — მხეცების, ჭინკების, რომლითაც ხშირად აშინებენ. შიში! ყოველ ფეხის გადადგმაზე ბავშვს რისამე ეშინიან!

რამდენად მეტი სიმკაცრეა გამეფებული ოჯახში, იმდენად მეტ ტყუილს ეჩვევიან იქ აღზრდილნი ბავშვები. ეს ყველასაგან ცნობილია.

ბავშვმა იცის, რომ მას სასტიკად დასჯიან, ამიტომ ის იგონებს ტყუილს, რომ აიცილოს სასტიკი სასჯელი.

როდესაც შიშის გამო ბავშვი იგონებს ტყუილს, მისი მიზანი მარტივია და არც იმდენ გამჭირავებას ითხოვს მისგან, მაგრამ როდესაც მოტყუებით ბავშვს უნდა რაიმე პირადი სარგებლობა გამოიტანოს უფროსებისაგან, ასეთი ტყუილი ითხოვს

მაგან დიდ წინდახედულობას, ჭკუას და შესაფერად თავ-დაჭერას.

ბავშვების მხრივ ამ გვარი მოქმედება, ანუ უკეთ რომ ვსთქვათ მლიქვნელობა, გამოისახება მრავალ ფორმაში.

ბავშვი დარწმუნებულია უფროსების აკრძალვის უკანონობაში. ამიტომ ის არავითარ ყურადღებას არ აქცევს მათ სიტყვებს, მხოლოდ ცოტათი მოელაქუცება, ტკბილ სიტყვებს ეტყვის და ამით სასურველ საწადელს აღწევს. მცირე წლოვან ბავშვებში მლიქვნელობა განუკითარებელია და ადვილად დასანახი, მაგრამ ბავშვის ზრდასთან ერთად ძლიერდება და ვითარდება ეს პროცესიც.

მოვიყვან კაპტერევის მაგალითს:

მოსწავლე ბავშვი ჩამოვიდა ქალაქიდან სახლში—სოფელში. დედამ ჰკითხა: „ვისი ნახვა უფრო გაგიხარდა“-ო? ცოტა დაფიქრების შემდეგ შეიღმა უპასუხა—დებისო. იქვე მყოფმა რვა წლის ქალმა-კი შენიშნა: „არა გცხვენიან, მიხაკო, ყველაზე უფრო დედ-მამის ნახვა უნდა გაგეხარდესო“.

ფაქტი აშკარად ლაღადებს ბავშვის საქციელს. ბავშვები ხშირად იმეორებენ მშობლების სიტყვებს, შეხედულობას ამა თუ იმ საგანზე, ამა თუ იმ შემთხვევაზე, თითქმის გულ-წრფელად იყოს დაინტერესებული იმით, რითაც დაინტერესებულნი არიან მშობლები, მაგრამ ეს არ ხდება წამბაძობით, არა, განგებ, რო მოიგონ მათი გული და რაიმე გამოსტყუონ. ხშირად ეაღერება ბავშვი დედას, ამკობს მას ტკბილი სიტყვებით, კოცნის, რომ შემდეგ დედამ ხათრი ვერ გაუტეხოს და სურვილი დაუკმაყოფილოს. აი, როგორ ამზადებს ჯერ კიდევ პატარა ბავშვი ნიადაგს თავის მიზნის მისაღწევად. ასეთი ფაქტები ბევრია. მათ წინააღმდეგ ბრძოლა აუცი-

ლებელია. თორემ ადამიანური სახე დაეჩრდილება ბავშვს და მთელ მის სიცოცხლეში მხოლოდ მსახიობი დარჩება.

რა საშუალებით შეიძლება ბრძოლა ამ უარყოფითი თვისების განმტკიცების წინააღმდეგ?

ბავშვს ძლიერი მიდრეკილება აქვს გააზვიადოს ყოველივე საგანი, მოვლენა.

როდესაც ის რომელიმე ფაქტს გადმოგვცემს შიგა და შიგ თავისს პირადს, სუბექტიური შთაბეჭდილებასაც ურთავს, რის გამოც თვით ფაქტები სიმართლეს მოკლებული გამოდის.

ჭეშმარიტების დასაცავად აუცილებლად საჭიროა ბავშვების მოთხრობებს, მის აღწერას ანალიზი; კანტროლი გაუკეთოთ, გადავსინჯოთ, აღმოვაჩინოთ და დავანახოთ—თუ სად გადასცდა ის ჭეშმარიტებას.

ასეთი თვალსაჩინოება დიდ სამსახურს გაავიწევს დასახულ მიზნისთვის. ბავშვი გვიწერს არა ჩვეულებრივ სიმალღისხეს, რომელიც ვითომ 2—3 ჯერ უმაღლესი იყოს ჩვეულებრივ ხეზე. წაეყვანოთ ბავშვი და გამოვარკვიოთ სიმართლე; ასეთი ვარჯიშობა მიაჩვევს ბავშვს სიმართლე დაიცვას მოთხრობის დროს: ნანახი და გაგონილი გადმოგვცეს. სისწორით და ეს ხომ პირველი საფეხურია სიმართლის განმტკიცებისათვის.

ბავშვს რაიმეს უკრძალავენ.

აკრძალვას ის არ ასრულებს.

მშობლები-კი, დარწმუნებულნი არიან, რომ მათი სიტყვა ასრულებულია ღ ამიტომ არც ეკითხებიან ბავშვს—შეასრულა თუ არა მან მათი სიტყვა.

ამ შემთხვევაში ფაქტიური ტყუილია, სიტყვიერი—არა. შეიძლება ბავშვმა არ გადავაროს ის, რაც მშობლების სურვილის წინააღმდეგ ჩაიდინა. შეიძლება იმ-

დენად გამბედაობა და უსირცხვილობა მასში არ არის ფეხ-მოკიდებული.

პირველ ტყუილს, ე. ი. მხოლოდ ფაქტიურს (რომელიც სიტყვიერად უარყოფილი არ არის) უფრო თავმდაბლად უნდა შევხვდეთ, რადგან აქ ჩვენ თვალ-წინ იხატება ბავშვის სინანული ჩადენილ დანაშაულობისა გამო.

ასეთ შემთხვევებს მშობლებმა და აღმზრდელებმა განსაკუთრებითი ყურადღება უნდა მიაქციონ. ნდობა არ უნდა წავართვათ ბავშვებს. ვისარგებლოთ იმავე კაპტურევის მაგალითით: ქალს 3 4 წლისას ძლიერ ეზარებოდა ყოველ დილას კბილების წმენდა. ერთხელ დედის შეკითხვაზე: კბილები დაიწმინდე თუ არაო—ბავშვმა ჩვეულებრივად უპასუხა: კიო. დედამ დაუჯერა, მაგრამ სინიდისმა ნება არ მისცა ბავშვს ნდობით აღჭურვილი დედის გული მოეტყვილებინა, იმ წამსვე გაეარდა ოთახში და დედის სიტყვა აასრულა.

მხგავსი მაგალითები მრავალია.

აი სწორედ უნდა ვეცადოთ, რომ ის მამხილებელი ძალა, რომელიც მოსვენებას აძლევს ბავშვის სინიდისს, არ უნდა მივაყუროთ. პირიქით, უნდა ვეცადოთ გამოვაფხიზლოთ, ფეხი მოვაკიდებინოთ ბავშვის სულსა და გულში.

მოწონების ღირსია ის, რომ თუმცა ბავშვმა დანაშაულობა ჩაიდინა, მაგრამ სიტყვიერად არ უარყო. საკმარისია, რომ ბავშვმა თვითან სცნო თავისი საქციელი დანაშაულობად. ინკვიზიტორული გამოკითხვა და საქმის ვითარების სავსებით მოთხოვნა სარგებელს ვერ მოგვცემს.

წინად ვთქვით, რომ ბავშვის ზრდასთან ერთად ტყუილი უფრო რთულ ჩარჩოებში იხსმება მეთქი. მაშასადამე, საჭიროა ასეთ შემთხვევებში უფრო პირდაპირი ბრძოლა.

განმარტებული იყო, რომ ტყუილი წარმოსდგება ნავემარ სიამოვნების გაგრძელების სურვილის გამო. ამ გვარ სიამოვნებას კი უკრძალავენ. მაშასადამე მოისპობა რა აკრძალვა, მოისპობა ტყუილიც. მაგრამ სრული თავისუფლების მიცემა ბავშვთათვის მოქმედებაში შეუძლებელია. რადგან ის ვერ იცნობს გარშემორტყმულ საგნებს, ამიტომ მას შეუძლიან ზიანი მოუტანოს როგორც თავის თავს, ისე სხვებსაც.

მაშასადამე აუცილებელია ზოგი მოქმედების აკრძალვა. აკრძალვა კი იწვევს ტყუილს. როგორ მოვიქცეთ?

თავდაპირველად უნდა შევამციროთ რიცხვი აკრძალვისა: აღიკრძალოს უნდა ისეთი მოქმედებანი, რომელნიც აუცილებლად ასაკრძალავია. საბავშვო ოთახში უნდა იყოს ისეთი ნივთები, რომლის შეხება და ხელში აღება ბავშვს არ ავნებს.

აუცილებელი ფიზიოლოგიური მოთხოვნილებანი თავის დროზე დაკმაყოფილებულნი უნდა იქნან. ნამდვილად-კი ასე არ იქცევიან, აკრძალვა მრავალია მის ასრულებას თვალ-ყურს არავინ ადევნებს.

როდესაც აღმზრდელი უკრძალავს რასმე, მას უნდა ახსოვდეს ორი რამ: 1, აზრი აკრძალვისა ნათლად უნდა ესმოდეს ბავშვს; 2, აკრძალვა უნდა იყოს მუდმივი, დღითი დღე ცვალებადი აკრძალვა სწავლა-აღზრდას აფერხებს. აკრძალვა, რომელიც ნაყოფია ხანგრძლივი მოფიქრებისა, მალ-მალე არ იცვლება.

მართალია, ზოგი აკრძალვის აზრის სავსებით განმარტება შეუძლებელია და ბავშვის გონებრივ განვითარებას არ შეესაბამება, მაგრამ დაახლოვებით მაინც შეიძლება მისი გაცნობა.

როგორც წინად იყო ნათქვამი, ტყუილის წარმომშობი უმთავრესი წყარო—

შიშია. მაშასადამე, თუ გვინდა აღმოვფხვრათ ეს უარყოფითი თვისება აღამიანში, უნდა შევამციროთ შიშზე დამყარებული მოქმედება და მის მაგიერ გავამოფრთ სიყვარული და აღერსი. მართალია ძნელია შიშის განდევნა სკოლიდან, სადაც თავშეყრილია სხვა და სხვა სულიერის ძალების და თვისების მქონე ბავშვები. შიშის განდევნა უფრო ადვილია ოჯახიდან, ვიდრე სკოლიდან. მაგრამ მუყაით და ენერგიულ მასწავლებელთ ასეთი დაბრკოლება ვერ შეუშლის მოქმედების გეგმას. საჭიროა მხოლოდ შეგნება და მოთმინება.

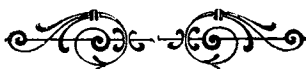
ხშირად ჩვენ, უფროსები ვაჩვენებთ ბავშვებს ტყუილს: თუ მოვიდეს ესა და ეს კაცი, უთხარი რომ დედა ან მამა შინ არ

არისო, თუმცა მამაც და დედაც სახლში ბრძანდებიან... და სხვა მრავალი.

კიდევ ორიოდ სიტყვა.

თუ ბავშვი იზრდება ისეთ წრეში, სადაც სიმართლე ფეხქვეშ გათელილია და მის მაგიერად ტყუილია გამეფებული, თავის თავად ცხადია, რომ ასეთი წრე შესაფერ გავლენას სტოვებს ბავშვზე. ის თანდათან ეჩვევა სინამდვილის გადამახინჯებას და მისს ნამდვილ სახის დაჩრდილვას. ერთი სიტყვით—საკითხი: ბავშვებში სიმართლის აღზრდისა—მჭიდროდ დაკავშირებულია საზოგადოების წევრების ურთიერთ შორის დამოკიდებულებასთან და მათ ზნეობრივ განვითარებასთან.

მ. რევია.



წერილი ამხანაგთან

ძმაო გერასიმე! მივიღე შენგან წერილი, რომელშიც, სხვათა შორის, მწერდი: „ებრაელთა შორის რიტუალური მიზნით მკვლელობის არსებობა, თურმე ჩვენშიაც სწამთ ბევრს სამწუხაროთ, რაც უფრო ნათლად დამანახვა ბეილისის პროცესმა; მაგრამ უფრო სამწუხარო და სავალალო ის არის, რომ ეს რწმენა არსებობს არა მარტო გაუნათლებელ ხალხში, არამედ, ზოგიერთ ინტელიგენტებშიც და როგორ ვსთქვა, მაგრამ ზოგ მას...წავ...ლებლემბშიცო; თან მოგვყავდა მაგალითი, თუ ერთმა მღვდელმა როგორ განუმარტა მოწაფეებს ებრაელთა შორის რიტუალური მკვლელობის არსებობა; ბოლოს მე-

კითხები, ნეტავი რა არის მიზეზი, რომ რაც უნდა უტყუარი საბუთებით არწმუნონ ეს ვაჟ-ბატონები მათ რწმენის უსაფუძვლობაში, მაინც ვერ დაარწმუნებთ, ესე იგი არ უნდათ დარწმუნდნენო. მე ძლიერ ჩამაფიქრა ამ შენმა წერილმა და ბოლოს შემდეგი დასკვნა გამოვიყვანე იმის შესახებ, თუ რატომ აქვთ ზოგიერთებს ძვალ-რბილში ასე ღრმად გამჯდარი რწმენა რიტუალური მკვლელობის არსებობის შესახებ. შენც კარგად იცი, ჩემო გერასიმე, თუ რა საშუალებას მიმართვენ ჩვენში უვიცი დედები, რომ თავიანთი ჭირვეული ძუძუ-მწოვრები დააწყნარონ, როდესაც უკანასკნელნი მათ აწუხებენ;

რომ საგანს არ გადავსცდეთ, ჩამოვთვლი მხოლოდ რამდენსამე ამ საშუალებათაგანს; ხომ გინახავს, მაგალითად, როდესაც აკვანში ბავშვი სტირის, დედა ცდილობს რამენაირად შეილი დააწყნაროს და ჩასახის აკვანში: „სი, სი, ნანა, ჩუმად, თორემ მოვიდა ტურა, მოვიდა მგელიო, ან და თითონ საზარელი ხმით დაიჩხავლებს, ხან დაიკნავლებს, ჰბაძავს მგლის, ტურის კვილს, რომ შეილი შეაშინოს და გააჩუმოს; თუ ბავშვი მოზრდილია და ლაპარაკიც შეუძლიან მის გასაჩუმებლად დედა უფრო რეალურ საშუალებას მიმართავს; როდესაც ბავშვი ჭირვეულობს, ის თუ ღამეა, დაანახვებს კედელზე ჩრდილს, რომელიც ცეცხლის ან სანთლის აღის რხევაზე ინძრევა და დედა ეუბნება ამ დროს შეილს: „ჰე, შეხედე, გაჩერდი, თორემ ხომ ხედავ, ის ქაჯია, დაგეტაკება და წაგიყვანსო, ან და ხშირად ბნელ ადგილასაც გაუძახებენ ბავშვს, თან უძახიან, დაწყნარდი თორემ ეხლავე გამოხტება მგელი და შეგჭამსო: მაგრამ ამაზე უფრო რეალური საშუალებაც აქვთ დედებს შეილების „გასასწორებლად“. მოვა მათხოვარა თუ არა, დედა ეუბნება შეილს: „გახსოვს წუხელს რო სტიროდი, ხედავ ამ მათხოვარს, ვეტყვი და ეხლავე პარკში ჩაგვამს და წაგიყვანსო; საწყალი ბავშვი მირბის და კუთხეში იმალება შიშის გამო და მათხოვარისადმი სიძულვილით აღვსილი. ხშირად ჩვენში ებრაელებმა იციან ჩამოვლა ძველი კალოშების, ჯაგარის, კვერცხის და ძველი ნოხების საყიდლად. რასაკვირველია დედებსაც სწამთ თითქო ებრაელები ქრისტიანების სისხლს ხმარობენო, და აშინებენ თავის ჭირვეულ შეილებს: არ იტიროთ, რაც გითხრა ყველაფერი დამიჯერეთ, თორემ ვეტყვი დანიელას, ის დაგიჭერს, პირში ბურთს ჩაგი-

დებს, რომ არ იყვირო და დაგჩხვლეტენ სადგისითო. აი ის მთავარი საშუალებები ჩვენი უვიცი დედებისა, რომლითაც ისინი შვილებს, ვითობდა „სწრთენიან“. მერმე რა შედეგი მოჰყვება ამ გვარ წრთენას? აი, რა შედეგები: ბავშვებს, შენც კარგად იცი ძმაო, თუ ბავშობისას რაიმე გულში ჩაებეჭდა, იმას მერმედ ვეღარ ამოფხვრი ადვილად. ბავშვი იზრდება ამათი დედების ხელქვეითი; ხომ გინახავს 16—20 წლის ყმაწვილები და უმეტესად ქალიშვილები, რომელნიც დაბნელდება თუ არა, გარედ ფეხს ვერ გამოადგამენ შიშის გამო, გაიკონებენ თუ არა რაიმე არა ჩვეულებრივ ხმას, შიშისაგან ჰკრთიან, ვითარცა ქურციკი; არიან ისეთებიც, რომელთაც ღამე მუდამ სანთელი უნთიათ, თორემ ბნელაში ვერ დაიძინებენ; დაინახავენ მათხოვარს თუ არა, თითონაც არ იციან, თუ რა აშინებს, შორს გარბიან. გადავიდეთ ეხლა პირდაპირ საგანზე. ენერგება ოჯახში ბავშვებს ებრაელებისადმი სიძულვილი და შიში, იმათ ესმით ხალხში და ოჯახშიც ათასნაირ მოჭორილ ლეგენდები, ურიას თითქოს ბავშვი მოეტაცოს, ეწამებინოს და ბევრი სხვა ამგვარები. ბავშვი შეეზარდა ამ რწმენას, დავაჟკაცდა, ვსთქვათ მიიღო სწავლა-განათლება, მას მაინც სწამს რიტუალური მკვლელობის არსებობა და ყოველ შემთხვევით სარგებლობს, რომ ურია დაჩაგროს და დაამციროს.—მერმედ რა ეშველება ამ ბოროტებასო, ვიცი მკითხავ. აი რა ეშველება; შენ ხომ მასწავლებელი ხარ, საშუალება გაქვს გაეცნო, თუ რამდენად სწამთ შენს მოწაფეებს რიტუალური მკვლელობის არსებობა. მოწაფეების ზნე-ჩვეულებებს და ცრუ მორწმუნეობას რო ეცნობი, მასთან ეცნობი სკოლიდან იმ ოჯახს, წრეს, სადაც აღიზარდნენ შენი მო-

წაფენი. ამით საშუალება გეძლევა მიიღო ზომები ამ ცულ ზნე-ჩვეულებების და რწმენის აღმოსაფხვრელად. მე მოგიყვები ერთ მაგალითს ჩემი სკოლის ცხოვრებიდან: ჩემს სკოლაში მოწაფეთა ნახევარს ებრაელები შეადგენენ. პირველი წელი არის ჩემი მასწავლებლობისა და პირველად მიხსნა ებრაელებთან და ქრისტიანებთან მეცადინეობა; ვამჩნევდი ქრისტიანებსა და ებრაელებს შორის რაღაც არა მეგობრულ განწყობილებას და განცალკევებას. ბეილისის პროცესის შემდეგ დაინტერესდები, მინდოდა გამეგო, თუ რა აზრისანი იყვნენ ქრისტიანი მოწაფეები რიტუალური მკვლელობის შესახებ და მოკლე საუბარი გაემართე მოწაფეებთან ამ გვარად: „ყმაწვილებო, მივმართე მათ, ზოგიერთ თქვენს ოჯახებში სწამთ, თითქოს ურიები ქრისტიანების სისხლსა ხმარობენ... დავათავე ეს უკანასკნელი სიტყვა თუ არა, ვხედავ, უფროსი განყოფილების კარგა მოზრდილმა მოწაფემ მკერდზე მუშტი დაირტყა და მრისხანედ გადახედა თავის ამხანაგ ებრაელებს. მე თითქოს არ შემომჩნევია. განვაგრძე, თან თვალს ვადე-

ვებდნი მის ფიზიონომიას... მაგრამ ეს ტყუილია, განვაგრძე. ეს თქვი სიტყვა — ტყუილია-მეთქი თუ არა, ხსენებულ მოწაფის სახეზე და აგრეთვე თითქმის ყველა ქრისტიან მოწაფეთა სახეზე განცვიფრება და რაღაც გამოურკვეველი სურათი გამოიხატა. მე დაუმტკიცე მათ მათი რწმენის უსაფუძვლოება, მათ ბევრი „მაგალითები“ მომიყვანეს, თითქოს ებრაელებს ეწამებინოთ ქრისტიანი ბავშვი, მაგრამ ისინი დავარწმუნე, ამ მაგალითების უსაფუძვლოებაში და თან მოუწოდე ქრისტიანებს და ებრაელებს ეცხოვრათ ძმურად და მეგობრულად, უკუ ეგდოთ ის ყალბი შეხედულება მათზე, რომელიც აქამდინ ჰქონდათ.

ასეა ძმაო, გერასიმე, საქმე! კარგია, მასწავლებლები თავ-თავიანთ სკოლაში გამართავდნენ საუბარს რიტუალური მკვლელობის არსებობის უსაფუძვლოების შესახებ, რომ მოწაფეების ნორჩ გულს მოაცილონ ეს კაცთა სიძულვილის ლაქა, რომელიც ჩაუნერგია მათთვის ოჯახს.

ი. სიხარულიძე.



სუსტ-ნერვებისა და ბავშვები და მათი აღზრდა

(წერილი მესამე)

სწორედ მოხდება, რომ ბავშვი, რომელიც სუსტ-ნერვებისა და დაბნადა, სხვა და სხვა პირობის და გარემოების მეოხებით, სიდიდის დროს არ გამოაჩენს ნერვების სისუსტეს იმ სახით, რა სახითაც ეს მოსალოდნელია... მაგრამ მას, ვისაც სუსტი ნერვებით მოუხდა ქვეყნად გაჩენა, სიდიდის დროსაც ეტყება ისეთი უცნაურობანი, რომელთა არსებობა არ შეიძლება სხვა მიზეზით ახსნას, თუ არა იმი-

თი, რომ მასთან დაუოლილი აქვს დედის საშოდამვე ნაკლუდეგანება (დეფექტი) ნერვების ცხოვრებაში. საკვირველი ისაა, რომ სწორედ ასეთი უცნაურობანი ხასიათისა დაჩუმებული აქვსთ ისეთს გვამებს, რომელნიც თვისის ჭკუა-გონებით შესანიშნავნი არიან... და ეს უცნაურობანი — სრულიად არ მოასწავებენ ასეთი გვამების ჭკუილამ შეშლას, მათს სისუდედეგს, როგორც ამას უვიცნი გონებენ...

დოქტორს დ. კ. კორნიცს ერთს თავის თხზულებათაგანში მოყვანილი აქვს მრავალი მაგალითი იმისი, თუ რა უცნაურობანი ჰქონდათ დაჩემებული დიდბუნებოვანს გვამებს... შესანიშნავი ექიმში ბუშეინე ისე იყო გატაცებული თავისი საქმით, რომ სურდა დღე და ღამე ემუშავა... ამისთვის მთელს დღეს უყავს სვამდა, რომ ძილი არ მოსვლოდა. როცა ძილი მოუნდებოდა ბანკს მიიღებდა ხოლმე. ისტორიკოსი მეზერია ზაფხულის ცხელს დღეებში სწრაფად ანთებდა და ისე მუშაობდა. თითოეულს მნახველს აცილებდა კარკამდის და ამავე დროს ხელში დანთებული სანთელი ეჭირა. გრეტრი თავისი მუსიკალური ნაწარმოების შეთხზავდის მეტად ბევრს სჭამდა და ბევრს უყავს სვამდა; ამისთანავე იმდენად გატაცებული მუშაობდა ფორტეპიანოზე რომ ზიკრიდამ სისხლს ასაქმებდა... მხოლოდ ამის შემდეგ ის მშვიდდებოდა. კარდანუში ძალათი აიტყნდა ტკივილს, რომ შემდეგში უფრო დამტკბარყოფო ჯანის სისხლით. რუსსო პაპანაქება სიცხეში თავშიბეული იარებოდა, რადგან მზის სხივთა ზედმოქმედება სისამოვროდ მიაჩნდა... ლიუკას ფონ ლიდეინმა თავისი უპანასკნელი წლები საწოლში გაატარა, რადგან ეგონა, რომ ის მოწამლეს... რამდენი ტანჯვა, წვალება, შიში გამოუვლიათ გატაცებულ მეცნიერთ თავისი სამეცნიერო მიზნის მისაღწევათ. ძველი ფულის მტოდნემ ვაილანტმა, როდესაც ავასაკები თავს დაესხნენ, ჩაუღაპა რამდენიმე ძვირფასი მუდელი და შემდეგ დიდის წვალებით და ტკივილით მოინუდა. რუსსო დიდს ხანს თქრობდა საგანს, რომლის შესახებ სწერდა... დაწერის შემდეგაც დიდს ხანს ასწორებდა. ლაპუ-დე-გუგას ერთს დღეში ადვილად ათასს სტრიქონიანს ლექსს დასწერდა. ზოგიერთნი ადვილად მუშაობენ განსაკუთრებულ გარემოებაში (ОПРЕДЕЛЕННЫХ УСЛОВИЯХ). მონტენი ჩაიკეტა ძველ კოშკში, რომ უფრო თავისუფლად ეწერა. მონტესკიემ თვი-

სი „კანონების სული“ შეადგინა საფოსტო ეტლში. ბოსნიეეტი მუშაობდა ცივს ოთახში, მხოლოდ თავს თბილად იხვევდა. როდესაც ფოკსი გაძლებოდა და თავის სამუშაო ოთახში შევიდოდა, თავს ძმრიან წყალში დასველებული სახვევით შეიკრავდა. შილერი ადამფრენს ეძიებდა შამპანურ ღვინოში და მუშაობის დროს ფეხები ჩადგმული ჰქონდა ცივს წყალში; ისიც ვიცით, რომ იგივე შილერი მუშაობის დროს ჩახვევდა დამაღვ ვაშლებს სუნავდა. მხატვარი გვიღო რენი საუცხოოდ იცვამდა მუშაობის დროს: ძვირფასს ტანისამოსში გამოწყობილი შრომობდა, ხოლო მოწაფენი ჩუმად და წყნარად მსახურობდნენ.

ზოგიერთი ადამფრენის გულისთვის თბილად იცვამდა. საკვინის უუვარდა მუსიკანური მუშაობის დროს გარშემო კატიების მოკროვება: ისინი კნაოდენ და ხტოდენ, ხოლო ის კი — თხზავდა. ადისონი ამბობს ერთი ვექილის შესახებ. რომ ის ისე, ვერ ილაპარაკებდა სასამართლოში, თუ ცერზე მისხვილს ქამანდს არ მოიჭერდა. მწერალი შერიდანი ძლიერ დათვრებოდა და მეჩე წერას მიჯყოფდა ხელსა.

გონებით მუშაკებს მეტად უუვართ უავა. რუსსოს უუვარდა მარტო ეინვანდი და უავა... ერთი ფრიალ ჭკვიანი ადამიანი, უავის სიუვარულით გატაცებული, ამბობდა, როდესაც რამე მოეწონებოდა: „საუცხოვო! ნამდვილი უავა!“.

უცნაურობად ჩასათვლილია კიდეც ის მანჭვა-გრუნა და კრუნჩხვა, როგორც დაჩემებული ჰქონდათ ზოგიერთს შესანიშნავს გვამებს. კრებილიონი წერის დროს მეტად საზიზღრად იმანჭებოდა. დუბურტასი ცხენის შესანიშნავი აღწერის დამთავრების შემდეგ ხშირად ჩაიკეტავდა კარს ოთახში, ხვიხვიხებდა და ხტოდა ცხენის მსგავსათ.

თუ გვამები მეტად მკრძნობიარენი იუვნენ, ხშირად მათ სხვა და სხვა ფიზიკური

მოგვლენა ემართებოდათ: გრეტის სდიოდა პირიდან სისხლი, მცხარტი—პირდაპირ გიჟდებოდა, ვებერმა კი უდრთოდ ნახა სამარე, რუსსონ—მუშაობის დროს აცივებდა, დანილანს—აკანკალებდა, ალიფირის—თვალთ უბნელებოდა.

ნერვების სისუსტე და ზოგიერთი უცნაურობანი ხასიათისა, რომელნიც პირველზეა დამყარებული და მათი საზრდოობენ, დაჩემებული ქვეყნათ შესანიშნავი მწერლების უმრავლესობას... ეს გარემოება ადვილად ასახსნელია, რადგან როგორც ვიცით, მგონებს აქვსთ ბუნება, რომელიც ადვილად ეძლევა შთაბეჭდილებებს, აქვსთ ისეთი სულიერი განწყობილება, დამყარებული მათს ნერ-

ვიულს აგებულობაზე, რომ ძალა დაუტანებლად სჩნდება მათს შემცირებაში მთელი გრთვა განცდათ... ძნელად ნახავთ მგონსთა შორის მთლიანს, ჰარმონიულათ განვითარებულს პირთგნებას... რაიმე ახირებულება, უცნაურობა რომ არ ქვეყნდეს დაყოლილი მათს სულიერს ბუნებას, შეუძლებელია... ძლიერ ხშირათ, როდესაც რომელიმე მგონსანი იტყვის ან დასწერს რაიმეს,— ის თავისუფლდება იმ სულიერ ტანჯვათგან, რომელთაც განიცდიდა მისი სულიერი ბუნება... მაშინ გრძობს იგი სიამოვნებას და ურაცდება თავის ბედს...

ი. ფერადე.

(შემდეგი იქნება).

ქართული ღმერთები აშინნა და ნინა

„ვიდრე 1901 წელს პრათეესარი ნიკო მარის გამოკრევა *Боги языческой грузии*... არ დაბეჭდებოდა, ჩვენის წარსულის მკვლევარნი დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ „ქართლის ცხოვრებაში“ კერძთაყვანისმცემლობისა და წარმართობის შესახებ ტეშმარტი ცნობებია შენახული: არმაზი, ზადენი გა, გაცი, აინინა და ითრუჟანი ქართველ ხალხის ღვთაებთათ ითვლებოდნენ. მაგრამ მარმა დამტკიცა, რომ ქართული საისტორიო წყაროების ცნობები ეროვნულ კერძთაყვანისმცემლობის გამომხატველი არ არის და არაბების ბატონობის დროინდელ, რომელიდაც ქართველ სასულიერო მწერლის შეთხზული უნდა იყოს“.

საუბედურთ აქ დასახელებული წიგნი ხელთ არა მაქვს, მაგრამ რამდენათაც მასსოვს ასეთი დასკვნა სრულებით არაა აუცილებელი დასახელებული წიგნის მკითხველისთვის.

შეგლაფერს რომ თავი დავანებოთ და მართლ განვიხილოთ დავსვათ კითხვა, ეს დასკვნა მაინც მეტად გაბედული გამოვიდა.

ქვეყანაზე არ არსებულა არც სუსტი და არც ძლიერი ერი, რომლის ჰანთეანაში უცხო ღმერთები არ ეოფილიყოს. თავის თავად ცხადია, რომ ასეთ სესხს ან პოლიტიკური ან ეკონომიური ურთიერთობა უძღოდა წინ. ქართული ისტორია უძველესი დროიდან ეოფილა სზარსულთან დაკავშირებული, ამიტომ ქართლის ცხოვრებასაც რომ თავი დავანებოთ არმაზის „შეთხზვა“ მაინც მეტათ პრობლემატიური გამოკვლევა; რომ ეს ღმერთი „შეთხზული“ არაა, ამაზე შეიძლება ის მოვლენაც მიგვითითებდეს, რომ ეს სახელი მიდიური ფორმიითაა ჩვენში ცნობილი. გარდა ამისა გადაწვეკტი მნიშვნელობისათ მე შემდეგი ფაქტი მიმაჩნია: სტრასმინი და პტოლომეოსი ორივე იხსენიებენ ჩვენში ციხე-ქალაქს *Ἀρμαζινη* (სტრ.) ან *Ἀρμαζινη* (პტოლ.). მე მგონია ადვილი დასაწახია, რომ ეს „ჰარმონიკე“ ანუ „ჰარმაკტიკე“ იგივე ქართლის ცხოვრების **არმაზის ციხეა**, მაშასადამე შეთხზვაზე დაზარაკი სრულიათ შედმეტია.

რომ არ სხვა ღმერთებია „შეთხზული“, ამის დამტკიცებას დღეს დღეობით ვერაფერს იკისრებს. უოველ შემთხვევაში მკითხველს ორი სხვა სახელის (იანინა და ნანა) შესახებ მინდა ჩემი აზრი გაუზიარო.

ეს სახელები უველა წყაროებში იშლება ე. ი. ქართლის ცხოვრებაშიც, ქართლის მოქცევაშიც და სომხურ ქრონიკაშიც.

„და მან (საურმაგმა) შექმნა ორი კერძი აინინა და დანანა“ გვ. 33. ქართლის ცხოვ. „ამან (საურმაგმა) წაღმართა კერძი აინინა გზასა ზედა... და მის შემდგომთ მეფობდა მირვან და აღმართა დანინა. ქართლ. მოქცე- ნ - 6. ქრონიკაში კიდევ დანანას ან დანინას მაგიერ „დადანა“-ა ნახმარი. როგორი იყო ამ სახელების ჭეშმარიტი სახე ღმერთმა იცის. რომ ესენი დამახინჯებულათ არიან ჩვენამდე მოსული, ამას ზემოთ მოყვანილი ფორმებიც გვაჩვენებენ. მიუხედავად ამისა ესენი მაიც სუმიერულ ღმერთთა სახელებს („ინინა“ „ნი- ნა“) მოგვაგონებენ. მკითხველს არ უნდა გაუ- კვირდეს, რომ „დანინას-დანანას“ — „ინინა“-ს ვადარებო, რადგან ჩემთვის ცხადია, რომ ეს „და“ უაზროთ გადამწერს მიუკერებია „ნი- ნა“-სთვის. ალბათ იგი კავშირათ იყო ნახმა- რი (აინინა და ნინა (ნანა)). ეს იქიდანაც შე- იძლება დავსკვნათ რომ, „ნანას“ „ინინა“ „ნანეს“ ხმარობს სახელებათ ძველი ქართუ- ლი და სომხური მწერლობა და არა „დანანას“. სახელი ნანა აგრეთვე ფრიგიასში, კილიკიასში, გალატიასში და ლიკიასში ხშირია. ხანა ნიშნავს სასწერტილათ, სპარსულათ, ოსმალულათ, ლუ- კურათ, (ნიხუ) თუშურათ, ქისტურათ (Илгуш- сий) ჩებნურათ და სხვა დედას და არა და- ნანა.

ზოგს ორივე ეს სახელი ერთი და იგივე ჭკობია: ასე მაგალითად ჭიმიელს (იხ. Die Götter namen in den babyl. Siegelcyi...83) მაგრამ რომ ეს სწორე არაა, ამას სუმიერთ მე- ფის გუდას (2600 ქრ. წინ) წარწერები გვიმ-

ტკიცებენ, სადაც ორივე ეს სახელი განცალკე- ვებითაა მოხსენებული.

... „როდესაც ინიანამ, მოკვითხრობს წარ- წერა, თავისი ცხოველი თვალთა სხივი მიაზ- ურო მას, გუდაემ, ლაგამის გამგემ, როგორც მიხვედრილმა კაცმა (სულარი ააშენა). (იხ. Thureau. Dangin Die Sum. u akk. Königs inser. Status C. გვ. 75. მეორეკან გვ. 93.

„და მივიდა იგი ღმერთ-ქალ ნინა-სთან და შესთხოვა: ნინავ დედოფალო! დაუფასებელ აზრთა წყაროვ! დედოფალო, რომელიც ენ- ლილთან ერთათ ხვედრთ განაკებ... შენ ხარ შეამდგომელი, დედოფალი ქვეყანათა, დედა ამხსნელი სიზმართა“.

ინინას უმბლემათ წარწერა ვარსკვლავს ას- ხელებს, ნინასათ კი გემს (გვ. 105.) ინინას კულტი ამ დროსვე უოფილა ჩრდილოეთისკენ გავრცელებული, რადგან გუტიუმის მეფე ლა- ზირაბი ამისვე სახელით იწვევლებს (გვ. 173). ეს გუტიუმი, რომელსაც ძველ ბაბილიონურს გარდა ძველი ეგვიპტური წარწერებიც იცნო- ბენ) გეოგრაფიულათ დღევანდელ სომხეთს უდრის. ამ ქვეყნის მაშინდელი მცხოვრებნი თუმცა კულტურულათ ძველი ბაბილიონელების ზედგავლენის ქვეშ იყვნენ, მაგრამ როგორცა სჩანს სხვა ხალხს ეკუთვნოდნენ, რადგან ესენი წარწერებში „თეთრ კანიანებით“ იხსენიებთან (E. Meysr. Gesch. Alh. 1, 2, 577).

არაა მაინც და მაინც საჭირო ვიფიქროთ, რომ ჩრდილოეთში ამ დროიდანვე შერჩა ეს სახელები, რადგან უფრო წარსული იცნობს მათ...

ნანას სახელი გვხვდება: დაბადებაში მაკა- ბელთა წიგნში I 61 და II 14. იგი გვხვდებ- ბა აგრეთვე ინდო-სკვითურ ფულებზე (ქალის სახით—მცრალი მთვარით შუბლზე; და ორ- თითით ხელში.

ნანას ქრისტიანობის ხანის მწერლობაც იცნობს. აკათანგელა იხსენიებს მას წმინდა გრიგოლის ცხოვრებაში და მისე ხორცენელი—

მეორე წიგნში. უფრო გვიან კიდევ მას ერთ სირიულ ნაწარმოებში ვხვდებით, რომელიც მეთერთმეტე საუკუნეს ეკუთვნის. (იხ. Nottmann Auszüge aus syrisch. Akten...14).

რის გამოძახებულა ეს ღმერთი— ძნელი სათქმელია მით უფრო, რომ ღმერთებსაც თავის ისტორია აქვთ და ამიტომ ესენი ხშირათ იცვლიან ხალხე სახეს. რომ აქ დედა ღმერთთან გვაქვს საქმე, უკვე გუდას წარწერამ გვაუწყა, მაგრამ დედა-ღმერთებს ბევრს იცნობს ძველი ერების მანათიანი.

ვინდომანია გვარწმუნებს, რომ მისე ხორენელი (II 14) მას ათენას უწოდებს. ერთა ბერძნული წარწერა მას არტემიდად იხსენიებს (ზემოთ გვ. 130) მარ-მუჰანის ისტორიაში კი ნანა ზევესის შემდეგ იხსენიება მთელი დედაშიწის ღმერთათ. (ზემოთ. 29) დაბოლოს აგათანგელი მას არმაზის ქალათ იხსენიებს. (იხ. Hoffmann 134).

ზემოთ დასახელებული ჰომეროსი ნანას ანაჰიტს (ანაიდას) ადრის, რადგან ამბობს ის, ორთითი, რომელითაც ნანას ხატავდნენ სწორეთ ანაჰიტის საწირავათ იხმარებოდა სომხეთში (154). უფრო სწორეთ მიმჩნია მეუბნის აზრი, რომელიც ნანას სომხურ ასტროლოგ-ს ადრის. ასტროლოგი პირდაპირი თარგმანია სირიულიდან და ჰაწია ვარსკვლავს (ვენერას) უნდა ნიშნავდეს.

აქ ჩვენ შეგვიძლია ერთის მხრივ ქართული ზეპირსიტყვაობა, მწერლობა და მეორე მხრივ გუდას წარწერა დავემთხრობოთ. (ემბლე-

მა—ვარსკვლავი), მაგრამ საქმე ისაა, რომ მართლ ეს წარწერები იცნობენ ორივე ამ სახელს, სხვაგან კი მხოლოდ ნანა იხსენიება, ასტროლოგ-ვენერა სადაც სამართალია ნანას კი არა „ინინას“ უნდა უდრიდეს, რადგან სწორეთ ამ ინინას ემბლემათ იხსენიებს გუდას წარწერა ვარსკვლავს, მაგრამ რაკი ეს სახელი შემდეგ ქართულის გარდა სრულიათ აღარ იხსენიება, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ორივე ქალ-ღმერთის ატრიბუტები ნანას მიეთვისა.

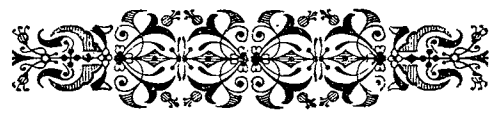
საკვირველია, რომ ქართულ-ზეპირსიტყვაობაც ორივე ამ სახელს იცნობს. მე აქ სახეში ერთი ქართული ძველის-ძველი სიმღერა მაქვს, სადაც ექვს გარეშე ამ სახელებთან გვაქვს საქმე:

(რ)ანინა-ა, (ნ)ანინა-ა, დილა-ა, დილა, (რ)ანინა... ნანა დილა... და სხვ.). რომელი სახელია აქ დილასთან დაკავშირებული ძნელი სათქმელია, უფროდ შემთხვევაში საფიქრელია, რომ ანინა—დილა აქ სახელია დროთ არაა ნაკულისხმევი, არამედ დილის ვარსკვლავს (ციხკარი—ვენერა) აღნიშნავს. გუდას წარწერაც ვარსკვლავს აღიარებს ინინას ემბლემათ.

საინტერესოა თუ რამ ტექსტი მოეძებნება ამ სიმღერას, მაშინ მეორე ღმერთთაქალის ვინაობის გამოვკვლავ ადვილი იქნებოდა.

შესაძლია მეორე სახელიც ვენერას აღნიშნავს მხოლოდ, რადგან სადამის ვარსკვლავს, მაგრამ ამის საბუთი არ გვაქვს.

ა. სვანიძე.



სული ობოლი

(მეგობრის დღიურიდან)

კრას ვფიქრობ ამ ჟამად იადონზე, რომელიც დასტირის ვარდის ბუჩქს...

ვიღებ კალამს, რათა გამოვსთქვა გრძნობა, რომელიც მარტოოდენ ჩემს სულს შეეხება და ვიღაც ჩამჩურჩულებს: დაეხსენ, ნუ სწერ, თორემ უღმობელი ვინმე გადაიკითხავს და გესლიანად დაგცინებსო...

ვის რა უფლება აქვს შეეხოს ჩემს სულს? ვის რა უფლება აქვს ამ სტრიქონების წაკითხვისა?

მე მხოლოდ ჩემთვის ვსწერ საკუთრად ჩემთვის, რათა შემდეგ გადავიკითხო და ზედ საკუთარი ცრემლი დავაფრქვიო, ცრემლი მზგავსი იმ ცრემლისა, რომელსაც უჩინრად სწირავს მსხვერპლად უმაღლეს ნიჭით დაჯილდოებულ ავტორს, მგრძნობიარე მკითხველი, ცრემლი რომლის მზგავსი არა ერთხელ დამიფრქვევია გრძნობით დაწერილ ნაწარმოებზე. ცრემლი, რომელიც არასოდეს არ გადმომიფრქვევია მას შემდეგ, რაც გული გამისალკლდევს საიდუმლოებით მოცულმა ცხოვრებამ, ცრემლი, რომელიც წამართო სიამაყემ ხმალ-ამოწვდილმა შურისძიებამ.

ამ სტრიქონებში პირველად მსურს ვახსენო-იმის სახელი უცვლელად, რომელიც ვერას დროს ვერ გავბედე გამომემყლავნებინა, სახელი, რომლის მზგავსი მრავალი შემითხზავს ჭეშმარიტების დასაფარავად, მსურს ვახსენო, მაგრამ რაღაც მაკრთობს და ისევ მზგავსს ვიგონებ...

გესმით ყოველივე ეს? ხელი არ ახლოთ ამ სტრიქონებს...

...ცხოველ მყოფელ ბუნების ღია

მკერდს გულისცემა უსუსტდებოდა. ტყე უღრანი, ტყე იდუმალებით მოცული ხრიოკდებოდა, ტოტები იძარცვოდნენ და მოწყვეტილ ყვითელ ფოთლებს უღრანისკენ მიაქანებდა აკვილონის მძლავრო ფრთები... ამ დროს სატანის მოუხეშავმა ღრიალმა ჩემს ყურთა-სმენას აუწყა, რომ მან ელვის შურდული ჰკრა ჩემს აჯანყებულ სულს და უძლოურად შთენილი დაერჩი ცხოვრების ველზე...

ალარ ვიყავ ის, რათაც ამ წუთამდე ვგრძნობდი თავს, სისხლის ტალღა ვნებით აღელვებული ჩემშივე ალარ დასცხრა, გადახეთქა მაგარი ზღუდენი მთელის ძაღლით და საბრძოლველად მიეშურებოდა ხმალ-ამოწვდილი.

ამაო იყო ხმა ბრძოლის კიჟინისა, სადღა ჰპოებს ეთერის მთვლემარ ზვირთებში ღაღად მცურავ გედს ტალღა, რომელიც ვერას დროს ვერ შესწვდება ცას?..

შელამდა... ცის კაბადონს ალისფერი გადაეტმანსა, აღშფოთებული სული მწუხრის ნიავის ფრთებმა, მიიყვანა მდინარის პირას, რომელის მთვლემარ ზვირთებში მთვარის სხივი კაშკაშებდა...

სულს დაობლებულს მარტოოდენ ოხვრა აღმოხდა და იგრძნო შიში, შიში რომელიც უხატავდა სიცოცხლის განადგურებას... მიღუნდა გიჟური მღელვარება, შეძრწუნდა სული. სისხლის ტალღა დასცხრა, ტანჯვის გუბედ გარდიქმნა...

ალოოა! ალოოა!

ველურ ღრიანცელით შეარხია ჰაერის ტალღა ამ ხმებმა და თვალთაგან გადმოფრქვენ ცრემლის ზვირთები, მზგავსად

კლიდვან გადმოხეთქილ გიჟმაჲ ნაკადუ-
ლისა...

მღინარის მკერდზე წამოიჭრა მხიბლა-
ვი აჩრდილი მოღალატისა და იწვევდა
სულს მთრთოლვარ ტუჩებზე ჩასაკონებ-
ლად. სული ვნებით მიბნედილი გაშმაგე-
ბით უცქეროდა მას.

— ალლოა, მითხარ სადა ხარ ახლა,
ვის სარეცელზე გიძვერს გული, ალლოა,
მითხარ რად უღალატე სულს შენთვის
მტირალს, რად დამამარცხე, რად ვფარ-
თხალე უძლეურად ქმნილი, ამ ჟამს შენს
აჩრდილის ბრწყინებში? შურის-ძიებით
გამსჭვალული გიცხადებ ბრძოლას, ყრმავ!
რომელმაც წარიტაცე ჩემი გრძნობის
მომხიბლავი...

შის ცქრიალა სხივი შემოიჭრა ღამის
ბინდში...

ამოდ უხმობდა ნემეზიდას სული ობო-
ლი, ის უძლეური იყო ამგვარ ბრძოლა-
ში.

დღე ღამეს ცვლის, ღამე დღეს, და ამ
დროთა მსვლელობაში მხოლოდ მწუხარე
ოხვრას ახეთქებს ჰაერის ტალღებს სული
ობოლი. იგონებს წარსულს, იგონებს
ტკილ წუთებს დროთა მსვლელობის უფ-
სკრულში შთანთქმულს. ახსოვს როგორ
შეხვდა პირველად მას; ახსოვს ის ღამე,
როდესაც მთვარე ოდნავ გამოკრთოდა
გაცრეცილ ღრუბლის ნაკვეთებში, — ახ-
სოვს როგორ ჩაუღო ხელი ხელში და
მყისვე სხეულში ინსტიქტმა გაიღვიძა,
სიყვარულის ღმერთმა ფრთა გაშალა.
იგონებს როგორ ეფიცებოდა სიყვარულს,
რა რიგ მოჰგლიჯა ცხოვრების ტალღებმა
მის მკერდიდვან და შორს, შორს საში-
ნელ უღაბოში მისცა ბინა. თვალწინ
უდგას ის სურათი, როდესაც მას კვლავ
შეხვდა ცხოვრების გზა ჯვარედინზე და
ალლოას თვალებში გამოკრთა აღტაცება

და სიხარული, ალლოას თვალები შეგუ-
ბებულ ცრემლის მორევში იმ რიგად
ბრწყინავდა ვით მზის სხივი ციურ ნაშში.

— სალამი! სალამი! ჩვენ კიდევ ერთადა
ვართ!

— როგორ? აქამდე ერთად არა ვყო-
ფილვართ?

განცვიფრება გამოიხატა ალლოას თვა-
ლებში. ვერ მიხვდა უბრალო გამოცანას,
ვიდრე არ აღუხანა: რომ ის ყოველთვის
სუფევს მის გულში და ყოველთვის ხე-
დავს, ყოველთვის ესაუბრება.

— ჰო! ძლივს მიგიხვდი.

რად დაბადა ექვი ამ სიტყვებმა სულის
სიღრმეში? იგონებს იმ სურათს, როდეს-
საც პირველად შესწამა მას ღალატი; ალ-
ლოა ვიღაც ყრმას მიყვებოდა და ნაზად
იღიმებოდა, როდესაც მის გვერდით გაი-
არეს, მან თავი დახარა, სახეზე სიწითლე
წამოაწვა. სული აღშფოთდა, უხმო ღრია-
ლი იწყა და ვით გულ-ჩათხრობილმა ნა-
კადულმა წაიდულუნა.

მოღალატე! საზიზღარი! მოღალატე!

ყოველივე აღსრულდა. მას შემდეგ მრავალჯერ შეხვდნენ ერთმანეთს, მრავალჯერ
უხილავს სულს ალლოა და არას დროს
სალამი არ მიუცია. შფოთდა სული,
ღრიალებდა, შემდეგ სცხრებოდა; თითქოს
ხვედრს ურიგდებოდა.

მხოლოდ როდესაც სატანის ხმებმა აუ-
წყეს, რომ ალლოა უცხო ყრმასთან შე-
უღლდაო, მთელი სიძლიერით წამოიჭრა,
საბრძოლველად გაექანა, მაგრამ კვლავ
დასცხრა, დადუმდა დამარცხებული...

რა არის ეხლანდელი შფოთვა სულისა
იმ წუთთან შედარებით? ეს მხოლოდ
წყნარი, სუსტი რხევაა ტალღებისა, მსუ-
ბუქ ნიავის ფრთებით, მაგრამ მწარე კენე-
სით ამოძახილი, „ალლოა“ კვლავ ველურ

ღრიანცელით არღვევს ჰაერის ტალღებს. ალლოა! ალლოა! ეს ხმები მკაფიოდ ისმის შორს, სივრცეში, ვით გულ-განგმი-რულ ლომის ღრიალი.

სული ჩემი იცნობს ერთგვარ მწერალთ, მეცნიერთ, ხელოვანთ, იცნობს მათ ვინც გაიძახიან „ქალი ბოროტებაა სილამაზეში და მხიბლავ გრძნობაში გამოხატულია“ მას ბევრჯერ სმენია „ქალი მტერია მამაკაცის და მას დაღუპვისაკენ მიეზიდებაო“.

ვინ დამარწმუნებს ეს სინამდვილეა?

ადამიანო! თქვენ იცნობთ თქვენს თავს? თქვენ იცნობთ ადამიანს? იცით რა საშინელება რამ არის ადამიანი? ადამიანი ეს უზარმაზარი ვეშაპია, გაუმძღარი, რომელიც სპობს და ანადგურებს ყოველივეს, საშინელება! საშინელება ადამიანი ამოდრავებდა დედის გვამში და დაიბადება თუ არა, ის იმ წამსვე იწყებს ყოველივეს განადგურებას, პირველად ყოველისა ის ავაზაკობას სჩადის, ჩაისუნთქავს თუ არა ჰაერს, იმ წუთსვე იტაცებს მჟავადს. პირველ დღიდან სამარის კარამდე ის სძარცვავს ბუნებას, ანადგურებს საღ ჰაერს, ანადგურებს მიწის მკერდზე აღმოცენებულ არსებათ. ოჰ საშინელია საშინელი ადამიანი, საშინელებაა მამაკაცი და თუ ამასვე სჩადის დედა-კაცი ეს უფრო რე შესაწყნარებელია. მამაკაცი, მოუხეშავია, ტლანქია. დედა-კაცი ნაზი ნარნარი, ის თუ ანადგურებს ბუნებას, ჯილდოსაც აძლევს. განა ვერ ამჩნევთ რა რიგ აღტაცებით ცელქი ზეფირი ეთამაშება მის მთრთოლვარ გულმკერდს? მორცხვად და მოკრძალებით უზრიან თავს მკენარენი, ნაზი ყვავილნი; ისიც ღიმილს აფრქვევს ირგვლივ, ყოველივეს ღიმილით ასაჩუქრებს. მამაკაცი მრისხანე და შეუპოვარია, სახეს სიამაყის და ძლიერების შარავანდელი აფარია...

ხედავთ, ალლოას აჩრდილი იღიმება, ვგრძნობ დამცინის, მესმის სატანის ხიბითი.

— ხა! ხა! ხა! შენ კი გაგანადგურა, დაგამარცხა დედაკაცმა! ხა! ხა! ხა!

ღიახ, დამამარცხა, გამანადგურა, იღიმება ალლოას აჩრდილი, უთუოდ თვით ალლოაც იღიმება ამ წუთს, მიუხედავად იმისა, რომ მის უმანკობას, მის უსაზღვრო წრფელ სიყვარულს მამაკაცი სერის ვნების ტალღაში, მამაკაცი ბარბაროსულად სჯიჯგნის მის სხეულს.

გაიღიმე ალლოა! ვეცდები დაგიმტკიცო ვინ არის ჩემი დამმარცხებელი.

ერთს ადგილს ჩემ საყვარელ მწერლის ნაწერებში აღმოვიკითხე: „ბრძოლაში მარცხდება არა მარტო ძლიერი, არამედ მძლეველიცო“. ღიახ, ეს სრული სინამდვილეა, სრული ჭეშმარიტებაა, რომ როდესაც დედაკაცი იმარჯვებს, იმ წუთსვე იგი მარცხდება. მყისვე მის სხეულს ბარბაროსი მამაკაცი უწყებს კორტნას.

აჰ, რად გაფითრდი ალლოას აჩრდილო? განა არ გახსოვს ერთხელ (და სამწუხაროდ მხოლოდ ერთხელ) უნებურად დაგაკონე ჩემს მკერდს ნაზი ტუჩებით?

რა უყოთ რომ უღალატე ჩემს გრძნობას. ეს იმიტომ ჰქმენ, რომ ის მამაკაცი, რომელიც ამ ჟამად შენს მკერდს დაჰკონებია, ჩემზე ძლიერი ვეშაპი აღმოჩნდა. განა შენ სუსტსა და უძლოურ არსებას შეგეძლო ჩემი დამარცხება? არა, ეს მან დამამარცხა! მან! როდესაც სული ღელავს, ღრიალებს მას აზრად არა აქვს შენ შეგებრძოლოს, ის მხოლოდ მას ებრძვის, სურს დაამარცხოს და შენ კვლავ თვის სიღრმეში მოგიმწყედლოს. შენ მონა ხარ, მონა და რა უყოთ თუ დრო გამოშვებით

აჯანყდები, ვერაგი ბატონი დააცხრობს ამ სუსტ აჯანყებას.

რა უყოთ თუ ღამის ბინდში ეამსა მწუხრისას ის შენ გეძახდა შენ გემუდარებოდა. ეს მხოლოდ დაღლილ სულის უიმედო ოხვრა იყო. განა არ აცის სულმა მრავალჯერ უკმაყოფილოთ იქნები მასთან, მაგრამ მიუხედავად ამისა იძულებული გახდები, მკერდ გაღვლილი დასწვე მის გარყვნილების სარეცელზე. განა არ იცის სულმა როგორ დაირჩო მშვენიერი დეზდემონა ოტელოს ტლანქ ბრჭყალებში?

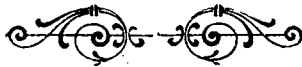
ოჰ, რად არ ძალმიძს მოკლედ, მარტი-

ვად გამოვსთქვა ყოველივე, ყოველივე ვაუწყო სულს დაობლებულს?

ვსწყვეტ წერას. არ მსურს მრავალი ცრემლი დავაფრქვიო ჩემს სტრიქონებს, მე ადამიანი ვარ, მე ვეშაპი ვარ ყოველივეს გამანადგურებელი, მსურს ძლიერ ცოტა ცრემლი დავღვარო, მე ძუნწი ვარ, ხარბი და დაუზოგველი მხოლოდ განადგურების დროსა ვარ. ცრემლები კი საკუთარი ჩემია! ჩემი!

ვწერ საკუთრად ჩემთვის, რომელიც მარტოოდენ ჩემს სულს შეეხება. ხელი არ ახლოთ მას...

მიხ. ბოჭორიშვილი.



ჰასუხი ვერ მიეღოთ

(ამბავი)

თიკო და კოტე დაიქანცნენ ჭრელი პეპელების დევნით და ყვავილნარის ჩეროში წამოწვნენ.

ქაქანისაგან სული რომ მოითქვეს — ისევ მორთეს მერცხლებსავით ჭიკჭიკი. ბევრი იცინეს, იკისკისეს, მოიუბნეს, რაც ენახნათ და გაეკეთებინათ... მალე სალაპარაკო გამოეღიათ.

მალხაზი ბავშვები როდის შეპრიგებიან უმოქმედობას, რომ დღეს შეპრიგებოდნენ.

მათი არსება, როგორც ახლად გაღვიძებული კურდღლის ბაჰია — კუნტრუშ-თამაშს ჰთხოულობდა. მაგრამ როგორ გართობილიყვნენ? უკვე წამოშუადღევდა და თიბათვის მზემ ისე აღავზნო ჰაერი, რომ ცეცხლივით ლაპლაპი დააწყებინა.

მეტი გზა არ იყო, ისევ იმ ჩეროში უნდა დარჩენილიყვნენ.

— კოტე, მოდი იწილო-ბიწილო ვითამაშოთ.

— ეჰ, პატარები ხომ არა ვართ. მაგას ჩვენებიანთ ლუა და ტეფო თამაშობს ხოლმე. — სთქვა კოტემ იმ კილოთი, თითქოს მუხლამდის წვერები ჰქონიყო გადმოშვებული.

— მაშ რა ვაკეთოთ?

— რა ვიცი!.. რუზე ბოგირებისა და წისქვილების ვაკეთება კარგი იყო, მაგრამ აღარ მოდის წყალი, ჭრიდანას თავის ბოსტანში გადაუგდია.

— მოვიგონე, მოვიგონე!

— რა მოვიგონე, რა, სთქვი!

— მუცლის ზეგლიაობა ვითამაშოთ. ბეზიასთან რომ დედაკაცები მოდიან ხოლ-

მე, სთხოვენ: კუჭი მაქვს ჩავარდნილი— მუცელი დამიზილეთო. ჩვენც დაუზილოთ ერთმანეთს.

— კარგი, მე ბებია ვიქნები—სთქვა კოტემ.

— მე კიდევ ავადმყოფი. მაშ დავიწყეთ. თიკომ ჯიბიდან ხელ-სახოცი ამოიღო; გაიქცა, კენჭებით აავსო და მოადგა ბუჩქებს.

— ნათლიჯალაბო! — კრუსუნით დაიძახა თიკომ.

კოტე დედაბერივით წელში მოიხარა, ხელი შუბლს მიიღო და გამოსძახა:

— შინ გახლავარ, ნათლიდედ, შინა, მობრძანდით.

შემოვიდა თიკო და მიესალმა „ბებიას“.

— რა ამბავია ქა, რა გაცრეცილი ფერი გადევს?

— ავად გახლახავარ, ნათლიჯალაბო, ავად. გუშინ ი ტიალ ეზოს ყორეს ვავლებდით და წელ-გული ჩამწყდა იმოდენა ქვა-ლორღის ზიდვითა. თქვენი ჭირიმე, ნათლიჯალაბო, თქვენა ხართ ჩვენი ბატონ-პატრონი, კუჭი დამიზილეთ. გასამჯელოდ ეს მცირედი ლებუა მოგართვით და შემდეგაც ჩემს კისერზე იყოს თქვენი პატივისცემა.

— რათა სწუხდებოდნი, შვილო, განა უამისოდ კი არ მოგეხმარებოდნი.

აბა კაბა გაიხადე შვილო და ტახტზე წამოწეკი—უთხრა „ბებია“.

თიკომ გაიხადა კაბა, პერანგი მაღლა აიწია და მუცელი გამოიჩინა.

კოტემ დაიჩოქა თიკოს ფეხითთ, დაიკარწახა მკლავები და დაუწყა მუცლის ზელა.

— უი დამიდგეს და დამიბრმავდეს თვალები ქა, ამას რასა ვჰხედავ — უეცრივ მოისმა თიკოს დედის ხმა, რომელიც ბოსტანში ქინძის დასაკრებად მიდიოდა და თვალი შეასწრო მოთამაშე ბავშვებს.

იგი ქორივით დაეცა კოტეს, აიტაცა მაღლა და რაც ძალი და ღონე ჰქონდა შორს გადასტყორცნა. თიკოს მწვავე სიღები აჭამა.

ამ არ დასაცალებლებს ვერ უყურებთ? ჯერ მიწას არ ასცილებიან და ძაღლობა და მამაძაღლობა მოუწადინიათ.

აი შე ძაღლის ჯილაგისავ, შენა! — და უტატანა კოტეს დედა-კაცმა და სილა გაულაწუნა — მამა შენის კვალობაზე დაიწყე სიარული რაღა.

ბლაოდნენ ბავშვები ცალკე სიღების სიმწვავისა და ცალკეც შეურაცხყოფის გამო.

— ღმერთო, თუ კი ბებიას არავინა სცემს მუცლის დაზელისათვის — ჩვენ რაღა დავაშავეთო — ჰკითხულობდნენ სლუკუნით, მაგრამ პასუხი ვერ მიეღოთ.

დ. თურდოსპირელი.



აკმაკელი

(თარგმანი)

1. იასამანის რტო.

ის სამუშაო მაგიდას უჯდა.

ღია ფანჯრიდგან უხვად მოსჩქეფდა ცხოველ-მყოფელი ნაკადული მზის ანკარა სხივებისა, ფრინველთა სანეტარო შვება-ლხენით ჟივილ-ხივილი და იასამანის ნაზი, საამური სურნელება.

უცებ, ფანჯარაში, ვით სურათის ჩარჩოებიდგან, აღსდგა მშვენიერი სახე ჰაეროვანის ასულისა, ცეცხლებრ მგზნებარე ღრმა თვალებით.

ნაზი ხელის ფიქალ ბროლივით თლილი გამჭვირვალე თითებით მიიტანა იასამანის აყვავებული რტო სანეტარო ღიმილით ათრთოლებულს ბაგეებთან.

იმან ფანჯრისაკენ მიიხედა... გრძნეული ჩვენება უკვე გამქალაყო...

იასამანის რტო ნაზად ფშვინავდა ტიგელისა და მიკროსკოპის თეთფრის მილის შუა და ტკბილ სურნელს უხვად აკმევდა...

ეს ყვავილები იმას მეტად მშვენიერად ეჩვენებოდნენ.

სურდა შეემოწმებია შთაბეჭდილება...

განვლო რამდენამე საათმა. იასამანის აყვავებული რტო კარგა ხანია უკვე აწონილი და თავის შემადგენელ ელემენტებად იყო დანაწილებული.

მკვლევარმა შესვა ჯამი, — ცალკე ელემენტების წონა სავსებით უდრიდა მთელი რტოს წონას.

ცდა შეუცდომლად იყო ნაწარმოები... მაგრამ... სად გაჰქრა მომხიბლავი სიტურ-

ფე-მშვენიერება იასამანის აყვავებულის რტოისა?!..

2. ხანში შესული კაცი.

განთიადისას მოეყინა.

ფხვიერი თოვლი გაემტკიცა. ფუნთუშ-ბუსუსიანი თრთვილი, რომელიც გუშინ ისევ-ისე ბაფთის ფოჩივით ეკიდა ხის ტოტებზედ, ეხლა ყინულის გამჭვირვალე შალაბად ქცეული ფიქალ ბროლს მიაგავდა...

ხანში შესული კაცი დერეფნიდგან ჩამოვიდა, ძირს დაიხარა. დაკვირვებით დააკქერდა ტყისკენ მიმავალ ბილიკს...

ღილის ყინვისგან გამტკიცულს თოვლზედ აღბეჭდილიყო ახალი კვალი.

მოგრძო, წვრილი, თოვლში ოდნავ ჩაღრმავებული, სუსტად დამჩნეული კვალი ქალის ფეხებისა...

ხანში შესული კაცი ჩქარის ნაბიჯით, თითქოს სირბილით, თავ აუღებლივ გაჰყვა ბილიკს...

ტყის ნაპირას კვალი ჯვარედინად გადაეღობა მეორეს. უფრო ღრმად ჩაჭრილს თოვლში ფართე ფეხების მტკიცე და უშიშარ ნაბიჯით...

ხანში შესული უკან დაბარბაცდა, თითქოს მძიმე რალაც მძლავრად დაეჯახა გულ-მკერდზეო. შეჰკრთა. მყისვე ნაბიჯს უკლო, სიარული გაანელა, თუმცა ორივე წყვილი კვალებისა თან და თან უფრო მკაფიოდ იხატებოდა გაყინულს თოვლზედ, და, ალაგ-ალაგ უახლოვდებოდნენ ერთმანეთს...

ბილიკი პირდაპირ ბორცვს ებჯინებოდა, რომლის გადაღმა საყარაულო იდგა. იმისი თოვლით დაღებილი სახურავი უკვე გამოჰკრთოდა, თოვლითავე დაბუმბულულს ხეებს შორის...

ხანში შესული კაცი წუთიერის ყოყმანის შემდეგ ისარივით გაეშვა ბორცვისაკენ...

მისი გარემო სულ მთლად დატკეპნილი იყო, მაგრამ ამ კვალს იქეთ ვიდრე საღარაჯომდე დიდებულად ქათქათებდა ხელ-უხლებელი თოვლის ზეწარ გადაფარებული ტრიალი ველი...

ხანში შესულ კაცს უცებ რაღაც მანქანებით სახე სრულიად გამოეცვალა. ისეთი შეხედულება მიიღო, თითქოს მარად ახალგაზრდა, ნორჩი, ყმაწვილი ყოფილიყოს, სრულიად ნორჩი...

ყვითლად გაცრეცილ დანაოჭებულს ლოყებზედ მყისვე აენტო, ნორჩი ვაშლისებური მკვირცხლი სიწითლე და სიცხოველე...

იგი თაყვანებით დაემხო თოვლზედ და უსაზღვრო სიხარულით თავდავიწყებამდე აღტაცებულმა მხურვალე კოცნით დააწაფა ბედნიერება — ნეტარებით მთრთოლვარე ბაგენი — მოგრძო, წვრილს, გაყინულ თოვლზედ ოღნავ მკრთალად აღბეჭდილს, ეხლა უკვე უკან დაბრუნებულს კვალს — ქალისას...

3. იმას უყვარდა იგი.

გაზაფხულის მზე აღერსიანის ლოლიავით დასცივლივებდა თავის ნათელ-მაიებით ჯერ ისევ გაუფურჩქნელ კვირტებს. შარშანდელ დანაცრებულ ბალახებს შორის უხვად მოსჩუჩქურებდა ნორჩი სიმწვანე...

ხეივანში, დაბალ გრძელს სკამზედ არხეინად ისხდნენ უზრუნველ-უშფოთველად

მომღიმარი ქალი და კაცი. იმათს, დამკნარ-დათრთვილულ ვაშლისებრ დანაოჭებულ სახეს ყმაწვილური სიმკვირცხლე და სიხალისე დასცქრიალებდა...

— გახსოვს ორმოცდა ცხრა წლის აპრილში ახლად გაყვავებული ცაცხვები, რომ სანეტარო ჰარომატით მფშვინანნი ტკბილ სურნელს აფრქვევდნენ ციურ სამოთხისებრ კდებ-მოსილ მიდამოს, — დაიჩიფჩიფა მოხუცმა კაცმა...

— არა, ორმოცდა ათ წელს, — ჩამოართვა ქალმა, — მახსოვს, მე მაშინ ბერტენიოვი მეარშიყებოდა...

— ევჰ, რა მშვენიერი, რა მიმზიდველი, ყმაწვილ კაცის გულის წარმტყვევნი და სულის მომაჯადოებელი იყავი მაშინ შენ!.. ვარდი, ნამდვილი ცოცხალი, გაზაფხულის განთიადზედ გადაფურჩქენილი მაისის წითელი ვარდი!..

— მიტომაც იყო ჩემო კარგო, რომ შენ, სიყვარულის შურით შეპყრობილი მუდამ იტენეულობდი ჩემზედ; გააფთრებული როგორც ვეფხვი. ნამდვილი ოტელილო!

ორთავეს გაეცინათ.

— თუ არა შენი ისეთი თავგამოდებული შურიანობა-იტენეულობა ბერტენიოვი დღეს ღერენალი იქნებოდა...

— ეჰ, დედაკაცო! შენც ხომ შეყვარებული ბრძანდებოდი იმაში? ერთ მშვენიერ დღეს, ვგონებ, გაქცევასაც-კი ლამობდით ერთად, განა?

— მაშა, მაშა, — გაქცევასაც ვაპირებდით!..

მოხუცებულთ კვლავ ჩაიხიბნითეს.

— საბრალო, რა-რიგ სტიროდა; გულჩათუთქვილი ვიშ-ვიშებდა და აღერსიანის გრძნობით აღსავესე თვალთაგან ცხარე ცრემლებით სწვიმდა, როდესაც ჩვენ ერთმანერთს ვშორდებოდით... წავიდა ომში.

ბოროტი, დაუნდობელი ჩერქეზების თოფის ტყვიის წერა შეიქმნა. საცოდავი!.. რა-რიგ მომწონდა მე ვენგერკა და იმისი წითელი ჯუბა!..

ხეივანის ნესტიან ლამე-ქვიშაზედ ზღაზღანით დაეშვება ტლანქი, შავი ჭილყავი. და რა შენიშნა უძრავი წყვილი ტოლებისა, მღელვარებით გაიფხორა, აიქოჩრა და გაფაციცებული ფრთხილობდა.

გავიდა რამდენიმე წამი.

კუბრის თვალეზი ახალ-გაზრდა სირისა მყისვე აღიგზნო მხიარული ქიშპითა.

ერთი მკვახე ხმით თავისებურ ბოროტად დაიჩხავლა და მახლობელს არკუხედ შესკუბდა...

მოხუცებულთ-კი კვლავ სანეტარო დიმილი უმკობდათ გაფითრებულსა და სიცოცხლე მიმქრალ სახეს...

4. რა არის ჭეშმარიტება.

— და ასე ამ გვარად, მსოფლიოში ყველაფერი რიგზეა და მიზან-დანისუნულებას გონივრულად შეწონილ-შესაბამებულნი!..

— მაშ რისთვის ახლავს, მასწავლებელო, ადამიანის სხეულს ჩრდილი?

— რომ ადამიანი ხედავდეს მას!

— მერე—და... რა უნდა იყოს სარგებლობა, ანუ მიზანი ასეთს ჭვრეტა-დაკვირვებაში?

— დაინახავს თუ-არა ადამიანი, რომ სინათლისაგან წარმოსდგება ჩრდილი, შეიგნებს იგი, რომ ჭეშმარიტებისაგან იბადება სიყალბე-ცდომილება!..

— მაგრამ, ეგ ხომ უმიზნოა, მასწავლებელო?!.

— ოო, არა! ჭეშმარიტებასა და კაცობრიობის შორის მარად და ყოველთვის გადულახავ ზღუდეთ არის აღმართული ადამიანის სინაკლე, უსრულობა. გარნა

ამ ურიცხვ ჩრდილთა და სიყალბე-ცდომილებათა შორის ცხოვრების დროს მისს, ღვთაებრივი ძალა მონიჭებულს გონების თვალს, ყოველთვის ძალუძს მისწვდეს მხოლოდ ერთად-ერთს, მაგრამ უტყუარს, მტკიცე ჭეშმარიტებას!..

— სახელდობრ?

— რომ ის, — მისთვის გაუგებარ-მიუწოდომელი ჭეშმარიტება—**არსებობს!**..

5. მთვარის ციალში.

მქენარი წალკოტი სცურავდა მთვარის ციალში.

ხე, ბუჩქი, ჩირგვი, შეთხელებული ფოთლები, თეთრი ანდრიანტები, — ყველაფერი მხოლოდ ოცნებით შექმნილს ფანტასტიურ მოჩვენებებს მიაგავდა...

მე სანთლები ჩავაქრე, ფანჯარა გავადე და გარედ, ხეივანში ყურება დავიწყე. ვუტკერდი, მთელის არსებით, გაგიჟებით ვუტკერდი და ვერ გამეძლო ხარბი თვალეზი ამ საოცნებო ღამის მშვენიერებით მხიბლავ სურათის ცქერითა...

უცებ ხეივანის გზა-ტკეცილზედ მთვარის სხივებით გაკაშვებულს ქვიშაზედ შეიჩხა ჭალარა ნისლი. მკაფიოდ, თითქმის თეთრის ციალით მოელვარე ის ერთეულ სახიერებად ჩამოყალიბდა, შესქელდა, შეგოროზდა...

წუთიც, — და ციური მშვენიერების ჰაეროვანმა ხატებამ შეუმართებელის გრძნებით მომაპყრა ღრმა, შეუპოვარი, ლურჯი თვალეზი.

მისი გამომეტყველება განუწყვეტლივ იცვლებოდა. ხან სანეტარო გრძნობებით აღფრთოვანებულ-აღტაცებული მკვირცხლი სიცოცხლით ჰფეთქდა, ღელავდა; ტკბილად ქმინავდა, ხანაც სამარისებურს სიმშვიდეში გაშეშებული თითქოს გაყინული, მწარედ მღუმარებდა.

— ვინა ხარ შენ, მაცდურო სულო ბოროტო! გრძნეულო ჩვენებავ, გაურკვეველო და მიუწვდომელო შენს ორადს, მხიბლავ-მშვენიერებაში, — უნებლიეთ აღმომხდა მე.

ლურჯმა თვალებმა მყისვე გააცისკროვნეს თვისი გრძნეული სხივებით მთელი ჩემი არსება, სრულად შემიპყრეს და ჩამწვდნენ სულის თვით სიღრმეში...

და მე მივხვდი, რომ ეს თვით სიცოცხლე იყო, და არა იყო-რა მასში გარდა სიცოცხლისა...

6. სიზმარი.

მესიზმრა, — მშვენიერს, ოქროს ფერ დალალებ ჩამოშლილს ჰაეროვან ასულს მიყვანდი თანა.

უსახლერო ნეტარებით აღტაცება-კმაყოფილება სჩქეფდა და ლიტანიობდა ჩემს გულში.

ჩვენ მიწაზედ აღარ ვიდექით; ათასგვარ თვალწარმტაც ფერადებით ცისსარტყელასებრ მოზაიკულ-აჭრელებული ღრუბლები თანასწორის ციხციმით ანაზღად, კრძალვით ირხეოდნენ ჩვენს ფერხთა ქვეშ. ლალისფერ კამკამს ნაზად გამოსცემდა გამჭვირვალე ჰაერი...

ჩემი თანამგზავრი უეცრად შესდგა. მე დავინახე, რომ ჩვენ გარს გვერტყა ჯარი ბროლის სყეტებისა...

ჩვენ უკვე მარტონი არ ვიყავით. ყოველის მხრიდგან გვიჭვრეტდნენ ნაზი, სათნოიანი ხატებანი მშვენიერ ახალგაზრდა ყრმათა. მგზნებარე თვალთაგან ცხოველ ნაპერწკლებს აფრქვევდნენ, გაბრწყინებულს სახეზედ ნეტარების ღიმით უკრთოდათ ბაგენი.

— ესენი ზეგარდმონიჭებული საგალობელნია, — ამაყად წარმოსთქვა ჩემმა მედიდურმა თანამგზავრმა, — წარმოშობილნი

დედა-მიწაზედ, ისინი ამაღლებულან სამარადისო ცხოვრება-უკვდავებისა და უღარეს სრულყოფის სამეფოში.

— მაგრამ... სად არიან, სად შთანთქმულან ნაღვლიან-კაენიანნი სიმღერანი ჩემის მშობელ მხარისა? ის სიმღერანი, რომელთა მეოხებით ისე ტკბილ-ნეტარებით დამთვრალი იბნიდებოდა სული და თვალებზედ ღმობიერება-სიბრალოლის ცრემლები სდულდა?..

ნაღვლიანნი და მხიარულნი ისინი ორივე ერთგვარად მშვენიერნი არიან...

7. ფაუსტი.

მეტის სიძველით გაყვითლებულს წიგნზედ დაყრდნობილი, მწარე ფიქრთა ბურანით გარემოცული ექიმი — ფაუსტი თავდაქერილის მღელვარებით ჩურჩულებდა ბოროტ ავის მომასწავებელ წყვე-კრულვას.

— მოვედ, შენ, მძლეთა-მძლევ, სულო ბოროტო, თვით ჯოჯოხეთის მიუწვდომელ ქვესკნელის მპყრობელო!.. წარმოსდექ ბრძენო, მისანო გველო, რომელმან ასწავლე მიწიერ თხუნელათა გარჩევა-გამოცნობა კეთილისაგან ბოროტისა და თვით მატყუარობა-ცდომილებისაგან ქეშმარიტისა!..

ლამის წყვილიადის სქელმა სუდარამ კრძალვით დაიწყო რხევა და თრთოლვა. ნაზად დაჰქროლა მშვიდმა ნიაჟმა და პანების წინამორბედი, — ტკბილი სურნელი მიმოაფრქვია. ჭაღარად გაცრეცილ-გაფითრებულს ბურუსში მკრთალმა მოჩვენებამ შეიფრთხილა.

ბევრით გამოისმა ხმა, ვით ჟღერა ეოლოსის ქნარისა.

— რად გამომიხმე მე, ბნელ წყვილიადის სამეფოდგან, შენ თავხედო, კადნიერო, რისთვის მეძახდი?..

— გულმა ჩემმან ძლივს განიცადა მეოც-დაათე გაზაფხული, მასში ჯერ ისევ გზნებით ბობოქრობს ახალგაზრდობის თავშეკავებული, ბრმა-ვნებათა ღელვა; ჩამიქერ სახმილი მისი გზნებისა, შეაყენე მისი ბობოქარ ტალღათა შეუპოვარი და თავხედი სრბოლა! ზღვის უფსკრულს შთანთქე, გრივალ ქარს მიეც და განმიფანტე წყეული ნისლი ამ ქვეყნიური გრძნეულება-მხიბლავობისა. დაე ჩემი მკვეთრი გონება, მახვილი ინსტინქტი და მკვევრ-მხედველობა ღრმად სწვდებოდეს და გარკვევით, ნათლად იგნებდეს ნივთიერებას, თვით არსებობის საიდუმლოებას, როგორც დამპალ ხის ცილს გამოსწოვს, გამოლრდნის და გამოფიტავს ხოლმე მჭამელი, გესლიანი სიმყავე, — დაე მძლეოთა-მძლე ძალთა მპყრობელი გონება მტკიცე ფერხთა ქვემ მდგრად და შეუღრეკელად სთელავდეს მერყევ მოვლენათა, მტკიცედ დაუფუძნებელ-დაუმკვიდრებელს, მარად მრხევალს ზღვას... გაყინე და დააქვავე გული ჩემი!..

— ყოველის მხრით აყვავებულ, სიცოცხლით დაჯილდოვებულ და უზრუნველ ყოფილო, საცოდავო, უგუნურო, რას ითხოვ კიდე?..

— მე მსურს წიაღში ჩავსწვდე ქვეყნის შინაარსს და გამოვიცნო უცნაური ამოცანა ცხოვრების საიდუმლოებისა?..

მკრთალი ჩვენება გადნა, გაქარწყულდა გატრეცილის ნისლში...

ექიმმა ნაღვლიანად დახარა თავი ძველს წიგნზედ. ჯერ ისევ ახალგაზრდას გიშრის სხივთა მოვლვარე კულულები მსწრაფლად თეთრად შეეღება. ვნებული გული მწარე სევდით მკერდში ჩაუკვდა, ჩაეყინა. აღრე დასჭენა ყმაწვილური გიჟმაჟი ოცნება, ფრთა შეეკვეცა სასოებით გატაცებას, ფერი იცვალა სიცოცხლის სარკმელზედ

ტურფად გაფურჩქნოლა ვარდმა, სულმთლად გაფითრდა, დაჰკარგა სიცხოველე...

და... შავ წყვილადში ცივად დაჰქროლა სიკვდილის მყინავმა ამოსულთქმამ...

8. შეურაცხყოფა.

ელზა სასაფლაოდგან დაბრუნდა.

ტრემლის ერთი წვეთიც-კი არ დასცდენია თვალთაგან.

რა საჭიროა დატირება?

ვისი?..

იმას ჯერ ვერც-კი მოესწრო ნათლად გაერკვია და დარწმუნებულიყო, მართლა უყვარდა იგი თუ არა?

ელზას არ მოსწონდა მისი გარეგნობა. მის ახლოს ყოფნა ხშირად აღუგზნებდა ხოლმე მრისხანებით მღელვარებას, რომელსაც თავდაჭერით ფარავდა. ის მზად იყო ედავა მასთან, ეკამათა თვით ტრემლებამდე. როცა ელზა შეიგნებდა და დარწმუნდებოდა, რომ ის, მოპირდაპირე მართალი იყო, თვითონ-კი მტყუანი, — სწყინდა.

ელზამ თვითონაც არ იცოდა — რადა სურს დაემორჩილებია იგი, გაეხადა ვით უპიროვნო არსება ყურმოჭრილ მონამორჩილად. შეიძლება იმიტომ, რომ იგი ვერ გრძნობდა, ვერ ხედავდა ელზას მხიბლავ სილამაზეს?..

როდესაც იმის ღრმა თვლებში პირველად კრთოლვით შეითამაშა მიმზიდველ სინაზის მგზნებარე სხივმა, ელზამ არც-კი დააცადა მას გონს მოსვლა-გამორკვევა. გაზარდა, გააზვიადა გულს ჩანაკვესი გრძნობის ნაპერწყალი.

ელზა ცდილობდა-მხურვალე ცეცხლი მოედო ამ ახირებულ სულისათვის და

აღევწო იგი, ვით სითეთრემდე გახურებული რკინა, რომ, უცებ, ის გაჰქრა!..

როგორ, როგორ გაბედა განშორებოდა, წასულიყო და მიეტოვებია იგი?!.

წასულიყო და ისიც მანამდე, სანამ ელ-

ზა თავის გრძნობებში გამოაკვევას მოასწოებდა...

არა, რისთვის, რისთვის არგუნა ასეთი აუტანელი, მუდამ მქენჯნავი, მწვავე შეურაცხყოფა?!?..

ილ. გოგია.

სხივს ცისკრისას

ღანთიადის სხივთა კონას
ჩავაქსოვე ჰიმნთა მღერა,
ცისკრის ვარსკვლავს მოვასმინე
მიწის ფეთქა, გულის ძგერა...
სხივთა წვიმით გადავბანე
სევდით სავსე ჩაგრულთ კერა,
ფიქრში ლეულს შრომის შვილსა
მოვასმინე ცის სიმღერა!..

ავედევნე ნიავს მქროლავს,
მთათა მწვერვალს ავეცილე,
ბედის ვარსკვლავს გადავიცილდი,
ჩაგრულთა მზე ვინახულე, —
გამოვსტაცე დღის კანდელი,
ბნელ წყვილიადში ვაკიმციმე,
აღთქმის მხარეს მივალწიე,
ცისკრის ხილვას გაუღიმე!..

ვნახე ბინდი, ტბა ცრემლისა,
ვნახე სახე, სევდით სავსე,
ჩამომდნარი ვით ფიქრთ გრძნობა,
ღიმი მისი მწუხრთ აღსავსე...
ვნახე კვნესა, ტანჯვის ხუნდი
განაქელი ფიქრთ ქურაზე,

მგონის ჩანგი მოქვეითინე
ავლენილი ღამის ბინდზე.

და შევეკითხე მოკრძალებით
ნიავს მქროლავს, ღამის ზეფირს,
ვარსკვლავთ ციმციმს,

ყვავილთ ბაღჩას,
მომღელვარეს: ზვირთთა ქუხილს —
— სად მარხია ქვეყნის ბედი,
სად არს გრძნობა, სიყვარული,
სად სჩქეფს ტრფობის ნაკადული,
სად არს მისი დასასრული?..

— და მომიგო: — „მიწის შვილო,
ვერ გაიგებ სულის ლტოლვას,
ვერ მიხვდები მწარე კვნესას,
ცისკრის ხილვას, ტანჯულთ ღელვას!.

— ოჰ, არ შედრკე ქვეყნის მოძმევ,
ერთად განვლოთ ბედის კიდე;
ვინახულოთ აღთქმის მხარე,
დავამსხვრიოთ ღამის ზღუდე...
ს. ტაიფუნო.

ქ. კიევი.

პატარა მდინარე ზვირთლებოდა და განრისხებული კლდეს ეზღერებოდა...

ზამთრის სუსხიანმა დღეებმა სული განუ-
ტიეს; ცამ ლურჯი ფირუზის კაბა მოციმციმე
ჯანსკულავეებით მოჭედლილი ტანზედ გადაცვა,
მოკლვარე მთვარე ბეჭდათ შუბლზედ მიიკრა,
მზე ქამრად წელს შემოიქნა და ანთებულ ლამ-
პრივით დედამიწას გადამოკუნურა; არემ მწვა-
ნე ხავერდის სუფრა ყვავილებით მორთულ-
მოკაზმული თავს გადინურა, ბუჩქის ძირები
შეფოთქა, კოკორი დასხა, ფრინველების მკა-
ლთბულთა გუნდი ზედ შემოისხა და გაფერა-
დებულ ცის ქვეშ თავ-მომწონედ ყელი მოი-
ღერა; დაბურულმა ტუემ ფოთლები ააშრილა,
იქვე გვერდით მაღალ კორდიდან მსტუნავ
მდინარესთან ერთად აშხუვლდა, აჩქოვდა და
მიდამო მძლავრად აახმურა; ყველა ხარობდა,
იცინოდა, ტკრციალებდა, კიჟინობდა, თამარი
კი მარტოდ მარტო იჯდა ოთახში და ფან-
ჯრიდან პატარა მდინარის ხტუნვა-რბენას გაშ-
ტრებული გასცქეროდა.

— რა მშვენიერი ხარ პატარა მდინარე,
ბუტბუტებდა თავისთვის თამარი, იმიტომ ხარ
კარგი, რომ ეგრე შეუპოვრად დახტინარ,
ხმაურობ, მოძრაობ, ჩუხჩუხობ, ძაღას იკრებ
და მტერს არ ემორჩილები! აზვირთდი, აქაფ-
დი, ჩემო ცუქო მდინარე, მძლავრი ტალღე-
ბით გადალახე მთელი მიდამო და შენი სამუ-
რი ჩუხჩუხით სიუვარულის ძარღვი ააქლერე,
რომ გულმა ხან იცინოს, იმხიარულოს, იტ-
კრციალოს, ხან კი იკვნესოს და იტიროს...

პატარა მდინარე, თითქო მეგობრის სიტ-
ყვებს თანაუგრძობდა, უფრო ზვირთლებოდა

და განრისხებული აქეთ იქით კლდეს ეზღერ-
ებოდა...

— მეტი მოთმენა აღარ შემიძლიან, აღელ-
ვებული ხმით წარმოსთქვა თამარმა და იქვე
ფანჯრის წინ ტახტზედ გულადმა გადაესვენა;
გრძელი წაბლის ფერი თმა მთლად გაიწეწა—
გარს შემოიფინა, თხელი ვარდის ფერი კაბის
საკინძე ჩამოსწევიტა— შუაზე გაკლიჯა, ბრ-
ლივით თეთრი გული ნახევრამდის გამოიჩი-
ნა, თმის ერთი ნაწილი გასწილ გულს გა-
დაიფინა, ათრთოლებული ხელები მრგვალ
ბურთივით აკოვრებულ კოვრებს ზედ დააფარა,
ლურჯი ყუყუნა თვალები მაღლა ჭერს მია-
პერო,— ვიდაცას შესცინა, შეჭხარა და თით-
ქოს შესძახა: „ეს გული შენ გვეკუთნის, სურს
შენთან ერთად თავისუფლად ისუნთქოს— შენ
მეკრძალებ სული დალიოს“.

— რას ბუტბუტებ, ჩემო ძვირფასო, უც-
ხად კარი გაიღო და ნიკოს უმნო ბოხი ხმა
მიწუნარებულ ოთახში ხმამაღლა გაისმა, შენ
რომ მარტო მეკულებოდი, ამიტომ სამსახუ-
რიდან პირდაპირ სახლში წამოვედი; შენი ცქე-
რა ყველას შიშვენიან, ჩემო თვალის სინა-
თლეკ, თავდავიწყებით ესიუვარულებოდა ნიკო
და თან თამარს მოკრძალებით შუბლზე კოც-
ნიდა. — რას გაჩუმებულხარ, რატომ ხმას არა
მცემ, მე ხომ შენთვის არაფერი დამიშავებია,
მითხარი, რათა ხარ დაღონებული?

— არაფერს... უგულოდ მიუგო თამარმა
და თან ხელებით ნიკოს იგერებდა, სურდა
რომ მარტო ეფილიყო— სასიამოვნო ფიქ-
რებით ბოლომდის დამტკბარიყო და მთელი

თავის აზრით შეერთებოდა მას, ვისთანაც მისი სული განუშორებლად ტრიალებდა.

— ნუ დაშიშნავ, ჩემო სიცოცხლე, ევედრებოდა ნიკო, თუ მე არა, მაშ ვის უნდა გაუზიარო შენი ღირებები, მე ხომ შენი განუშორებელი ამხანაგი ვარ!..

— ამხანაგი!! ამხანაგები რომ უველაფრით თანატოლები უნდა იყვნენ, მკვანედ ეუბნებოდა თამარი, უველაფრით ერთმანეთს უნდა ეთანხმებოდნენ— ხნით, აზრით, შეხედულებით, მიმართულებით, ჩვენ კი უველა ამას დავშორებულვართ და რანაირი ამხანაგები უნდა ვიყოთ არ შესის!..

— როგორ, უარს ამბობ ჩემ ამხანაგობაზე? მწარედ ჩაეკითხა ნიკო, მე მტონი ახლა გვიანდა არის ამაზე ღაპარაკი; ეს მაშინ უნდა გეფიქრა, როდესაც ცოლად მომეუბოდი, გესმით ქალბატონო?

— მაშინ მე კი არა, შეუტია თამარმა, შენ, როგორც ცხოვრებაში გამოცდილ ადამიანს, უნდა გცოდნოდა, რომ ჩვენი ამხანაგობა შეუფერებელი იქნებოდა... მე კი სიუმიწვილით, გამოუცდელით მოგტეუვდი, შემაცდინა შენმა წარჩინებულმა მდგომარეობამ— ცხოვრებამ, მეკონს სიმდიდრესთან სიყვარულიც იყო დაკავშირებული, მაგრამ ახლა კი მწარედ დავრწმუნდი, რომ სიყვარულისთვის, სიღამაზე და სიმდიდრე კი არა, სულის თანასწორობა უფროა საჭირო, სიყვარულის უმთავრესი ძარღვი სულის გაერთიანებაზეა დამყარებული... ჩვენ კი ვერც როდის გავთანასწორდებით— შენ უკვე გიცხოვრია, მე კი

ახლა ვიწეებ ცხოვრებას... არა, ჩვენი ერთად ცხოვრება შეუძლებელია, მე შენ მძულხარ, წამოიძახა თამარმა და უცბად ტანტიდან წამოდგა.

ათასში სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა; თამარი გაჩქარებული ტანთსაცმელს ისწორებდა, ნიკო ძალა-მიხდილი კედელს მიჭეუდებოდა და გიჟივით აქეთ-იქით იტყობებოდა.

პატარა მდინარე კი უფრო უარესად ცელქობდა, ზვირთებოდა, ჭაფდებოდა და განრისხებული კლდეს ეხდებოდა...

— მაშ ეგ არის თავს მანებებ? დიდი ხნის სიჩუმის შემდეგ ძლივს წამოიღულღულა ნიკომ და ცრემლიანი თვალები თამარს მიანუკრო.

— დიახ, დღეიდან მე სხვას ვეკუთნი... სხვა მიუვარს...

— ოღონდ თავს ნუ დამანებებ, თავმოყვარეობას ნუ შემიღანაკ, ევედრებოდა ნიკო, და მე არაფერი საწინააღმდეგო არ მექნება თუ რომ სხვა გე...უვარება... არ და...გიშლი...

— შენი თავმოყვარეობის დამცირება მაგაზე შორს ვეღარსად წავა... მშვიდობით... მე მივდივარ. თამარმა შორიდან ნიკოს ზიზღით თავი დაუკრა და საჩქაროდ გზას გაუდგა. ნიკომ თავი ვეღარ შეიკავა, გულწასული ტანტზედ პირქვე დაემხო და მწარედ ტირილი დაიწყო.

პატარა მდინარე კი ისევ ცელქობდა, მზის სხივებს შესთამაშებდა, ზვირთებოდა და განრისხებული კლდეს ეხდებოდა...

გ. მოუსვენარიძე.



ზ ა მ თ ა რ ი

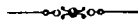
* * *

ზეცას მოსწყდა მარგალიტი,
დაეკონა მიწის გულსა...
მიწა ჰკენესის... ჩანგის სიმი,
ჰანგს ველარ მღერს მხიარულსა...
შემოზამთრდა მგოსნის გულში,
რთვილმა მოჰკლა ჩანგის ბგერა...
მომეწყინა სევდის მგოსანს,
უიმედო ლექსის წერა...

* * *

სდუმს... ქვითინებს ჩემი მხარე,
მწვავ ცრემლებთან ერთად ღნება.
უიმედოდ გაშლილ ველზე,
ისევ თოვლი ეფინება'..
... და მეც ვსტირი მასთან ერთად,
ჩემი გულიც მასთან კვდება...
ჯერ შორს არის გაზაფხული,
და ვინ იცის?— გვეღირსება!..

გ. ლეონიძე.



ნიავის ზღაპარი

„ოხ, ღმერთო ჩემო! სულ ძილი ძი-
ლი! როსლა გვეღირსოს ჩვენ გაღვიძე-
ბაო“, ზვალების ფშენეტით ამოიოხრა
ადამიანმა, რომელსაც ჰანდრის ძირში
მისძინებოდა ფიქრით დაღალულს და ეხ-
ლა გამოეღვიძა, როცა საღამოს ნიავემა
ფოთლები ააშრიალა და სივრილე აგრ-
ძნობინა.

ის მიეყრდნო ლამაზ ჰანდარს და სივრ-
ცეში იყურებოდა. უსაზღვრო სივრცე
მას არაფერს ეუბნებოდა. მისი გონება
ჯერ კიდევ არ გამოფხიზლებულიყო, გა-
ურკვევლობის ბურუსში იყო ის გახვეუ-
ლი. მისტურათ განიცდიდა მაშინ გარე-
მოს. სდუმდა ყოველი.

დინჯად ამოცურდა ვერცხლის მთვარე,
გაუღიმა დედა-მიწას და პარვით გასწია
სანადიროთ. ვარსკვლავებმა ციმციმს უკ-
ლეს. სუსტ ფრთებიანი ნიავი ამწვანებულ

მინდორ-მთა-ველს ზღაპარს რასმე ჩასჩურ-
ჩულეებს.

სსსს... ნიავეს ყური მიგულო. სსსს...
ცხრა მთას იქით მდინარეა, შიგ თევზები
სულ ოქროსი. მდინარის პირს ქვეყანაა,
ხალხი ცხოვრობს სულ სხვა გვარი. იქ
სიცრუე არ იციან, არც მონობა, არც ლა-
ლატი; არც შურია და არც მტრობა. ვის
როგორც სურს ისე ცხოვრობს, არ უშ-
ლიან ერთმანეთს ხელს. და ერთის ბედ-
ნიერება სხვას კი არ აუბედურებს, ნეტა-
რებას უორკეცებს. სიმდიდრე და სიღა-
რიბე არ არსებობს. მათხოვრები არ და-
დიან... საკვირველი ხალხი სცხოვრობს
ცხრა მთას იქით ერთ წყლის პირად. თა-
ვის კუთხეს სამოთხეზეც არ გასცვლიან.
იქ ძილი სულ არ იციან: ის სიკვდილად
მიაჩნიათ. თავისუფლების მზე სულ ანა-
თებს, დღეც და ღამეც. იქ ზღაპარი არ
არსებობს, არც სიზმარი. ცხრა მთას იქით

თვით ცხოვრება ისეთია, რომ იმაზედ უკეთესს ვერც სიზმარში ნახავს ვინმე, ვერც ზღაპარში გამოსთქვამენ.

ეეჰ, ნიავო! წამოიძახა ადამიანმა ამ ზღაპარით მოხიბლულმა.

შედგა ნიავი. არ ევონა, თუ მის ზღაპარს ყურს უდგებდა ამ დროს ვინმე ქანდრის ძირში.

სსს... სსს... განაგრძო ისევ ნიავმა.

— არა, არ მინდა აწი ზღაპარი! შეუტია ადამიანმა. დუმლიცი კმარა. თუ ცხრა მთას იქით ცხოვრება ზღაპარზედ უკეთესია, ჩვენში რად არის ჯოჯოხეთი გამეფებული? თუ იქ, იმ სამოთხეში, სულ ფხიზელია ქალი და კაცი, — ამ ჯოჯოხეთში როგორ ვახერხებთ ჩვენ მუდამ ძილსა? ეეჰ, ნიავო, ნიავო! რატომ ეგრე ჩუმად ჩურჩულებ, თითქოს არ გინდა ძილი დაგვიფრთხო! გრიგალად იქეც, ნიავო,

გრიგალად! დააღწე სულ ცხვირ-პირი უსწორ-მასწორ ქვეყანას, გაასწორე ის და დაანგრე უსამართლობის ციხე-სიმაგრე. გამოაღვიძე ჩვენი ქვეყანა, თორემ ამდენ ძილში მას სიკვდილი წამოეპარება... გრიგალად იქეც, ნიავო, გრიგალათ, თორემ...

სსს... გააწყვეტია ნიავმა. მე მძინარეთა სულთქმა ვარ და გრიგალად ვერ გარდვიქცევი. მხოლოდ სიზმარი გულშემზარავი, ან სიკვდილის მოახლოვება დაუფრთხობს ღრმა ძილს დიდი ხნის მძინარს. შიშით შეკრთება ის, შეინძრევა, სულთქმას უმატებს და გრიგალიც ამოვარდება... მე კი გავქრები. ჩემი ზღაპარი სინამდვილედ გარდაიქცევა. მაგრამ ჯერ კი სსსსს...

გურული.

ღელის ცრემლები

(შოლენბურდან)

სული მოსცილდა სხეულს. ანგელოზმა მიყრუებულ უდაბნოში მიიყვანა ის. შავი ღრუბლები ცაზედ ტალღებივით აგორდა. და მოისმა შემოქმედის ხმა: „თვით განსაჯე შენი თავი!“ ნაპრალ კლდიდან ჩამოგორდა დიდი წყალი და ამღვრეული მდინარის სახე მიიღო.

ანგელოზმა სთქვა: „აი ცრემლები, რომლებიც შენ დაბადე ხალხში, მიწაზე ყოფნის დროს! — მართალია, მაგრამ ჩემი

ცრემლებიც ხომ შიგ ურევია? — უპასუხა სულმა. სამჯერ განიმეორა ანგელოზმა და სამჯერვე ერთი და იგივე პასუხი მიიღო. მდინარე ისევ ამღვრეული იყო და საშინლად ღელავდა...

უცებ დაწყნარდა, დაიწმინდა. და გამოჩნდა ღრმა, ანკარა ძირი. მაშინ ანგელოზმა სთქვა: „აი ცრემლები შენი დღისა!“

ლ. ძიძიგური.



შინაური მიმოხილვა

ქართული ენა სამეგრელოს სკოლებში; რეალური სასწავლებელი ზუგდიდში.
1881 წ. გეგმის წინააღმდეგ სწავლება საღვთო სჯულისა

ჯერ კიდევ არ გათავებულა პოლემიკა ქართული ენის განდევნის შესახებ სამეგრელოს პირველ-დაწყებითი სკოლებიდან, ჯერ კიდევ ამ საგულისხმო საკითხის ირგვლივ ამტყდარი განგაში საუბედუროთ არა საზოგადო საქმის სასარგებლოთ, არამედ პარადულ ანგარიშებზე, გადატანილი: „არა მე ვარ დამცველი და არა შენ“ „არა მე“ არამედ შენა ხარ მოლაღატე, შენა ხარ გამყიდველი მშობლიური „ენისაო“, სწერს ერთი „მოღვაწე“ და დასძენს მეორე... სინამდვილე კი სულ სხვას გვიჩვენებს, სინამდვილე კი სხვა გულშემაზარავ სურათს გვიშლის თვალწინ: სამეგრელოდან იწერებიან, რომ იქ ყველა სკოლებიდან განდევნილია სამშობლო ენა. არც ერთს სკოლაში არ ასწავლიან ქართულს, არც ერთს სკოლას არა აქვს ქართული ენის სწავლების იურიდიული უფლება... და ეს ასეც იყო მოსალოდნელი: ბიუროკრატია ყოველთვის სკდილობდა და სკდილობს თავისი პოლიტიკა გაატაროს ისევ ადგილობრივი ძალების დახმარებით, და ადგილობრივი ძალები გამოიყენოს ბრმა იარაღად თავისი მიზნის განხორციელების საქმეში. სამეგრელოში მან, ბიუროკრატია, სწორედ ასეთი ძალები მონახა, რომელთა ხელში იყო ნორჩი თაობის აღზდა-განათლების საქმე — ამ ბრმა იარაღების წყალობით და დახმარებით იგი თამამად, გაბედულად გაიძახოდა: მეგრელი — ქართველი არ არის, მეგრელებს საკუთარი ენა აქვსთ და მხოლოდ ეს ენა,

მეგრული ენა, ჩაითვლება მათ სამშობლო ენადაო“... და აი, დღეს თუ ვხედავთ ასეთს საზარელ ფაქტებს — ეს სულ შინაური მტრების ბრალია — ციხე შიგნიდან გატყდა, ციხე შიგნიდან დაინგრა. ჩვენ შინაურებმა მივეციით მიზეზი, საბუთი ბიუროკრატის მოხელეთ და მოვასპობინეთ, განვადევინეთ სამშობლო ენა სამეგრელოს სკოლებიდან... დღეს რა გზას ადგია მოწინავე ნაწილი, შეგნებული ჯგუფი სამეგრელოს მცხოვრებთა? აპირობს თუ არა იგი პასუხი გასცეს აეთს უსამართლო განკარგულებას? აპირობს თუ არა აღძრას სადაც ჯერ არს შუამდგომლობა თავისი ენის დასაცავად სასწავლებლებში?.. ჯერ სიჩუმე და მხოლოდ სიჩუმე ისმის... არსაიდან ხმა, არსით ძახილი... ეს ჩვენი ეროვნული თვითმკვლელობის გზაზე დადგომას მოასწავებს... ხოლო ამ სიჩუმეს არღვევს წადილი რეალური სასწავლებლის დაარსებისა სამეგრელოს ცენტრში — ზუგდიდში, სასწავლებლის ამ ტიპისა, სადაც თავის-თავად ცხადია, მოსპობილი იქნება ქართული ენა... საჭიროა ზუგდიდის მოქალაქეებმა ღრმად განმსჭვრიტონ ეს ფრიალ საგულისხმო საკითხი და არა რეალური სასწავლებლის დაარსებაზე, არამედ კერძო ტიპის კომერციულ სასწავლებლის გახსნაზე იზრუნონ, სადაც გარდა იმისა, რომ მათი შვილები პრაქტიკულ ცოდნას მიიღებენ, ცხოვრებაში გამოსადგეს, ქართულ ენასაც ასწავლიან. ასეთი ტიპის სასწავლებლებში ადგილობრივ ელემენტს

პროგრამების შემუშავების დროს გადამწყვეტი ხმის უფლება ეძლევა და ამ უფლებას; ექვი არ უნდა, გამოიყენებს სამშობლო ენის დასაცავად...

1881 წლის გეგმა და ამ გეგმის გარშემო ატეხილი პოლემიკა თითქმის დასრულდა. თითქო დღეს ყველა ბედით კმაყოფილნი არიან; თითქო აღარ არსებობს ის უსამართლობა, რომელსაც სისტემატიურად სწადიოდნენ მოხელენი... ნუ თუ მოსწყინდათ ამაზედ წერა. ერთგვარობა, მართალია, მოსაწყენია, მაგრამ ყოველთვის და ყველგან არა. ეს უსამართლობა

არსებობს დღესაც. იმერეთიდან იწერებიან, რომ ორკლასიან და ერთკლასიან სკოლებში სამღვთო-სჯულს რუსულ ენაზე ასწავლიან, იმ დროს, როდესაც თვით მოხსენებული გეგმა ამის წინააღმდეგია, როდესაც ძალას არავენა გვატანს. მაგრამ ჩვენ თავის გამოჩენის სურვილი და მთავრობის წინაშე ყურადღების დამსახურება სანამდის არ მიგვიყვანს?..

დროა აეხადოს ფარდა ქვეშე მოღვაწეებს, რომლებიც საზოგადოებასაც ატყუილებენ და მთავრობასაც.

*
**

ახალი ამბები

◆ ოლქის მზრუნველმა დაამტკიცა ჭიათურის საქალაქო სასწავლებლის საპატრიო მზრუნველად თავ. კიტა აბაშიძე სამის წლის ვადით.

◆ **ქვემო სურები.** აქ არსებობს ორ კლასიანი სამინისტრო სასწავლებელი. რადგანაც არსებული შენობა მოთხოვნილებას ვერ აკმაყოფილებდა, ხალხმა გასულ ზაფხულზე გადასწყვიტა მეორე შენობის შექმნა. ამ საქმის სისრულეში მოსაყვანად აირჩია სამი რწმუნებული ეოფილი სახალხო სკოლების ინსპექტორი გასპარიანცი შეპირებული იყო, შენობის ნახევარ ხარჯს მთავრობა იკისრებდა. ამ იმედით რწმუნებულებმა შეიძინეს სახლი, რომელიც 3000 მ. ღირდა. შენობა კარგა ხანია დამთავრდა და თავის დანიშნულებასაც ასრულებს, მაგრამ საქმე ჯერ კიდევ აწყწილია.

ბ. გასპარიანცის დაპირება დაპირებად დარჩა, სკოლა მას დახმარებაზე სრულიად არ წარედგინა. ეს გამოიწვევა მისი დათხოვნისა და ახალი ინსპექტორის დანიშვნის შემდეგ.

ახალმა ინსპექტორმა გროზდოვმა აღძრა შეამდგომლობა დახმარებაზე. მაგრამ ჯერ არაფერი სჩანს. სკოლას კი შევალეები ბუზით ეხვევა.

◆ განზრახვას მოკლე ხანში ხაშურში რეალური სასწავლებელი გახსნან.

◆ ქუთაისის გუბერნიის სახალხო სკოლების დირექტორმა აცნობა ბათუმის მარ. ქალთა სასწავლებლის გამგეობას, რომ სასწავლებლის გადაკეთებისთვის მისცეს 6890 მან. დამატებითი ხარჯებისათვის—1880 მანეთი.

◆ ჩოხატაურის საქალაქო სკოლამ მიიღო ასი ბოჭკა ცეშენტი, რომელიც შემოსწიარა ნოვოროსიის ქართველების არტელმა, იმედია სკოლის საბჭოს წევრები დროიანად შეუდგებიან სასკოლო შენობის აგების საქმეს.

◆ **ქ. შ. წ.-კითხვის გამავრც. საზოგადოების** გამგეობის კრება 4 მარტს მოხდა. გამგეობამ მიუხედავად განიხილა და დაამტკიცა საზოგადოების 1914 წლ.

ხარჯთ-აღრიცხვა, რომელიც ნავარაუდევია 45,968 მან. 20 კაპ. შემოსავლის უმთავრესი წყაროებია: საწვერო ფული 1,200 მან., სკირობა — 1,000 მან., შემოსავალი განუყოფილებათაგან — 1,200 მ., ტფ. გუბერნიის თავად-ახნაურობისაგან — 3,300 მან., ფულის სარგებელი — 4,574 მან. 74 კაპ., წიგნის მალაზიიდან — 5,000 მან., წიგნების გაშტეტვისაგან, 9,000 მან., სსსტიპენდიო შემოსავალი (ზუბალაშვილისაგან) — 5,066 მან. 70 კაპ. და სხვა. შემოსავალი გამგეობამ ამგვარად განაწილა საზოგადოების სექციათა შორის: საადმინისტრაციო სექციის განკარგულებაში გადასდო 25,995 მან. 46 კაპ. და დაავალა სექციას, ამ თანხიდან ჯამაგირები მოეზატოს საზოგადოების კანცელარიისა და წიგნის მალაზიის მოსამსახურეებს, სასკოლო სექციას მიეცა — 11,490 მან., ბიბლიოთეკებისა და სხვახედავითი მომწიფობ სექციას — 2,832 მან. 74 კაპ., საგამომცემლოს — 3,350 მან. და სამუხუუმო სექციას — 2,300 მან.

საზოგადოების სხვა და სხვა თანხის რაოდენობა 1914 წ. იანვრისთვის ნავარაუდევო იყო 82,849 მან. 19 კაპ., 1914 წლის განმავლობაში ამ თანხიდან 4,574 მან. 74 კაპ. უნდა დაიხარჯოს. ამ თანხათა რაოდენობა 1914 წლის 1 იანვრისთვის ნავარაუდევია 117,504 მან. 74 კაპ.

◆ **ქ. შ. წ.-კითხვის გამავრც. საზოგადოების სკოლების მსწავლებლებმა**, თანხმად საზოგადოების გამგეობის მოთხოვნისა, გამგეობას წარმოუდგინეს ამ სკოლების სანიმუშო პროგრამები. გამგეობამ დაავალა სასკოლო სექციას, პროგრამა გადათვალეურს, სჭირდა ცვლილებანი შეიტანოს და ისე წარმოუდგინოს გამგეობას.

◆ **მეორე უმაღლესი სასწავლებელი ტფილისში**. როგორც ვიცით სამედიცინო დონისძიებისათვის სახელმწიფო საბ-

ჭომ გადასდო 150 მილიონი მანეთი. ამ საკითხთან ერთად მინისტრთა სათათბიროში განხილულ იქმნა კრიფოშეისის წინადადება ამ სასწავლებიდან ტაშკენტში ჰიდრო-ტექნიკური ინსტიტუტის დაარსების შესახებ. მინისტრთა კრებას დაესწრო ხელმწიფის მთადგილის წარმომადგენელი მთად სახელმწიფო დაწესებულებებში სენატორი ნიკოლსკი, რომელიც ამტკიცებდა ასეთის სასწავლებლის გახსნის საჭიროებას არა ტაშკენტში, არამედ ტფილისში. ამის გამო საკითხი გადაუწყვეტილი დარჩა, სანამ ამისთვის საჭირო ცნობებს მიიღებდნენ ხელმწიფის მთადგილის სამმართველოსაგან. ამჟამად ცნობებს ჰკრეფენ და მალე გაუგზავნიან მინისტრთა სათათბიროს. —

◆ **ტფილისის პოლიტექნიკუმი**. უკანასკნელ კრებაზე ხელმწიფის მთადგილის საბჭოში, რომელშიაც მონაწილეობას იღებდნენ ქალაქის, თავად-ახნაურობის და ნავთის მრეწველთა წარმომადგენლები განხილულ იქმნა და მოწინებული კანონ-პროექტი ტფილისის პოლიტექნიკუმის შესახებ, ამ პროექტით პირველ სამი წლის განმავლობაში ხარჯი 147,000 მან. ანაზღაურდება ადგილობრივი საერობო შემოსავლიდან, შემდეგ კი ინსტიტუტი მთლად შეინახება სახელმწიფო ხაზინის ხარჯზე.

◆ **ქართ. სამეურ. სამრეწველო საქალებო სასწავლებელი**. საგანგებო კომისიას, რომელსაც მინდობილი აქვს საქალებო სასწავლებლის ტიპის შემუშავება, დღემდე შვიდი კრება ჰქონდა. კომისიამ საბოლოოდ აღიარა, რომ საჭიროა დაარსდეს სამეურნეო სამრეწველო საქალებო სასწავლო სასწავლებელი. კომისიის აზრით, სასწავლებელი უნდა იყოს მიწათ-მოქმედებისა და სახელმწიფო ქონებათა სამმართველოს გამგებლობის ქვეშ. კომისიამ 6 მარტის კრებაზე დაასრულა მომავალ სასწავლებლის პროგრამისა და

ხარჯთ-აღრიცხვის შედგენა. კომისიამ დაწვრილებით განსაზღვრა გაკვეთილების რიცხვი, საგნები, საათები. შტატები, ზამთრისა და ზაფხულის პრაქტიკულ მუშაობის დრო და სხვა. სასწავლებელში სწავლა უნდა სწავრობდეს ქართულს ენაზე. რუსული ენა ცალკე საგნად უნდა იყოს. კომისიის შემდეგი კრება მომავალ ხუთშაბათს მოხდება. კომისია თავის მუშაობის დასრულების შემდეგ ცალკე მხსენებას დაბეჭდავს ამ სასწავლებლის შესახებ თავდა-აზნაურთა კრებისათვის წარსადგენად.

კენიანამ მარიამ ვახტაგის ასულმა ჯამბაკურ-თრბელისანისამ კომისიას განუცხადა სურვილი, შესწიროს მომავალ სასწავლებელს 49 დესეტინა მიწა გორის მაზრის სოფელ ბულისში, თუ ეს სასწავლებელი მართლა დაარსდება. არან სხვა მსურველიც იმისა, რომ მომავალ სასწავლებელის განხორციელებას ფულისა და მიწის შეწირვით ხელი შეუწყო.

◆ **ს. ლანიჩი** (ქვემო იმერეთი). უკვე ერთი წელი გადის მას აქეთ რაც ს. ლანიჩიში ბიბლიოთეკა დაარსდა მდვდ. დ. ჩხაიძის ინიციატივით.

ერთი წლის განმავლობაში ბიბლიოთეკა სახსრე იყო შურნაღ-გაზეთებით, მაგრამ ამ დრომ დიდხანს ვერ გასტანა. დამთვრალმა პირებმა რამდენიმეჯერ ფხაჯაჩაია ჩამტვირთეს და ბიბლიოთეკაც დაიკეტა.

ახლა ლანიჩი უოკვლ მხრივ დადუმებულია. აქაური ახალგაზრდობა კი მთელ თავისუფალ დროს კარტ-ნარდის თამაშობაში ატარებს.

დროა ჩვენმა ახალგაზრდობამ თავი დაანებოს ასეთ სამარცხვინო ხელობას და ხელი მიჰქუოს შურნაღ-გაზეთების კითხვას და ბიბლიოთეკა კვლავ აღადგინოს.

◆ **მ მარტს** ნაშუადმევის ოთხ საათზე ტეცხლი გაუჩნდა ბანძის ორ-კლასიან სასწავლებლის შენობას, რომელიც 4000 მანეთად იყო დაზღვეული, ტეცხლის გაჩენის მიზეზი ჯერ-ჯერობით გამოურკვეველია.

◆ **საპენსიო კასა მასწავლებელთათვის.** ქ. შ. წ.-კითხვის გამავრც. საზოგადოების სკოლის ერთ-ერთმა მასწავლებელმა საზოგადოების გამგეობას სთხოვა, ჩასწიროს იგი სახალხო სკოლების მასწავლებელთა საპენსიო კასაში, რომელიც სახალხო განათლების სამინისტროს ხელშია და ხვედრი გადასახდი გამგეობამ ამ მასწავლებლის ჯამბაკურიდან აძლიოს. გამგეობამ თხოვნა სასკოლო კომისიას გადასცა იმის გამოსარკვევად, რამდენად სასურველია ის, რომ კერძო დაწესებულებათა სკოლების მასწავლებლები მონაწილეობას იღებდნენ მთავრობის საპენსიო კასაში. რუსეთის ზოგმა ქალაქის თვითმმართველობებმა და ერთებმა კარგა ხანია თვისი მასწავლებლები წვერებად ჩასწიერეს, მაგრამ პრეტორესიულმა ერთებმა ჩქარა არა სასურველად სცნეს თვის მასწავლებელთა მონაწილეობა ამ კასაში, რომლის პატრონიც სამინისტრო არის და რომელსაც საშუალება ეძლევა თავისი უფლებანი კერძო დაწესებულებათა სკოლების მასწავლებლებზეც გაავრცელოს. ამის გამო ერთებმა შეძლების დავკარად თვითვე დააჩქარეს საკუთარ საპენსიო კასის დაარსება თვის მასწავლებელთათვის. საერთოდ ეს საკითხი მეტად სერიოზულია და ბევრი დარწმუნებულია, რომ წ.-კითხვის გამგეობას ახლა აუცილებლად დაებადება აზრი თვის მასწავლებელთათვის საკუთარ საპენსიო კასის დაარსებისა, მით უფრო, რომ წ.-კ. საზოგადოებას ამჟამად ბევრი სკოლა აქვს და მოკლე ხანში ახალ სკოლების გახსნასაც აპირებს.

◆ **ქართული სკოლა სამურზაყანოში.** ქ. შ. წ.-კითხვის გამავრც. საზოგადოების გამგეობის წინაშე შუამდგომლობა აქცა ბ-ნმა პეტრე ჭარაიამ, რათა გამგეობამ სამურზაყანოში სკოლა დაარსოს, რადგანაც ამ მხარეში ქართული სკოლა აუცილებელს საჭი-

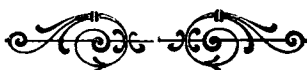
როებსა შეადგენს. გამგეობამ შუამდგომლობა განსახილველად გადასცა საზოგადოების სასკოლო კომისიას.

◆ **დედათა სახელოსნო სასწავლებელი.** ქაღაქის საბჭოს სასკოლო კომისიას თავის უახლოეს კრებაზე განიხილავს წინადადებას კავკასიის სამოსწავლო ოლქის მზრუნველისა, რომელიც თხოულობს, განზრახულ სახელოსნო სკოლას ქაღაქში 1,000 ოთხკუთხი საყენი მიწა დაუთმოს. ამ სკოლის შენახვა წინასწარ ხარჯთ-ადრიცხვით უფასოდ წლიურად დაჯდება 7,590 მან. ერთ-დროული

ხარჯი იქნება: შენობის აგება—40,000 მან. და მოწყობა—8,000 მან.

◆ **სამოსწავლო ოლქის მზრუნველს** განზრახვა აქვს, დაარსოს თბილისში მეშვიდე სავაეო გიმნაზია, რომლის შენობაც დაახლოებით დაჯდება 170,000 მან., მოწყობა—20,000 მან.

- **მეორე რეალურ სასწავლებლის** დაარსება თბილისში მოკლე ხანშია განზრახული. ქაღაქის საბჭოს სასკოლო კომისიამ დაადგინა, სასწავლებელს უფასოდ დაუთმოს ვაკეზე, ან ნაძალადეგში საჭირო მიწა.



რ უ ს ე თ ი

ფურცელი კიევიდან

სურათების გამოფენა

ეს არის ეხლა დავბრუნდი სურათების გამოფენიდან. ისე ვარ აღტაცებული, რომ არ შემძლიან მკითხველსაც არ გაუზიარო ჩემი ცოცხალი შთაბეჭდილებანი.

დიდის მოუთმენლობით მივემართებოდი გამოფენისკენ. მიზეზი გენიალური მხატვარი ილია რეპინი იყო.

დიდი ხანია ვოცნებობდი მის თხზულებათა ხილვას და აი პროვინციულ ქალაქში კი ამისრულდა ნატვრა. ეგრედ წოდებული „მოგზაური გამოფენა“ კიევსაც ეწვია.

თავდაპირველად ზერეღედ გადავაკვლე თვალი სურათების გალერეიასა და ჩემდა უნებლიეთ შემაჩერეს თვალებმა—საშიშროების თვალებმა.

რეპინის ვეება სურათის „ღუელის“ წინ ვიდექი.

ტილოზე დავინახე სიკვდილის ზეიმი, ტრიუმფი, სიკვდილი უკანასკნელ ამბორს უძღვნის მას, რომელიც რამდენიმე წუთის წინ სალი და მოკისკასე იყო იმ გარიჟრაჟივით, რომელსაც აღმასის სხივებით აუფერადებია ხის კენწეროები.

ცაზე რიჟრაჟის შარავანდელი თან და თან მატულობს და აქ კი სიკვდილის მწუხარში ილესება სიცოცხლე ადამიანისა და ამ ვითარებას, სიკვდილის ამ აუცილებლობის ზარი დაუცია დამსწრეებისთვის; მათს სახეზე თრთის შიში და ძრწოლა.

მომაკვდავის ფართოდ გახსნილი თვალები უცნაურად უყურებენ მას... მკვ-

ლელს... ოო, ეს თვალეზი, ეს დასისხლიანებული თვალეზი გადამრევიო, სისხლის გამყინავიო, ვინ, ვინ გაუძლოს მისს მზერას. იქიდან გამოჰქრის ცივი, შავი საყვედურიცო სიცოცხლის აღმსპობელისადმი და სიკვდილის გესლიანი ღიმილიც...

მკვლელი აუგისო და შიშის სიმწარისაგან დაკლავნულა, თავი ხელებში დაუმალავს, თითქოს ჰსურდეს დაიხშოს სმენა, დაიბინდოს სმენა, რომ არა ესმოდეს რა, არრას ჰხედავდეს.

შესანიშნავიო ეს ფიგურა კიდევ ერთი მხრით. მკვლელი ისეო მოგრეხილი, რომ სურათზე სჩანს წელიცო და მკერდიც... ეს მხატვრის თილისმაო. მხატვრული ასეთი სილაღე პირველად მიქელ ანჯელომ გამოიჩინა. სინამდვილეში შეუძლებელიო ერთ და იმავე დროს მკერდიცო სჩანდეს და ბეჭებიც.

ტილოზე აღბეჭდილ ჯგუფის მზერისას გიტანთ შიში, სიცივე, განწირულება. სხეულში ყინვის ჭიები გივლიან და გაფითრებული ტუჩებით სჩურჩულებთ: საშინელებაო...

—საშინელებაო—გიდასტურებთ ჯარის კაცი მეეტლე, რომელსაც შორეულ ბურჰებიდან ნაბნაბით თავი გამოუყვია და გოაცვებით უყურებს თავის განათლებულს ბატონებს.

აი კიდევ მადლიან მხატვრის თილისმა: თითქმის ნახევარი საათი უყურებდით სურათსო და მხოლოდ ეხლა ვამჩნევ პერსპექტივაში ბუნდოვანად დახატულს სამხედრო კაცსო, რომელსაც ყელი ამპარტავნულად მოუდერებია, „პაპიროსის“ ბოლში გახვეულა და ზიზლით უყურებს ელდის ელვა განწონილ მკვლელს. ის ტიპიო იმ პედანტი „სეკუნდანტისა“, რომელსაც დუელის გაწყობა ისე სასიამოვნოდ მია-

ჩნია, როგორც მართლ-მორწმუნე ღვთის მოსავს ლიტურდიის შესრულება.

უყურებთ ამ ფუქსავატ კაცს, რომელსაც თავი რაინდად მოაქვს, უყურებთ მომაკვდავის უსაშინელესს თვალებს და მზად ხართ წამოიძახოთ:

ღმერთო, როდის, როდის მოეღება ბოლო ამ ადამიანის სიამაყის შემლახველ ჩვეულებას, როდის მოეღება, როგორც ჩებოვი ამბობს, ამ საშუალო საუკუნოების ბარბაროსობის ნაშთს ბოლო.

„დუელის“ გარდა რეპინის ბეწვის კალამს ეკუთვნის „ლევ. ტოლსტოი“. ემპირიულ ქვეყნიდან გადასული ტოლსტოი ლოცულობს მთელის თავისის ფაქიზი სულითა. ამ ლოცვაში იმდენი სასოებაო, რომ ერთი ჟურნალისტის თქმისა არ იყოს,—„არ მინდა დაუშალო ლოცვა, დავარღვიო მისი სულის საუბარი ღმერთთან... ეს ტოლსტოი კი აღარაა—ეს ლეგენდაო მასზე—რეპინისაგან ნაამბობი“.

* * *

ჩინებული სურათებია კლოდტის „იუდა“ და „ჭაბუკი ქრისტე“. იუდა დაჭმობია გალავანს და მწარედ ჰქვითინებს. სურათზე სრულებით არა სჩანს მისი სახე, რადგან ზურგი შემოქცეული აქვს; მაგრამ მას სხეული ისე მოუქნია, რომ უსახოდაც კარგა მოგვითხრობს კონფუსიებით გვემული სხეული მისი სულის ქეჯნასა.

ისკარიოტელი სახესო ჰმაღავს ილიებში, თითქოს, ოცდა ათ ვერცხლად გაყიდული მაცხოვრის საყვედური ესმისო და ეს ისეთის პათოსითაა გადმოცემული, რომ თქვენშიაც ქვითინს იწვევს.

გასევდიანებთ ჭაბუკი ქრისტე, რომელიც სერზე გულ-აღმა წამოწოლილია, ნიკაპზე ხელი დაუყვრდნია და ჭმუნვით გა-

დაპყრებს მწუხრის ბინდ-ბუნდში გახვე-
ულ ურიასტანს.

* * *

აღტაცებაში მოჰყავს მჭვრეტელი ღუბ-
როვის „ზღვის“. განთიადი ალაჟლაჟე-
ბულა და ზღვასაც გაუღვიძნია. ამჩქეფ-
რებულან ზღვის ზვირთები, ფაფარი აუყ-
რია და შეჰხარის ფირუზოვან ცის ერ-
ლოს. ამომავალ მზის სხივებისაგან ბრწყინ-
ნავენ და აღმასოვნობენ ჰაერში შეთამა-
შებული შხეფები. სიტყვით შეუძლებელია
გამოთქმა იმ განწყობილებისა, რომელსაც
იწვევს ზღვისა და განთიადის სიკისკასე.

* * *

გრძნობიერი ესკიზია ბოგდანოვის „ავად-
მყოფი ბავშვი“. ღამეა. ოთახში სანათი
ჩაწეულია. პერანგის ამარა ახალგაზდა
დედა მოსჯდომია მაგიდასა, თავი იდაყვებ-
ზე დაუბჯენია და მისცემია მტანჯველ
ფიქრებს. შვილი ჰყავს ავად. უსმენს სულ
გატვრენილი, უსმენს ცივ ღამეს, რომე-
ლიც სარკმლიდან მოცოცავს, მოცურავს
ოთახში. ისე უსმენს, თითქოს მისგან მო-
ელოდეს შვილის განკურნებასა. ღამე კი,
პირ-ტუქსი ღამე ისე ებრძვის ოდნავ
მბჟუტავ სანათს ჩასაქრობად, რომ მშო-
ბელს უკარგავს სასოებას, წარუწყმედს
იმედს...

მიდის ჟამი, ჰკვნესის ბავშვი და ღამეც
გრძელდება, გრძელდება გაუთავებლად...

სურათების გალერეიას ამშვენებს პო-

პოვის „მათხოვრები“, ბედარევსკის „სუ-
ლამითი“ და სხვ.

* * *

ხსენებულ სურათებისაგან დასვედიანე-
ბულ სულს იმშვიდებ და ამალხაზებ ბო-
დარევსკის სურათის წინ.

მხატვარს ტილოზე ამოუქარგავს გრა-
ცია ანტიური ცეკვისა.

ლურჯად მოლივლივე ზღვის პირას,
ყვავილების ხიდზე სცეკვავს პარნასის ბუ-
ზებსავით ნაზი და ჰაეროვანი ქალწული.
თავს დაჰქათქათებს ჰელლადის მოკრია-
ლებული ცა. იგი ისე გრაციოზიანად, ისე
მომზიბლავად სცეკვავს, რომ ცოცხალი
გგონია და მზად ხარ ტაში დაუკრა, მას-
თან ერთად სცეკვავენ ზღვის ტალღები;
არ იცი, ვერ მიმხვდარხარ ქალის ფეხები
ასდევნენ ზღვის ტალღათა რითმს, თუ
ზღვის ზვირთები მუსიკობენ ქალის მოქ-
ნილ რხევისაგან ექსტაზში მოსულნი.

უყურებდი ამ ჰელლინთა ღვთაებრივი
სილამაზითა და გრაციით დაჯილდოვე-
ბულ ქალწულის ცეკვას და მომაგონდა
ახლანდელი დამახინჯებული, ცინიზმამდის
მისული „ცეკვა“. უკანასკნელი ისე სასა-
ცილოა ანტიურთან შედარებით, როგორც
სატირი აპოლონთან...*)

დ. თუ — ლი.

*) „განათლების“ № 2 გვ. 155 დაბე-
ჭდილია — ჰუმანიზმს დასაწყისი მიუღია მეო-
რე საუკუნეში, უნდა იყოს მეოთხეტივე საუ-
კუნეში.



ბაქოს სამრეწველო სკოლები

(სკოლების ნაციონალიზაცია)

II

სალი პედაგოგიური მოთხოვნების დაკმაყოფილება პირველ დაწყებით სკოლაში ყველა საგნის სამშობლო ენაზე სწავლებისა პირდაპირ შეუძლებელი გახდა რუსეთში. რუსეთის ვეებერთელა ტერიტორიაზე გაფანტული ერები განიცდიდნენ და განიცდიან მრავალ შევიწროებას და ეს შევიწროება ეხებოდა უმთავრესად ნამდვილ გულს, ნამდვილ სულს ეროვნული ორგანიზმისას, ეს სული ენაა, სამშობლო ენა, დედაბოძი, ქვაკუთხედი ამა თუ იმ ნაციის არსებობისა და რუსეთის ბიუროკრატიაც თავისი ბრჭყალებით მაგრად ჩასჭიდებია სწორეთ ამ ყველაზედ უფრო საგრძნობელ ნაწილს, ამ საგულისხმო ადგილს ერის ყოფნა არ ყოფნისას. დღიდან რუსეთში სწავლა-განათლების შემოღებისა, სახალხო განათლების სამინისტრო გამარჯვებული პოლიტიკის გზას დაადგა. დამორჩილებული პოლიტიკურ უფლებათა ჩამორთმეულ ერების ნაციონალურ თვითმკვლელობის ხელოვნურად შექმნას შეუდგა. ამ მიზნის განსახორციელებლათ ბიუროკრატია მიმართა სხვა და სხვა ზომებს, საშუალებებს. ერთი ამ ზომათაგანი იყო ყველგან რუსული ენის გამეფება, ყველა საგნის რუსულად სწავლების აღიარება და ამის მიხედვით ერთნაირი, ერთი სავალდებულო პროგრამის შემუშავება და ყველა სკოლაში მისი შემოღება...

სოფლისა, ერობისა და ქალაქის სკოლები ერთს ტაფაში იხრაკებოდნენ, ერთნაირს შევიწროებას განიცდიდნენ. რა

გვარი შედგენილობისაც არ უნდა ყოფიყო კლასი, თუნდ 90%, ან 100% ადგილობრივი ელემენტისაგან შემდგარი—პროგრამა ერთი და იგივე იყო, სწავლება რუსულად სწარმოებდა...

1904 წელს, დეკემბრის 12-ს მინისტრთა კომიტეტმა უმაღლესი ბრძანების 7 მუხლის თანახმად უარჰყო არსებული პოლიტიკა: „არ შეიძლება გამარჯვებული პოლიტიკის იარაღად და ხელოვნურად ამ მიზნის გასატარებლად ცხოვრებაში შეიქნეს სკოლა. სკოლა პოლიტიკის გარეშე უნდა იდგეს, სკოლაში ადგილობრივ ენებს საპატიო ადგილი უნდა დაეთმოსო“...

მინისტრთა კომიტეტის განმარტებამ და მაშინდელმა მოულოდნელმა პოლიტიკურმა პირობებმა ხმა ამოაღებინეს თვით განსაზღვრულ დებულებათა ფარგლებში მოქმედ ერობებსა და ქალაქის თვითმართველობათა ორგანოებს. თუმცა ეს ხმა ერთგვარი გამოძახილი იყო მემარცხენე და ლიბერალური პრესის მოთხოვნისა, მაგრამ უფრო კანონის ფარგლებით დაცული. და აი, როცა მოძრაობა 1905 წლისა დასრულდა და რეაქციამ გაიმარჯვა, ქალაქის თვითმართველობათა ორგანოებმა ისარგებლეს მინისტრთა კომიტეტის განმარტებით და წამოაყენეს საკითხი სკოლების **ნაციონალიზაციის** შესახებ. 1906 და 1907 წლიდან ამ საკითხმა კავკასიაშიაც წამოჰყო თავი: თბილისის, ბათუმის და ბაქოს თვითმართველობათა ორგანოები შეუდგნენ აღნიშნული მიზ-

ნის პრაქტიკულად განხორციელებას. არსდება სკოლები თვითეული ეროვნებათა ბავშვებისათვის ცალკე: ქართული, თათრული, სომხური, სპარსული, ოსური, რუსული და სხვა—სკოლები...

ბაქოში არსდება რუსულ-სომხური სკოლები, რუსულ-თათრული, ხოლო თბილისში და ბათუმში კი—ქართული, სომხური, თათრული ცალ-ცალკე. ყველაზე უფრო ყურადღების ღირსი არის სკოლათა ნაციონალიზაციის საკითხი ბაქოს ნავთის მრეწველთა რაიონებში. ამ საკითხს, როგორც წინა წერილში მქონდა მოხსენებული თავისი საკუთარი ისტორია აქვს. ამ საკითხმა აქ უფრო სხვა, შეიძლება თამამად ვსთქვათ, დამახინჯებული ხასიათი მიიღო.

თბილისისა და ბათუმის ქალაქის თვითმართველობათა ორგანოები თუ საკუთარ სკოლებს აარსებდნენ თვითეული ეროვნებათა შეიღებისათვის, ნავთის მრეწველთა საბჭო არა სკოლებს, არამედ კლასებს—არსებულ პირველ დაწყებით სკოლებთან.

1906—7 სამოსწავლო წელს გაიხსნა სკოლებთან ნაციონალური კლასები. ნაციონალური კლასების გახსნა იძულებითი იყო. არამც თუ მთელს სკოლაში, თვითეულ განყოფილებაში შეიდი, ხან რვა სხვა და სხვა ეროვნებათა ბავშვები სწავლობდა: სომეხი, თათარი, ბერძენი, ლეკი, ყაზანელი თათარი, ქართველი, სპარსელი, გერმანელი, ფრანგი და სხვა... და თვითეული მათგანი სულ სხვა ენაზე ლაპარაკობდა... რუსული ენა ხომ მათთვის სრულიად უცხო, გაუგებარი ენა იყო. ასეთი შედეგნილობა ძალიან აფერხებდა სწავლის საქმის ნორმალურად მსვლელობას, ძლიერ უჭირვებდა თვით მასწავლებლებს საქმეს და ძალა უნებურად იწვევდა მათში ერთგვარ სიბრაღურს ასეთი დამა-

ხინჯებული სწავლის წარმოების წესის წყალობით ტანჯულ-წამებულ მოწაფეთა-დმი; თუმცა თვით მასწავლებელნიც, რომელთაც ადგილობრივი ენები არ იცოდნენ, უარესს ტანჯვა-წვალებას განიცდიდნენ, უარესს მდგომარეობაში იყვნენ ჩაყარდნილნი და, ეჭვი არ უნდა, თვით ისინი უფრო მეტი სიბრაღულის ღირსნი იყვნენ. ასეთი სწავლის წარმოების წყალობით საბრალო არა რუსთა ტომის ბავშვები ხშირად ორს წელიწადს ერთს და იმავე კლასებში რჩებოდნენ, თავიანთ ამხანაგებს სწავლაში, წარმეტებაში რჩებოდნენ და ეს ხომ ძლიერ ცუდს გავლენას ახდენდა მოწაფეთა ფსიხიკაზე, მოწაფეთა გონებრივ და ზნეობრივ მხარეზე...

ასეთი მდგომარეობით იძულებულნი 1906 წელს ენკენისთვეში, შეიკრიბნენ საბჭოს მასწავლებელნი და ითათბირეს ამ საგნის შესახებ, თუ როგორ უნდა შეეწოდებოდათ ასეთი მდგომარეობისათვის. მასწავლებელთა კრებამ მიიღო სახელმძღვანელოთ 1905 წ. 13 იანვრის თარიღით გამოსული 1881 წლის სამოსწავლო გეგმა და დაადგინა ამ გეგმის მოთხოვნილების მიხედვით გამოჰყოს სკოლებიდან სომხისა და თათრების მოწაფეები და მათთვის თვითეულ სკოლასთან გახსნას ნაციონალური კლასები. ამ კლასებს დაარქვეს საზოგადო რუსთა სკოლებისათვის მოსამზადებელი კლასები, ე. ი., პირველი საფეხური... ამ კლასებში, პირველი ერთი წლის განმავლობაში ბავშვები სწავლობდნენ სამშობლო ენას და ამავე ენაზე ყველა პირველი განყოფილების კურსის საგანს: ანგარიშს, საღვთო სჯულს და სხვ... რუსულს ენას კი, როგორც ამას თხოულობდა მოხსენებული 1881 წ. გეგმა, პრაქტიკულად: ე. ი. იანვრის 1-დან ლექსიურს გაკვეთილებს

ჰქონდა დათმობილი 3 გაკვეთილი კვირაში, ხოლო მეორე კლასში—განყოფილებაში, სწავლა სწარმოებდა უმთავრესად სამშობლო ენაზე. ორი წლის შემდეგ, ნაციონალურ კლასებში კურს დამთავრების შემდეგ მოწაფენი გადადიოდნენ პირდაპირ საზოგადო რუსთა სკოლების მეორე განყოფილებაში... რამდენად შესაფერი იყო ასეთი სისტემა სალი პედაგოგიური მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად და რამდენად შეესაბამებოდა იგი პრაქტიკულ მოსაზრებას, ეს სხვათა შორის ნათელ ჰყო 1897 წ. 9 მარტს მომხდარმა მასწავლებელთა კრებამ საბჭოს სასკოლო კომისიის წევრთა მონაწილეობით. ამ სხდომაზე დასმული იყო საკითხი: სომხის ბავშვებს მხოლოდ ერთი წლის განმავლობაში ვასწავლოთ სამშობლო ენა, მეორე წლიდან შეუერთოთ საზოგადო რუსის სკოლის ანბანის განყოფილების ბავშვებს, თუ ორი წლის კურსი დაეთმოს მათ სამშობლო ენაზე საგნების შესასწავლად?

კრებაზე გამოჩნდნენ როგორც პირველის, ისე მეორე აზრის მომხრენი. პირველი აზრის მომხრენი ამტკიცებდნენ, რომ შეუძლებელია ორი წელიწადი დაეთმოს სამშობლო ენის შესწავლას, რუსულ ენის შესწავლის ინტერესები პირდაპირ მოითხოვენ, რომ ერთი წლის შემდეგ არა რუსთა ტომის ბავშვები შეუდგნენ თეორეტიულად და პრაქტიკულად რუსული ენის შესწავლას, ე. ი. ყველა საგანი ისწავლებოდეს რუსულ ენაზედო... უმრავლესობა კი ამ აზრის წინააღმდეგნი იყვნენ: „ნაციონალური კლასების იდეა დიდის ჯაფისა, ტანჯვა-წვალების შემდეგ უკვე განხორციელდა და ასე თუ ისე პრაქტიკული ხასიათი მიიღო და ეხლა ამის წინააღმდეგ გალაშქრება—პირდაპირ მოსპობა, ფეხით გათელვა იქნება ამ ფრი-

ად საგულისხმო დიადი იდეისა; ჩვენ არა გვაქვს ზნეობრივი უფლება უარი უთხრათ მოზარდ თაობას მიიღოს სწავლა-განათლება თავის სამშობლო ენაზე, სალი თანამედროვე პედაგოგიკაც ხომ ამასა თხოულობს“. დიდი კამათის შემდეგ უმრავლესობა დაადგა იმ გადაწყვეტილებას, რომ საგნების შესწავლა პირველ ორ წელიწადს სამშობლო ენაზედ უნდა სწარმოებულდეს. ამ ნაირად კრების შედეგნილობის უმრავლესობამ მიიღო 1905 წელს თბილისში სომხის მასწავლებელთა მიერ შემუშავებული პროგრამა. ამ პროგრამით საგნების სწავლება სწარმოებს სომხურ ენაზე, რუსული ენა კი ისწავლება მეორე წლიდან, როგორც სასწავლო, სავალდებულო საგანი, რომელსაც დაეთმობა კვირაში 8 გაკვეთილი. სწავლის კურსი გრძელდება ორიდან ხუთ წლამდე, ამასთან მასწავლებელს ეძლევა უფლება შესცვალოს პროგრამა ადგილობრივ პირობათა მიხედვით.

მაგრამ ამ კრების გადაწყვეტილება მხოლოდ ქალაქებში დარჩა, ცხოვრებაში განხორციელებას ვერ ეღიროსა, ნაციონალური კლასები დარჩნენ საზოგადოდ რუსთა სკოლაში გადასასვლელ-მოსამზადებელ საფეხურად.

ხშირად ისეთი ჭრელი იყო ხოლმე მოწაფეთა შედეგნილობა, რომ შეუძლებელი ხდებოდა მასწავლებელთათვის მთელი პირველი ორი წელიწადი დაეთმოთ სამშობლო ენაზე საგნების სწავლების წარმოებისათვის და პრაქტიკული მოსაზრებით პირველი წლის შემდეგ უერთებდნენ სომხის ბავშვებს საზოგადო რუსთა სკოლების პირველი განყოფილების მოწაფეთ და მეორე წლიდან იწყებდნენ რუსული ენის შესწავლას, რასაკვირველია, სამშობლო ენის დაუხმარებლათ. ერთი სიტყვით, კრე-

ბაზე უარყოფილი უმცირესობის აზრი პრაქტიკულ განხორციელებას დებულობს, ხოლო მიღებული და მოწონებული სრულიად ჰქრება...

მაჰმადიანთათვის ნაციონალური კლასების დაარსების საკითხი უფრო ძნელი და მასთან პრაქტიკულ ნიადაგს მოკლებული შეიქნა. გასჭირდა ისეთი მასწავლებლის შოვნა, რომელსაც შესძლებოდა მოხსენებული კლასების სრული ხემძღვანელობა: ეროვნული კლასები დაარსდა მაჰმადიანთათვის და ამავე დროს ენას, რომელზედაც ლაპარაკობდნენ ამ სარწმუნოების წარმომადგენელნი, ყურადღება არ ჰქონდა მიქცეული: ლეკი, ადერბეიჯანელი თათარი, ყაზანელი თათარი, ეს სამი მაჰმადიანთა სარწმუნოების წარმომადგენელი მოხვდნენ ერთს ჯგუფში, სხვა და სხვა, ერთმანეთისათვის გაუგებარ ენაზე მოსაუბრე... ამ დაბრკოლებამ აიძულა თვით მაჰმადიანთა კლასების მასწავლებლები დირექტორ თხორჟევსკის თავმჯდომარეობით მომხდარ კრებაზე დასთანხმებოდნენ იმ აზრს, რომ ეროვნული კლასების არსებული სახით დატოვება შეუძლებელია და მათი მოსამზადებელ განყოფილებათა გადაკეთება აუცილებელია, ხოლო იმ პირობით, რომ ამ მოსამზადებელ განყოფილებაში საგნების სწავლება ხდებოდეს რუსულად და ასწავლიდეს აუცილებლად ადგილობრივი ენების მცოდნე მასწავლებელი.

... დღემდე ამ მდგომარეობაშია ეროვნული კლასების საქმე ბაქოს ნავთის მრეწველთა საბჭოს სკოლებში. დღემდე ასეთს ჯიჯგნა-წვალებას განიცდის ის იდეა, რომ-

ლის დაცვა უმრავლესობის მიერ მხოლოდ ცარიელ სიტყვებათ დარჩა... პრაქტიკა კი სულ სხვას გვიჩვენებს... მართალია ბევრი დამაბრკოლებელი მიზეზები ელობება წინ ამ იდეის განხორციელებას, მაგრამ ყოველგვარი დაბრკოლება უნდა სძლიოს ნავთის მრეწველთა საბჭომ, გააღიღოს სკოლის ბიუჯეტი, გამოიწეროს სპეციალური მასწავლებლები, ადგილობრივი ენების კარგად მცოდნე პირები ჩააყენოს საქმეში და ნაციონალური კლასები იმ დადგენილების ფარგლებშიაც ნაყოფს გამოიღებენ.

თუმცა საბჭოს შეუძლია ცალ-ცალკე გახსნას სკოლები მაჰმადიანთა და სომხის ბავშვებისათვის და ანით უფრო მეტი სიძლიერე, მეტი უფლება მისცეს სამშობლო ენის სწავლების საქმეს... ასეთს მდგომარეობაში ნაციონალური კლასების დატოვება, ჩემის აზრით, შეუძლებელია. ეს კლასები ან უნდა დაიხუროს, ანა და გადაკეთებულ იქმნან ნაციონალურ სკოლებათ...

საბჭომ არ უნდა დაზოგოს საშუალება, რათა ნამდვილი სახე მისცეს სკოლის ნაციონალიზაციის საკითხს, ნამდვილი ეროვნული სული შთაბეროს მას. ამას მოითხოვს ჭეშმარიტი პედაგოგიკა, ამას მოითხოვს დღევანდელი მომწიფებული მომენტის ექვი არ უნდა საბჭოს სკოლების მასწავლებლები კვლავ აღძრავენ საკითხს ამ ფრიად დიდ მნიშვნელოვანი საკითხის შესახებ და გადასწყვეტენ დადებითად: ე. ი. უფრო მთლიან სახეს მისცემენ მას...

ვ. ოზჩელი.

ჩვენც დავატასოთ!

(სახალხო მასწავლებელთა საეურადღებოდ)*)

სწორად წამიკითხავს რუსულ პედაგოგიურ ჟურნალებში, რომ რუსეთის სოფლებში დამსახურებულ სახალხო მასწავლებელთათვის თავის კოლეგებსა და საზოგადოებას გაუმართავს იუბილე და აღუნიშნავთ 30—35 წლის განმავლობაში მათი პატიოსანი სამსახური და ნაყოფიერი შრომა. ჩვენში სახალხო მასწავლებელთა ცხოვრებიდან ჯერ ამ გვარ სასიამოვნო მოვლენას არ შევსწრებივართ; პირიქით, მასწავლებელი ჩვენს დაბა-სოფლებში ბევრ სხვა და სხვა დამცირობას განიცდის (თუმცა ხშირად იმიტომ, რომ უმეტესობა მათგანი არ არის თავის აღ-

გილზე და ვერ იცავს სასურველად თავის პოზიციას).

ჩვენს პრესაში სახალხო მასწავლებლებზე დღეს ბევრი იწერება და მართლაც ვინ არ ხედავს, როგორი ნარ-ეკლით მოცულ გზაზედ უხდება მასწავლებელს მრავალ წლობით სამსახური, რომლის დროსაც სიცივეს, შიმშილს, სიშიშვლეს, დევნას, დამცირობასა და მრავალგვარ გაჭირვებას ითმენს. დიახ, ძნელია ეკლიან გზაზე სვლა სახალხო მასწავლებლისა! რამდენჯერ ის ჩავარდება სასოწარკვეთილებაში, რამდენ სიმწარეს იგემებს და მწარე ფიქრებს მიეცემა, როდესაც გაითვალისწინებს თავის მომავალს, მაგრამ არა კარგავს სულის სიმხნევს და არ ეცემა—და იმ იმედით, რომ კეთილ საქმეს ემსახურება, ის მაინც არ ლალატობს ერთხელ არჩეულ მიზანს და განაგრძობს მძიმე უღლის წევას. - ამ უკანასკნელი 5—6 წლის განმავლობაში, არა არტო საზოგადო მოღვაწეთა, არამედ სასულიერო უწყებათა, ვექილთა, ექიმთა და სხვა დაწესებულებათა წრეებშიც, დამსახურებულ პირთ უმართვენ იუბილეს, დღესასწაულობენ იმათ 25—30—35 წლის თავის სამსახურს, ულოცავენ, მადლობას ეუბნებიან და ამხნევენ. განა ისეთ სახალხო მასწავლებელს, რომელსა 25—30—35 წელი გაუტარებია სახალხო სკოლაში, პატიოსნად და ერთგულად უმსახურნია სანახევროდ მშვიერი კუჭით და ნაყოფი მოუტანია, საზოგადო მოღვაწე არ ეწოდება?!

განა მას თუ იმავე დროს მგოსან-ლი-

*) მშვენიერი აზრია, რასაც „განათლების“ რედაქცია დიდათ და დიდათ თანაუგრძობს. რედაქციას დიდი ხანია სურვილი აქვს დამსახურებულ სახალხო მასწავლებელთა ბიოგრაფიები და სურათები ქბეჭდოს „განათლებაში“. ბევრჯერ მიგვიმართავს ცნობების მოწოდების შესახებ სხვა და სხვა პირთათვის, მაგრამ ჯერჯერობით არავისაგან მიგვიღია საჭირო მასალები. ჩვენში ერთი და ორი არ არის სახალხო მასწავლებელი, რომელსაც თავისი მოვალეობა მართლად დირსეულად და პირნათლად აუსრულებია საზოგადოებისა და მოზარდ თაობის წინაშე. მათი ღვაწლი დიდათ და ფრიალთვალსაწინაა. დაფასება ამ ღვაწლისა და მადლობის თქმა უნაგარო მოღვაწისათვის ზნეობრივი მოვალეობაა ევედასი და ეოგულ კულტურულ საზოგადოების ზნეობრივი დახასიათება, სხვათა შორის, ამაშიაც გამოიხატება.

რედ.

ტერატორისა და მსახიობის ნიჭი არ შესწევს, საზოგადოებას სამსახურს არ უწევს?!

სამწუხაროდ ჩასათვლელია, რომ ჩვენში ნაკლებ ყურადღებას აქცევენ საზოგადოთ სახალხო მასწავლებელთა მოღვაწეობას, როდესაც პირველი და უმთავრესი ყურადღება სწორედ იმათკენ უნდა იქმნას მიქცეული. მე აქ ყოველი სახალხო მასწავლებელი არა მყავს მხედველობაში; მხედველობაში მყავს მხოლოდ ისეთი მასწავლებელი, რომელიც 25-30-35 წლის განმავლობაში ასრულებს ნამდვილი მასწავლებლის მოვალეობას, მიზნად დაუსახავს გულწრფელი სამსახური საზოგადოებისადმი, ზის ყოველთვის ერთ სკამზე, არ ღალატობს საზოგადო საქმეს და არ აბეზღებს ამხანაგებს თავისი უფროსების გულის მოსაგებად.

დღეს ჩვენში მოიძებნებიან ასეთი მასწავლებლები და გვმართებს ამისთანა მასწავლებლები ჩვენც დავაფასოთ, გავუმართოთ მათ იუბილეს, მიულოცოთ, მადლობა გამოვუცხადოთ, გავამხნეოთ, და გავახალისოთ, თან სხვათაც ვაჩვენოთ ამით, რომ ისინი წმინდა საქმეს ემსახურებიან, და რომელიც პატიოსნად შეასრულებს თავის მოვალეობას და მოწოდებას, იმისი შრომაც დაფასდება. აი ეს იქნება ყველაზე უკეთესი ჯილდო სახალხო მასწავლებლისათვის.

ეს წერილი მე მოვათავსე ამა წლის გაზ. „ერის“ მე-34 ნომერში (13 თებერვალი); მეორე დღესვე, 14 თებერვალს 1116 ნომერში გამოეხმაურა „სახალხო გაზეთმა“, სადაც მოიყვანა ჩემი წერილი და გაუკეთა ასეთი დასკვნა: „ქართველებს ძლიერ გვიყვარს ნადიმების და იუბილესების გამართვა. რასაკვირველია თუ სხვით არა, საიუბილეო

დღესასწაულით მაინც მცირედენი პატივი ვსცეთ ღირსეულ სახალხო მასწავლებლებს. ხოლო სასურველია, რომ უფრო თვალსაჩინოდ და რეალურად დავაფასოთ იმ მასწავლებლების მოღვაწეობა, რომლებიც გულდადებით და წმინდათ ემსახურებიან ქართველი ერის მომავალ თაობის აღზრდას“.

სამი კვირის შემდეგ გაზეთი „ზაკ. რ.“ ის 54 ნომერში ვკითხულობ შემდეგ სასიამოვნო ამბავს, სათაურით — „იშვიათი იუბილე“: „თბილისის მაზრის ს. სიონში იდღესასწაულეს ადგილობრივი საეკლესიო-სამრევლო სკოლის მასწავლებლის ა. კვაჭაძის 15 წლის პედაგოგიური მოღვაწეობის იუბილეს; წაიკითხეს იმისი მოკლე ბიოგრაფია, უთხრეს მისასალმებელი სიტყვები და ლექსები; ბაქოდან, ოზურგეთიდან, დუშეთიდან, მლეთიდან და სხვა და სხვა კუთხეებიდან მოუვიდა მოსალოცი ტელეგრამები; სამღვდლოებამ და მასწავლებლებმა მთავრად იუბილაირს „ვეფხისტყაოსანი“ შესაფერისი წარწერით. ეს მთელ საქართველოში პირველი შემთხვევაა სახალხო მასწავლებლის პატივის ცემისა“.

მეტად გამახარა ამ ამბავმა; დარწმუნებული ვარ, რომ ბ-ნი კვაჭაძე, როგორც გამხნეებული საზოგადოების პატივისცემით, უფრო გულდადებით და გაორკეცებული ენერგიით გააგრძელებს თავის მოღვაწეობას. დღეს ჩვენში, დასავლეთ საქართველოში, მოიძებნებიან პატივისცემის ღირსნი დიდი ხნის ნამსახური მასწავლებლები; ჯერ-ჯერობით მე თამამად შემოძლია დავასახელო ზემო იმერეთში სოფ. ბოსლევის ორკლასიანი სკოლის გამგე-მასწავლებელი იასონ კაპანაძე, რომელიც 40 წელიწადია რაც მსახურებს სახალხო მასწავლებლად; პირველად ის მსახურებდა

ს. საჩხერეში, შემდეგ ს. კაცხში; იქიდან სოფ. მარანაში, სამტრედიის მახლობლად, 22 წლის განმავლობაში, სადაც გახსნა უფასო წიგნთ-საცავ-სამკითხველო; მარნიდან გადაყვანილ იქმნა ს. კაცხში, სადაც შეასწავლა გლეხებს ამერიკული ვაზის გაშენება, დაარსა სამკითხველო; ბოსლოვში იმისი მეცადინეობით დაარსდა სასოფლო ბანკი და ფოსტა. მიუხედავად იმისა, რომ ის ასრულებს პატიოსნად მას-

წავლობის მძიმე მოვალეობას და დატვირთულია წვრილი ცოლშვილით, ხშირად ათავსებდა და ათავსებს წერილებს სოფლის ცხოვრებიდან ჟურნალ-გაზეთებში. მაშ დაეიწყათ ამ მუშაკიდან და მომავალ ზაფხულისათვის მოვაწყეთ ქუთაისში იმისი იუბილე, შემდეგ სხვებიც გამოცდებნოთ პატივისცემის ღირსნი. აბა მიპასუხეთ!

ლადო ბზვანელი.

ბიბლიოგრაფია

ეპისკოპოსი ლეონიდი. სიტყვანი და მოძღვრებანი. წიგნი პირველი. ქართველი წმინდანები.

ძველი ქართული მწერლობა მდიდარია არა თუ მხოლოდ საერო სიტყვიერების ნაწარმოებით, არამედ უფრო რეკონსტრუქციის თხზულებებით. ამ უკანასკნელ თხზულებათა შორის საპატრიარქო ადგილი უჭირავს ქართულს **საეკლესიო მქადაგებლობას**, ანუ ჰომილეტიკურს ნაწარმოებთ. საქართველოს ეკლესიას ამშვენებს მთელი გუნდი საეკლესიო მშვენიერებულთა, რომელთა მოძღვრებითი სიტყვის მეტეხებით მტკიცედ დაიცვა ქართველმა ერმა თავისი სარწმუნოება და მასთან ძველად დაკავშირებული ერთგულება მოსისხლე მტერთა მძლავრობისაგან... მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისიდანვე შესწავლა ქართული მქადაგებლობითი სიტყვა... აქა-იქ თუ გაისმოდა ობლად და ეულად ზოგიერთი მქადაგებლის სიტყვა... შესწავლა ის ძალუმი მუდამ მჩქევაური ნაკადული, რომლის მეტეხებით საქართველოში ქრისტიანობა ძველ-მოსილი იყო... საერთო პოლიტიკურმა გაუგებრობამ და მოუწყობლობამ, რომელმაც მოიცვა ქართველი

ერის ცხოვრება მეცხრამეტე საუკუნეში, განსაკუთრებით იმ მოულოდნელმა არა სასურველმა ისტორიულმა კარკამებამ, რომელიც თავის და უნებურად თავს დაატყდა ქართველს ერს,—გზა დაუბნია საქართველოს ეკლესიის სამწესოს და მწვემსესაც... მაგრამ, სანუგეშოდ ჩვენდა, ჩვენი ეკლესიის გამოცდობა იწყება მესამეცე წლებიდან მეცხრამეტე საუკუნის სწორედ იმ დროდამ, როდესაც ჩვენი ცხოვრება საერთოდ განახლების გზას დაადგა... ამ დროს ჩვენს ეკლესიას განგების მიერ მოეკლინა ორი მდევდელმთავარი უმაღლესის რუსულის საღვთისმეტყველო განათლებით აღჭურვილი ეოვლად სამდევდელთა: კაბრიელი (ქიქოძე) და ალექსანდრე (ოქროშიანიძე). პირველი შვილი დასავლეთის, ხოლო მეორე—აღმოსავლეთის საქართველოსი, სწორედ ისე, როგორც საერო მწერლობას მოეკლინა ორი დიადი ბურჯი საქართველოს ორივე ნაწილის წარმოადგენენი ილია და აკაკი... ამ ორმა მდევდელმთავარმა თავისი სიტყვით და მოქმედებით, ჩაკენებით და გამჭრიახობით ქართველი ერის მორწმუნე ნაწილს და საქართველოს ეკლესიის თავისებურობის მოტრფივალეთ

გაუღვივებს გულში საეკლესიო შეგნების ნა-
პერწყალი. და დრმად დააფიქრეს იგინი მშო-
ბლიური ეკლესიის სვე-ბედზე... უოფლად-
სამღვდელო გაბრიელი საქართველოს ოქრო-
პირად ითვლება... ოთხმოცდა მეთე წლებში
ის დრმად მოხუცებული იუო და მოძღვრებათა
წარმოთქმას აგრე ადარ ეტანებოდა... მანამ-
დის კი არც ერთს დღესასწაულს და კვირა
დღეს, არც ერთს შესანიშნავს შემთხვევას ისე
არ გაუშვებდა, რომ თვისი მარტივი და აზ-
რით სავსე მოძღვრების საგნათ არ გაეხდა...
მაგრამ მჭევრმეტყველი მღვდელმთავრის ბა-
გინი დაღუშებას აპირებდნენ... და მისი მოად-
გილე, მისი ფეხში მდგომი თითქოს არავინ
სწანდა... სწორედ ამ დროს ახლად გაშოდიო-
და საქართველოს ეკლესიის სასარკებოდ
მოღვაწეობის სარბიელზე უოფლად-სამღვდელო
ლეონიდი, მაშინ მღვდელ-მონაზონი-არქიმან-
დრიტი... წარსული წლის ღვინობისთვეში
ზნ წელიწადი შესრულდა მას შემდეგ, რაც
ეს სულით და გულით ნამღვილი ქართველი
მღვდელ-მთავარი მოღვაწეობს ჩვენი ეკლესიის
სარბიელზე... ამ ხნის განმავლობაში მას მოვ-
ლილი აქვს ჩვენი სამშობლოს თითქმის უო-
კელი კუთხე... უველგან მას შექქონდა და
შეაქვს ქრისტიანობრივი მოქალაქობის და გა-
ნათლების სხივი... უველგან, სადაც კი უმოძ-
ღვრია უოფლად სამღვდელოს, არც ერთის
წუთით არ განშორებია იმ დიადს აზრს, რომ
ის შვილია მრავალ-წამებული საქართველო-
სი, — თვისი ხორციელი სამშობლოსი, რომე-
ლიც მას მიაჩნია ქვეყნის დედაებად... სამ-
შობლოს მიმართ სიუვარულით წინძვანებული
ის მოციქულბერივის თავდადებით მოეუღინა
თუშ-ფშავ-ხვესურეთს, საინგილოს, ბორჩლოს
მზარს, ოსეთს, ახალციხე-ახალქალაქის მზა-
რეს, ქართლ-კახეთ-იმერეთ-გურია-სამეგრე-
ლოს... თვისი სიტყვებზე თვის სამშობლოს
დაუკავშირდა და განამზადა მისთვის ზვარკად...
მრავალი მოძღვრება წარმოსთქვა უოფლად-

სამღვდელო ლეონიდმა ქართულს ენაზე და
მით დაამტკიცა, რომ თვით მჭევრმეტყველე-
ბით, თვისი მქალაგებლობითი შემართვით,
ცხოვრების და ღვთის-მეტყველების ცოდნით,
ენის სიმარტივით და აზრთა სიღიადით, იგი
უოფლად-სამღვდელო გაბრიელის ღირსეული
შემევიდრეა, — მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ
უოფლად-სამღვდელო ლეონიდს უფრო გარკვე-
ვით და სიტყვადით აქვს გატარებული თვის
ქალაგებებში მამულისმეილური გრძობები...
ვიდრე უოფლად-სამღვდელო გაბრიელს. მის
მოძღვრებათა შორის ჩვენ მეტად საუურადდე-
ბოდ მიგვანჩია იმ სიტყვათა და მოძღვრებათა
კრებული, რომლის გამო დავსწერეთ ჩვენი
ბიბლიოგრაფია. ამ კრებულში მქალაგებულს
თვისთა მოძღვრებათა საგნად აუღია — ქართ-
ველი წმინდანები, რომელთ ცხოვრებას სამ-
წუნაროდ ძლიერ სუსტად იცნობს ჩვენი სამ-
ღვდელოება, ცნობილი თვისი უპრინციპობით;
სამწესოს ხომ სულ არ ეცოდინება საწმუნო-
ბის იმ გმირთა ცხოვრება, რომელთაც თვისი
თავი ზვარკად შესწირეს თვისს ეკლესიას,
თვის მშობლიურს რწმენათა მოძმეთა სამაგა-
ლითოდ და განამხნევებლად... ამ მხრით ჩვენ-
მა სამღვდელოებამ მთელი ასი წლის განმავ-
ლობაში თითქმის არა გააკეთა რა... თვისი
უმექმედობის გამამართლებელი საბუთიც მზად
აქვს ჩვენს სულიერს მამებს: ავტოკეფალია
რომ გვექონდესო, მაშინ ნახავთ რა რიგ
სასახელო ვაქნებითო, მაგრამ ამისი მსგავსი
თავის მართლება სიტყვის ბანზე აგდებას
ემსგავსება... ავტოკეფალიის დიადი მნიშვნე-
ლობის უარისმყოფელთა რიცხვს ჩვენ არ ვუ-
თანხმებით, მაგრამ ამავე დროს ისიც მტკი-
ცედ გვეჯერა, რომ ჩვენს სულიერს მამებს
ბევრი რისმე გაკეთება შეეძლოთ და შეუძ-
ლიათ, თუ მათი გული გულბოს, თუ ისინი
ენერგიით შემოსილ იქნებან... წირვა-ლო-
ცვის სასურველად მოწყობა მშობლიურს ენა-
ზე, ღვთის სიტყვის ქალაგება ამავე ენაზე,

მოკლე მოძღვრული დარბევები სხვა და სხვა შემთხვევის დროს, სადი და მადლი კეთილ-ზნეობის მაგალით სამწესოს აღსაზრდელად. საღმრთო სჯულის მშობლიურს ენაზე სწავლება, სამრევლო სკოლის მოწყობა ჭეშმარიტის პედაგოგიურის თვალსაზრისის მიხედვით, შედგება ან თარგმნა სხვა და სხვა სასულიერო საზნეობა შინაარსის თხზულებათა, თავდადებული სიყვარული მშობლიურის ერისა, მისი დიდებული წარსულის ცოდნა და მის სიდიადის წინაშე—კეთილ მოკრძალებითი მოწიწება, ყოველს საქმეში, რომელიც საზოგადოებას შეეხება, ჰიზადი „მე“-ს უარყოფა მოყვასთან სასარგებლოდ,—და სხვა...—აი ის საგნები, რომელთა განხორციელება შეუძლიათ ჩვენს ჩვენს სულიერს მამებს იმ ფარგლებში, რომელთა შორის სცხოვრობს ჩვენი ეკლესია, უავტოკეფალიოდ... მაგრამ ჩვენი სულიერი მამები არც ერთს ამ საგანს არ დაგიდევენ და დრმა მოხუცებულთა მდის დროს ჩინ-არდენების ძიებასა და ღზინსა და ქეიფში ატარებენ, ისე რომ არ ითვალისწინებენ იმ დიადს მოვალეობას, რომელიც მათ აქვს დაკისრებული... აქაიქ თუ შეხვდები აბოლ მარგალიტსავით თვისი მოვალეობის მტკიცედ აღმასრულებელს მოძღვარს... მაგრამ საერთოდ ჩვენს სამღვდელთებს ემხნევა უბრინციობა, რომლის მეტებით ის გზას არის გადამცდარი და ცხოვრებას განშორებული... ეს გარემოება სხვათა შორის ამითი აიხსნება, რომ ჩვენს სულიერ მამათა შორის არაა გამტკიცებული წმინდა საქმიერობით გაყდენთილი მამულისშვილური შეგნება, რომელიც წინ უნდა უძღოდეს თითოეული ქართველის ყოველს საქმეს, ყოველს მოსაზრებას და გრძნობას... სამღვდელთების ასეთ უზრინციობის ჟამს ოდეს დაკვირვებული მკვლევარი ჩვენის ცხოვრებისა შეხვდება თითო-აროლა სასულიერო ჰიკს, მოამაგეს ჩვენის ერისს, მისს გულშემატკივარს, მისს მოჭირნახულეს,

გული სიხარულით ევსება: ამის მსგავსად უდაბნოში მოსიარულის გულს უზომოდ ახარებს ოაზისის შეხვედრა, სადაც ის, სიცხით შეხუთული, თავისუფლად ამოისუნთქებს... და საამქვეყნო ნეტარებას იკემებს... ამისი მსგავსი სიხარული გამოგვაცდევინა ჩვენ ყოვლად-სამღვდელო ლეონიდის სიტყვათა და მოძღვრებათა კრებულმა, მით უმეტეს, რომ მათში შევხვდით ისეთს საგნებს, რომელთა შესახებ აქამომდე სდუმდა ჩვენი მქადაგებლობითი სიტყვა... ქართველი წმინდანების ცხოვრება—ეს ხომ ჩვენის სისხლით დაწერილის ისტორიის მთელი ტრაგედიაა, აღსავსე ცრემლით, ვაებით და სამართ, —მაგრამ დიდებული და სხიცისკრთავანი თვისი შედეგით, თვისი გავლენით თვისი მნიშვნელობით... კულტურით თავი დიდათ მოგვაქვს, მაგრამ ჩვენი კულტურისნობა—ცალიერი სიტყვა იქნება. იმ დრომდის, სანამ წარსულის დადბუნებოვანი მოღვაწეების ცხოვრებას არ შევისწავლით და მათს საქმეს, მათს ღვაწლს არ შევითვისებთ, არ შევისისხლხორცებთ... ხომ ასე ზატარაა ჩვენი ქვეყანა, ხომ კარგა ხანია იმერ-ამერეთი გაერთდა, ერთმანერთს დაუკავშირდა; და დღემდის ჩვენს სამღვდელთებს ვერ მოუხერხებია წმ. ნინოს, დავით აღმაშენებლის და სხვა ქართველ წმიდათა დღესასწაულები საერთო ეროვნულ დღესასწაულად გახადოს... ამის მთელი ბრალი სამღვდელთებს თავს ატყდება... მისი მოვალეობაა მეტი გამჭირახობა, მეტი ენერგია გამოიჩინოს და საეკლესიო მოძღვრებათა საშუალებით ქართველი წმიდანები სამწესოს გააცნოს... რომ საბინინი და გიორგი იოსელიანი არ ყოფილიყვნენ, დღემდის ჩვენი წმინდანების ცხოვრება არ გვეცოდინებოდა. ეს ორივე ჰიკი კი ერის კაცნი არიან. ამ საკითხში, როგორც სხვაში, სამღვდელთების მონაწილეობას ვერ ვხედავთ... ამის გამომყოვლად-სამღვდელო ლეონიდის მოძღვრებანი ჩვენ მიგვაჩნია საეკლესიო ცხო-

ვრებაში სასიამოვნო მოვლენად... მქადაგებელი ადვილად გასაკების წმინდა ქართული საღიტიტოტორო ენით გადმოგვცემს წმ. აბს, წმ. ანტონი მარტოფოელის, წმ. ნინოს, წმ. ექვთიმეს და წმ. თამარის და სხვათა ცხოვრებას და გზა და გზა იძლევა სარწმუნოების და ქრისტიანული ზნეობის შესაბამის გაკვეთილებს... წმ. თამარის შესახებ ყოვლად-სამღვდელო ჯეონიდს ხვდა ბედნიერება წარმოეთქვა პირველი საეკლესიო მოძღვრება...

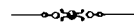
დამაფიქრებელია მქადაგებლის შემდეგი აზრები: „ხელიდამ მიგვდის მიწა-წყალი, ნიადავი, ტერიტორია, ამითი სუსტდება, ქრება და ისპობა ჩვენი ენა, დნება, ილევა და საბოლოოდ ნადგურდება ჩვენი თავისებურობა“. „ჩვენი სამშობლო ყოფილა და არის დედამიწის ის პატარა ნაწილი, რომელიც ოქროს ხატსავით ასვენია შვესა და კასპიის ზღვებს შუა და თვალმარგალიტებიან ჩარჩოდ გარს შემორტყმია ბუმბერაზი კავკასიონის ქელი...“ „მადლიერი ხსოვნა... პატივისცემა საკუთარი განმანათლებელისა, საკუთარის მოციქულისა -- ნიშანია ერის კულტუროსნობისა, ერის თვითცნობა-შეგნებისა“.. ურწმუნოება, უღვთოება, ათეისტობა ყოველთვის და ყოველგან გამხრწნელი, დამცემი და დამლუბველი ყოფილა საზოგადოებისა“ და სხვანი...

კრებულში მოთავსებული ქართველ წმინდანების სურათებიც.

ყოვლად-სამღვდელო ჯეონიდის მოძღვრებათა და სიტყვათა წამკითხველი ცხადათ დარწმუნდება, რომ ეს საეკლესიო მქადაგებელი განუენებითს, თეორიულს, მშრალს მოძღვრებას კი არ გადმოგვცემს, არამედ ისეთს მოძღვრებას, რომელიც ნამდვილს ცხოვრებასთანა დაკავშირებულია... და ამის გამო ეს მოძღვრება ხიბლავს ადამიანის გულს, — და დრმად აფიქრებს მას იმ საკითხთა გამო,

რომელიც მასში არიან აღძრულნი... ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ, რომ საყვარელი მღვდეულ-მთავრის მოძღვრებანი და სიტყვანი თითოეული ქართველის ოჯახისთვის სასიამოვნო და საუცხოვო სტუმარი შეიქნება, — რომ ჩვენი სამღვდელოება არათუ მხოლოდ შეიძენს კრებულს, არამედ მას გულდასმით თავიდან მხოლოდის გადაკითხვას და მრევლსაც წაუკითხვას ეკლესიაში... და, შემდეგში, თვითონაც ეტდება მოძღვრების უამს ხშირად შევხვს საქართველოს წარსულის იმ საყურადღებო საკითხებს, რომელთაც სადამზრდელო მნიშვნელობა აქვსთ .. დროს გამოიღვიძოს ჩვენმა სამღვდელოებამ და შეიგნოს მოწვეული უამი, რომ ამ შეგნების მეოხებით ხალხს დაუკავშირდეს... უამისოდ მის და ხალხს შორის დაშუარდება დანახეთქი დიდი, რომელიც სამღვდელოებას ყოველს მნიშვნელობას დაუკარგავს სამწყესს თვალში!

ილ. ფერაძე.



ალ. ფრონელი. „მთის არწივი შამილი“. ისტორიული ამბავი. ჟურ. „კლდის“ გამოცემა.

არა მგონია ქართველ შეგნებულ ჰერთა შორის მოიძებნებოდეს ისეთი ადამიანი, რომელსაც არ წაეკითხოს ბ-ნ ფრონელის „ამბობება კახეთისა“ და „მთიულეთი“. არა მგონია თვით მკითხველს არ განეტადოს ის დრმა და ძვირფასი განცდანი, რომელიც თვით ბ-ნ ფრონელს განუცდა; ისიცა მრწამს, რომ მკითხველი, უეჭველია, თრ თბლს ცრემლს მანც დააფრქვევდა იმ წარსულს დროს, რომელსაც, ერთი ქართველის თქმისა არ იყოს „ჩვენც კაცნი ვუყოფილვართ თურმე და ქუდიც თავზე გვსურებია“.

ამავე მადლიან კალმის ჰატრახს ეკუთვნის ამ მოკლე ხანში გამოცემული ჰატარა წიგნაკი სათაურით: „მთის არწივი შამილი“. ბ-ნი

ფრანგელი მხლელად ისტორიული ამბის მთხრობელი არ არის; იგი ამასთანავე ნიჭიერი მხატვარია, რომელსაც ძალ უძს ნათლად, ცხვრულად დაგვიხატოს რომელიმე სურათი, რომელიც შეითხველ გაიტაცებს, დაატკბობს. მშვენიერი, ტკბილი ენა გზიბლავს და უერთს სმენას გიტკბობს. მწიფობდა, მარტივად მიმდინარეობს ლამაზი ქართული. მე შენ გეტყვი სადმე წაწყდები ენა მოსატყხ სიტყვას!

რადესაც ბ-ნი ფრანგელი მთის არწივის შამილის ამბავს მოგვითხრობს, შეითხველი გრძნობს, რომ თვით დამწერი განიცდის შამილის არწივობას; ესმის მას მისი დიადი, ამაყი ბუნება. მისი ვაჟკაცობა იტაცებს, მისი უბედურება აღწევს. აგერ რა თავისუფლად, ამაყად, ამპარტყუნულად დასტურავს ცის სივრცეში მთის შვილი არწივი! მას დელა-მიწა ქალამნად არ მიაჩნია და ცა ქუდად. ლამაზია ეს ნაჯარდობა, ლამაზია არწივი უკუელი თავისი მიხვრა-მოხვრით, მაგრამ დასე მუხთაღს ბედს! არწივს ცალი ფრთა მოსტყხეს; იგი არ შეკრთა. მისებრ ჩვეული საამაყით მწვერვალს მთას მიაშურა, მტერს თავი მიაფარა და მხლელად იქ ამოსკდა გულის სიღრმიდგან ვაჟკაცური გმინვა. ეს გმინვა ავტორისათვის გაუკებარი არა რჩება, მის გულს ღრმად ჩასწვდა იგი და თავისი ზირ-წყლიანი ენით მკითხველის გულის სიღრმეშიაც ჩაწვდინა. მაგრამ გმირი რის გმირია, თუ იგი ასე მალე დაემონება ბედის ჩარხს!.. და აკი შამილიც არ დაემონა. არწივი მალე გასწორდა წელში, კვლავ შემტკვრა ძლიერი ფრთა ფრთას და გააჩქარებული სიმხნევით, თავ-გამოდებით კვლავ მოეუღინა თავის დაუძინებულს მტერს. დიდ ხანს, დიდ ხანს იბრძოდა იგი სამშობლოსათვის; ერთი მუჭა რაზმით შედარე-

ბით მტრის რაზმთან დიდ ხანს იცავდა შამილი ამაყ მთის თავისუფლებას, მაგრამ „დიდი რუსეთი და მწირი დაღესტანი საჭიდაოდ რომ გამოვიდნენ და როგორც ეტუობოდათ ერთმანეთის ზირის კოცნას არ აპირებდნენ, ადამიანს ზღაპრული სურათი გადაეშლება თვალწინ. ჩრდილეთიდან ბუმბუკაზი, ას თავიანი ბაუ-ბაუ მდევი შოაჯლაჯუნებდა ბარკლებს, ხლელ სამხრეთიდან ეკებებოდა მართალია ქურციკივით მარდი, მაგრამ მჭლე და სუსტი მთიულეთი. აბა სად გოლიათი და სად მწვემისი! საკვირველი დღესაც მხლელად ისაა, როგორ გაუძლო გოლიათს მწვემისმ მთელი ნახევარი სუგუნე და ჰირველ შეტაკებაზე როგორ არ გაწვდა წელში!“

მართლა-ცა და საკვირველია!
 მაგრამ არწივი მაინც იძლია სამუდამოდ.

— „20 ივლისს გრაფ ვარანცოვის რაზმი დაბრუნდა ს. გერეხელს, სადაც აღარაფერი შიში აღარ მოელოდათ... ახლმა ტაქტიკამ სული შეუხუთა მთას და, როგორც ზემოთ მოგახსენეთ, უკანასკნელად ბაწრის წვერი მოსწია ბარიათინსკიმ 25 აგვისტოს 1859 წელს გენიბის მთაზე და მთის არწივი შამილი გალიაში გამოამწვევდინა“.

ამბობს ბ-ნი ფრანგელი.
 მთელი წიგნი გატაცებით იკითხება; ზირველ სიტუვიდან ბოლო სიტუვიამდის ეს წიგნი ბევრს რამეს აგრძნობინებს შეითხველს. სასურველია მხლელად, რომ თავისი მდლიანი კალმის ნაწარმოები ბ-ნი ფრანგელმა ხშირად მიაწოდოს ქართულ საზოგადოებას.

ბ. ბ --- ძე.

რედაქტორ-გამომცემელი
 ლ. გ. ბოცვაძე.



სნობები

ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებ. გამაპრსელებ. საზოგადოების მოქმედებისა.

ანგარიში

ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელის საზოგადოების გამგეობის მიერ გამ-
ცემულ სახელმძღვანელო წიგნებისა
1913 წელს.

1913 წელს დაიბეჭდა სახელმძღვანელო წიგნები, ნაანდერძევი განსვენებულ-
თა პრ. ალექსანდრე ხახანაშვილის მიერ „ქართული სიტყვიერების ისტორია“ ორ
ტომად და იაკობ გოგებაშვილის სახელმძღვანელოები.

I

სულ დაიხარჯა

- | | |
|--|----------|
| 1. სიტყვიერების ისტორია I ტომი მე-XVIII საუკ. დაიბეჭდა
2000 ც. დაჯდა თითო 42 კ. წიგნის ფასია 1 მ. 20 კ. | 849 - 44 |
| 2. სიტყვიერების ისტორია II ტომი მე-XIX საუკ. დ. კარი-
ჭაშვილის რედაქტორობით, დაიბეჭდა 1953 ც. დაჯდა
თითო 31,3 კაპ. წიგნის ფასია 1 მან. | 620—99 |
| სულ ამ ორივე წიგნზე დაიხარჯა | 1470—43 |

II

				სულ დახარჯა
1.	„დედა-ენა“ I ნაწ. დაბ. 30,000 ც. დაჯ. თ. 3,8 კ. ყლით 15 კ. უყლო 10. კ.			1171—11
2.	„დედა-ენა“ II ნაწ. — 19,970	17,8	40	3554—66
3.	„Русское Слово“ I ნ. 11,970	10,54	40	1261—80
4.	„Русское Слово“ II ნ. 11,960	17,47	50	2090—53
5.	„ბუნების „კარი“ 5,975	38,48	70	2298—38
6.	რვეულები ქარ. წერისა 60,000	1,8	3	1080—00
სულ დახარჯა				11,456—48

ეს ხარჯები საზოგადოთ გაწეულია სახელმძღვანელოების საგამომცემლო თანხიდან. დაწვრილებითი ანგარიში თითოეული გამოცემისა ინახება კანცელარიის საქმეებში. ამ სახით გამგეობას 1913 წლის განმავლობაში დაუბეჭდია სულ თხუთმეტი სახელწოდების გამოცემა, შვიდი სახალხო და საყმაწვილო და რვა სახელმძღვანელო.

გამგეობის წევრი ლ. ბოცვაძე.



ანგარიში

განსვენებულის იაკობ გოგებაშვილის მიერ ქ. შ. წერა-კითხვის საზოგადოებისადმი
ნაანდერძევის სახელმძღვანელო წიგნების გასაცემისა

საჭიროდ მიმაჩნია ამასთანავე წარუდგინო გამგეობას ვრცელი ანგარიში განსვენებულის იაკობ გოგებაშვილის მიერ ნაანდერძევი სახელმძღვანელოების მდგომარეობისა, თან და თან გავრცელებისა და რა წმინდა შემოსავალს იძლევა სათითაოდ და საერთოდ ყველა სახელმძღვანელო. შესადარებლად ვიღებ ორს უკანასკნელს წელიწადს 1912 წ. და 1913 წელს.

	1912 წ. გაიყიდა.	1913 წ. 1 იან. დაწნა.	1913 წ. გაიყიდა.	1914 წ. 1 იან. დაწნა.	მეტო გაიყ.
1. „ბუნების კარი“ ობიექტება	6,000 ლ.	6,133 ლ.	3,750 ლ.	6,651 ლ.	3,082 ლ. 517 ლ.
2. „აქვია კნა“ ნაწ. II	20,000	19,822	10,996	20,887	13,184 — 1,065
3. „აქვია კნა“ ნაწ. I	ულ. 13,363 ლ.	ულ. 10,623 ლ.	2,972 ლ.	18,218 ლ.	24,056 — 8,545.
	შუღ. 10,623 ლ.	შუღ. 10,623 ლ.	25 ლ.	14,313 ლ.	
4. „Русское Слово“ II ნ.	6,000	6,301	637	8,242	6,037 — 1,941.
5. „Русское Слово“ I ნ.	12,000	14,842	9,122	15,709	5,424 — 867.

ცნობები

ამ სახელმძღვანელოებში ჯერ-ჯერობით სასურველი ცვლილება, შესწორება და შევსება მოხდა მხოლოდ „რუს-სკოე სლოვო“-ს მეორე ნაწილში. ეს წიგნი წინადა ობიექტებდა მხოლოდ 6,000 ლ. შესწორებული დაიბეჭდა 12,000 ლ. მოლოდინი გამართლდა, წიგნი კარგი ბაზარი დაუდგა, მოთხოვნილება დიდი იყო. სამწუხაროდ ყველას დაკმაყოფილებას მალაზია ვერ ასწრობდა, რადგანაც ამკინსავე დროზე დაკაზმვა წიგნებისა ვერ მოასწრო. მიუხედავად ამისა 1913 წლის განმავლობაში გაიყიდა 8242 ლ. ე. ი. 1914 ცალით მეთი წინა წელთან შედარებით.

სამაო წარმატება სჩანს სხვა სახელმძღვანელოების გავრცელებაშიც. მაგალითად „ბუნების კარი“ 1913 წელს მეთი გაყიდულა 517 ლ. „დედა-ენის“ მეორე ნაწილი—1,065 ლ. „დედა-ენის“ პირ. ნაწილი 8545 ლ. და „რუს-სკოე სლოვო“-ს პირ. ნაწილი 867 ლ.

ეს ციფრები სარწმუნო ნუგეშს იძლევა, რომ საკარო ხელმძღვანელობით ამ სახელმძღვანელოების მოთხოვნილება თანდათან გაიზრდება, ისე, როგორც რუსსკოე სლოვოს მეორე ნაწილის მოთხოვნილებამ უკვე ერთი ორად იმატა.

წმინდა შემოსავალი, რაც საზოგადოებამ მიიღო 1913 წ. განსვენებულის იაკობ გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებიდან, გამოიხატება ასე:

	საერთო მოგება	საკამომცემლო მოგება	30% მაღაზიისა.
1. „ბუნების კარი“ გაიყიდა 6,651 ც.	1,234—55	701—01	533—54
2. „დედა-ენა“ II ნაწ. „ 20,887	3,160—60	2130—47	1030—13
3. „დედა-ენა“ I ნაწ. } უდ. 18,218	1,142—71	980—12	162—59
„უე. 14,313	798—33	648—01	150—32
4. „Русское Слово“ II ნ. 5,923	1,333—88	1038—30	295—58
5. „Русское Слово“ I ნ. 15,709	3,376—59	2677—75	698—84
6. რვეულები 61,299	285 88	183—89	101—99
	<u>11,332—54</u>	<u>8359—55</u>	<u>2972—99</u>

ამ სახით 1913 წლის განმავლობაში საზოგადოებას წმინდა შემოსავალი ჰქონია 11,332 მ. 54 კ. ეს შემოსავალი ნაწილდება ასე; საკამომცემლო მოგებაა 8359 მ. 55 კ. წიგნის მაღაზიისა 30 პრ. 2972 მ. 99 კაპ. შეადგენს.

ამ ზემო ნაჩვენებს ცნობებს უნდა დავსძინო, რომ, თანახმად განსვენებულის იაკობ გოგებაშვილის ანდერძისა, ყველა ცნობები განსვენებულის მიერ ნაანდერძევის სახელმძღვანელოების შესახებ საზოგადოების წლიურს ანგარიშში გამოყოფილად, ცალკე უნდა იბეჭდებოდეს და არა შერეულად სხვა წიგნებთან ერთად.

გამგეობის წევრი ლ. ბოცვაძე.



ბათუმის განყოფილების მოქმედების 1913 წ. ანგარიში

გამგეობის შედგენილება:

თავმჯდომარე გ. ლ. ელიავა, მისი ამხანაგი ს. გ. მღვიანი, მღვიანი კ. ი. ჩიხლაძე, ხაზინადარი ე. ს. ბერძენიშვილი.

წევრები: პ. გ. გიგინეიშვილი, კ. გ. მეუნარგია, ვ. დ. რუხაძე, ნ. ა. საბაევი, ი. ა. მელია, ი. ი. ფერაძე, თ. ვ. ჯაყელი.

სარევიზიო კომისიის წევრები: პ. დ. გამყრელიძე, კ. ა. გოგოლაძე, კ. ს. ქელიძე.

1913 წლის განმავლობაში გამგეობას ჰქონდა 12 სხდობა, გაარჩია 42 საქმე.

გამგეობის სხდომის დაქსწრა

	დაეს.	არ დაეს.		დაეს.	არ დაეს.
1. გ. ლ. ელიავა	12	—	7. ვ. დ. რუხაძე	8	4
2. ს. გ. მდივანი	3	4*)	8. ი. ა. მელია	5	7
3. კ. ი. ჩიხლაძე	11	1	9. ნ. ა. საბაევი	3	9
4. ე. ს. ბერძენიშვილი	8	4	10. ი. ი. ფერაძე	4	8
5. პ. გ. გიგინეიშვილი	7	5	11. თ. ვ. ჯაყელი	6	1*)
6. კ. ა. მეუნარგია	6	1*)			

1913 წლის განმავლობაში გამგეობას ჰყავდა 336 წევრი.

საანგარიშო წლის დამდეგს გამგეობას ჰქონდა ვალი 2253 მან. გამგეობის უმთავრესი საზრუნველი იყო, როგორც ამ ვალის გადახდა, ისე სკოლის შენობის შეკეთება, რასაც, როგორც შემდეგში გამოიჩვენა, მოხმარდა 2400 მანეთი. წლის განმავლობაში გამგეობამ ჩვეულებრივი შემოსავლით, თუ კერძო შემოწირულობების მეოხებით ვალი შეამცირა 1100 მანეთამდის და მოახდინა სკოლის და ეზოს კაპიტალური შეკეთება „რემონტი“, რასაც მოხმარდა 2400 მან. 51 კაპ. გამგეობის მეცადინეობა იმის შესახებ, რომ აღმოუჩინოს სკოლას მუდმივი საყოფი საშუალება, ჯერ განუხორციელებლად რჩება. მომავალშიც გამგეობის უმთავრესი ყურადღება მიექცევა ამ საგანს. სხვათა შორის გამგეობა ფიქრობს გადააკეთოს სკოლის შენობა, რომლის მეორე სართულზე მოაწყოს წარმოდგენების და საღამოების გასამართი ზალა და სხვა.

გამგეობას აქვს ერთი სკოლა ოთხი განყოფილებით.

თავმჯდომარე გრ. ელიავა.

მდივანი კირ. ჩიხლაძე.

1913 წ. შემოსავალ-გასავალი.

	შემოსავალი.	მან. კაპ.
1. საწევრო გადასახადი	.	991—„
2. სასწავლო ფული	.	168—„
3. საღამოები და სეირნობები:		
ა) ქართული საღამო 14 იანვარს 1913 წ.	2918—25	
ბ) სეირნობა ქალ. ბაღში 26 მაისს 1913 წ.	1018—25	3936—50
4. შემოწირულება ქალაქის თვითმმართველობისაგან.	.	500—„
5. სპეციალური შემოწირულება სკოლის შენობის და ეზოს შეკეთებისათვის და აგრეთვე ვალის გადასახდელად	.	3375—„

*) 16 ივნისიდან 1913 წ.

6. სხვა და სხვა შემოსავალი:

ა) მასწავლებლებზედ გაცემული სეს. დაბ.	60—„	
ბ) მ. კალანდაძეზედ დარ. ვალის დაბრუნება	83—„	
გ) ნ. ვ. კოვალიოვისაგან შემოწირული	1—02	
დ) ბანკში შენახული ფულის სარგებელი	15—31	
ე) ძველი აგურის და ჟესტის გაყიდვისაგან	8—25	167—58
	<u>სულ . . .</u>	<u>9138—08</u>
დარჩენილია 1 იანვრისთვის 1913 წ.	. . .	135—29
	<u>ბალანსი . . .</u>	<u>9273—37</u>

	გასვალა.	მან. კაპ.
1. ჯამაგირი		3324—61
2. შენობის გათბობა და განათება		85—40
3. ჟურნალ-გაზეთები და წიგნები		23—23
4. ქონების შეკეთება		2400—51
5. კანცელარიის ხარჯები და განცხადებები		123—78
6. ვალის გადახდა		2153—„
7. ვალის სარგებელი		109—74
8. სხვა და სხვა ხარჯები:		
ა) სანიტარული ხარჯები	18—20	
ბ) საწვევრო ფულის აკრება	90—10	
გ) მასწავლებლებზედ წინდაწინ მიცემ. ჯამ.	100—„	
გ) გვირგვინი	25—„	
დ) წვრილმანი ხარჯები	40—08	273—38
	<u>სულ . . .</u>	<u>8493—70</u>
დარჩა 1 იანვრისთვის 1914 წ.	. . .	779—37
	<u>ბალანსი . . .</u>	<u>9273—37</u>

თავმჯდომარე გრ. ელიავა

მდივანი კირ. ჩიხლაძე.



სენაკის განყოფილების მოქმედების 1913 წ. ანგარიში

გამგეობის შედგენილება:

თავმჯდომარე—ოლლა გიორგის ასული ხოფერიასი, მისი ამხანაგი—გიორგი მალნარაძე, მდივანი პოლიკარპე ლორთქიფანიძე, ხაზინადარი ანასტასია ივანეს ასული ჭკალუასი.

წევრები: მლ. გიორგი გამზარდია, ნიკო ჯიჯიხია, მიხეილ თათარიშვილი.

სარევიზიო კომისიის წევრები: გიორგი ქუორაძე, ალექსი ჭანტურია, პეტრე დგებუაძე.

გამგეობამ დაიწყო მოქმედება 1909 წ. 25 მაისს.

1913 წ. განმავლობაში გამგეობას ჰქონდა 11 სხდომა. გაარჩია 29 საქმე.

გამგეობის კრებს დაესწრნენ:

	დაესწრო.	არ დაეს.
1) თავმჯდომარე ო. გ. ხოფერიასი	10	1
2) თავმჯდომარის ამხანაგი გ. ი. მალნარაძე	3	8
3) მდივანი პ. ე. ლორთქიფანიძე	9	2
4) ხაზინადარი ან. ი. ჭკალუასი	9	2
5) ნ. ა. ჯიჯიხია	7	4
6) მ. პ. თათარიშვილი	8	3

განყოფილებას ჰქონდა შემდეგი ბიბლიოთეკები: 1) სრულ თავის ხარჯზე—სენაკის, 2) მფარველობის ქვეშ: აბაშის, ინტოკის, ნოსირის, ნოქალაქევის, ბანძის, აბელათის.

1913 წლის შემოსავალ-გასავლის ანგარიში.

შემოსავალი		გასავლი	
1. 1912 წლის ნაშთი	50 -- 60	1. ბიბლიოთეკების შენახვა .	371 -- 50
2. საწევრო	150 -- 00	2. 2 ⁰ / ₁₀₀ მთავარ გამგეობას .	46 -- 80
3. ქალაქის დახმარება	30 -- 00	3. სხვა და სხვა წვრილ. ხარ.	21 -- 21
4. სახალხო სეირნობიდან .	361 -- 20	4. ბიბლიოთეკების კატალოგ.	19 -- 00
5. შემოწირული	54 -- 00	5. წიგნები	5 -- 00
6. სხვა და სხვა	48 -- 00	სულ .	458 -- 51
სულ .	693 -- 80		

გან. თავმჯდომარე ოლლა ხოფერია
მდივანი პ. ლორთქიფანიძე.

1914 წლის საგარეო ხარჯთ-აღრიცხვა

შემოსავალი

1. ნაშთი 1913 წ.	235—29
2. საწევრო გადასახადი	150—00
3. სახალხო სეირნობის	300—00
4. საღამო კონცერტების და საჯარო კითხვების .	300—00
	<u>სულ . 985 29</u>

გასავალი

1. სენაკის ბიბლიოთეკის ბინის ქირა	. 150 მან.
2. ბიბლიოთეკარის ჯამაგირი 240 „
3. ჟურნალ-გაზეთები	70 „
4. ქართული წიგნები	50 „
5. ბიბლიოთეკის განააზება და გათბობა	40 „
6. საკანცელარიო და საგერბო ხარჯები	40 „
7. შესაძენი ინვენტარი	40 „
8. წიგნების შეკინძვა	20 „
9. საანბანო სკოლის მოწყობა	200 „
10. საწევრო ფულიდგან 20% მთავარ გამგეობას .	30 „
11. ბიბლიოთეკების დახმარება	105—29
	<u>სულ . 985 —29</u>

გან. თავმჯდომარე **ოლღა ხოფერია.**

მდივანი **პ. ლორთქიფანიძე.**

1913 წ. წევრთა სია.

ადამია კონსტანტინე, ბაბილუა სოფიო, ბახტაძე მოსე, გვიჩია ფარნაოზ, გა-
გულაშვილი ფარნაოზ, გაგულაშვილი დავით, გოგიავა სერგო, გამზარდია მღვ-
გორგი, გამზარდიასა ანეტა, გუნია ვანო, გამყრელიძე სამსონ, დგებუაძე პეტრე,
დგებუაძისა პარასკევა, ვერულაშვილი მექი, თუთბერიძე ნიკოლოზ, თულაძე ალ-
ფესი, იაკიმიდი ილია, იაკიმიდი ევგენი, კიკიანი ანტონ, კვირიაა გაბრიელ, კა-
ლანდარიშვილი ბლ. მღ. თეოფანე, კალანდარიშვილი ვასილი, ლორთქიფანიძე
პოლიკარპე, ლოლუა გახუ, მირაბიშვილი მაქსიმე, მხეიძისა სალომე, მანსვეტოვი
ვლადიმერ, მხეიძე ვლადიმერ, მალნარაძე გიორგი, მიქელაძისა ნინო, მავროპულო

პოლისრონ, ოდიშარია ევგენი, ჟვანია დავით, სიჭინავა ილარიონი, ფულარისი მარიაშ, ფრენკელი დავით, ქავთარაძე ივანე, შონია ნიკოლოზ, შურღია გრასიო, ძიძიგური გრიგოლ, ძუბენკოსა ევგენია, ჭკადუასი ანასტასია, ჭკადუა იულონ, ჭანტურია ალექსი, ჭანტურისა ელისაბედი, ხუნწარია გრიგოლ, ხარბედია დუტუ, ხოფერიასა ოლდა, ხოფერია ივლიანე, ხვიჩია ოქროპირე, ხოფერია ალექსანდრე, ხევციურიანი მლ. ნიკოლოზი, ჯიჯიხია ნიკოლოზი.

გან. თავმჯდომარე **ოლდა ხოფერიასი.**

მდივანი **პ. ლორთქიფანიძე.**

ბორჯომის განყოფილების მოქმედების 1913 წ. ანგარიში

გამგეობის შედეგნილება:

თავმჯდომარე გიორგი ს. ვაშაკიძე, მისი ამხანაგი ბლ. მლ. ი. გორგაძე, მდივანი მიხეილ ი. გერმანიშვილი, ხაზინადარი: რაჟდენ გვერწითელი—გიგო აბრამაშვილი.

წევრები: მიხეილ ზაქ. კანდაუროვი, ილია ნიკ. კურტანიძე—ალექსი. ნიკ. ხმალაძე, გიგო აბრამაშვილი.

სარევიზიო კომისიის წევრები: ალექსენდრე მიხ. ციხითათრიშვილი, ზაქარია ალ. ნებიერიძე, ივანე გიორ. ბეჟიტაძე.

1913 წ. განმავლობაში გამგეობას ჰქონდა 12 სხდომა. გაარჩია 35 საქმე.

გამგეობის სხდომას დაესწრო:

თავმჯდომარე გ. ს. ვაშაკიძე ყველა სხდომებს. მისი ამხანაგი მლ. ი. გორგაძე ორ სხდომას (არჩეული 8 დეკემბრიდან 1913 წ.) მდივანი მ. გერმანიშვილი ორ სხდომას. ხაზინადარი გიგო აბრამაშვილი დაესწრო 10 სხდომას, ილია ნიკოლოზ. კურტანიძე დაეს. 5 სხდომას, ალექსი ნიკ. ხმალაძე დაეს. 2 სხ. (არჩეულია 8 დეკემბერს 1913 წ.), რაჟდენ გვერწითელი დაეს. 11 სხდომას.

საზოგადო კრება მოხდა 1913 წ. 10 მარტს და 8 დეკემბერს 1913 წ.

წლის განმავლობაში განყოფილებაში ითვლებოდა 45 წევრი, ამათგან 35-მა შემოიტანა საწევრო გადასახადი.

გამგეობას აქვს განზრახული მიმდინარე 1914 წ. გახსნას დ. ბორჯომში წიგნის მაღაზია და გაავრცელოს ხალხში კარგი შინაარსიანი ქართული წიგნები და სასკოლო სახელმძღვანელოები. განყოფილებას აქვს დ. ბორჯომში ერთი წიგნთ-საცავ-სამკითხველო.

გან. თავმჯდომარე **გ. ვაშაკიძე.**

მდივანი **მ. გერმანიშვილი.**

1913 წლის შემოსავალ-გასავალი.

შემოსავალი		გასავალი	
1. საწევრო	105 მან.	1. ბიბლიოთეკების შენახვა	100—64
2. სეირნობიდან	689—24	2. კანცელარიისთვის ბინა	130 — „
3. შემოწირულება სპეტ. დანიშ.	85—70	3. გათბობა-გან. და წვ. ხარჯი.	23—30
4. ფულის სარგებელი	5—27	4. ინვენტარის შექენა	7—15
სულ	885—21	5. მსახურს	120—„
		სულ	391—09

გან. თავმჯდომირე გ. ვაშაკიძე.
მდივანი მ. გერმანიშვილი.

1914 წლის სავარაუდო ხარჯთ-აღრიცხვა

შემოსავალი	
1. დარჩენილი 1913 წლიდან	494—12
2. საწევრო გადასახადი	150—00
3. სეირნობიდან, საღამო-კონცერტ-წარმოდგენებიდან	300—00
4. შემოწირულება და სხვა შემოსავალი	57—08
სულ	1001—20

გასავალი

1. საშკიოთხეფლასი და კანცელარიის ბინის ქირად	130 მან.
2. ჯამაგირი ბიბლიოთეკას	120 „
3. ეურნალ-გაზეთები	70 „
4. გათბობა	25 „
5. საფოსტო და საკანცელარიო ხარჯები	25 „
6. წიგნების შექენა ბიბლიოთეკისთვის	100 „
7. მოულოდნელი და წვრილმანი ხარჯი	20 „
სულ	490 „

გან. თავმჯდომარე გ. ვაშაკიძე.
მდივანი მ. გერმანიშვილი.

მ ძ მ ი

ბორჯომის გან. საზოგადო კრებისა 8 დეკემბერს 1913 წ.

კრებას დაესწრო შემდეგი განყოფილების წევრი: 1. ყარამან კობახიძე, 2. გერმანიშვილი, 3. ბლ. მლ. ი. გორგაძე, 4. ალ. ნ. ხმალაძე. 5. მ. ზ. კანდაღორვი, 6. რ. გვერწითელი, 7. ზ. ა. ნებიერიძე, 8. ბ. მაჭარაშვილი, 9. კ. პაქსაშვილი, 10. ი. კურტანიძე, 11. ი. ბეგიტაძე, 12. გ. ლაშხი, 13. ს. შელიაძე, 14. ალ. ციხითათრიშვილი, 15. ვალ. ქავთარაძე, 16. ი. კორძაია, 17. ვაშაქიძე, 18. გ. აბრამაშვილი.

კრებას თავმჯდომარეობდა გ. ს. ვაშაქიძე.

რადგანაც ეს კრება მესამედ იყო გადადებული დამსწრე წევრთა მცირე რიცხვის გამო, ამიტომ ეს კრება, თანახმად წესდების მუხლისა, კანონიერად იქმნა კნობილი, თუმცა არც ამ კრებას დაესწრო წევრთა საკმარისი რიცხვი.

1. მიმდინარე, 1913 წლის შემოსავალ-გასავლის განხილვა და დამტკიცება.

თავმჯდომარემ, გ. ს. ვაშაქიძემ კრებას მოახსენა, რომ გამგეობას ძალიან უჭირს საზოგადო კრების მოწვევა, რადგანაც ძალიან ცოტა ესწრება კრებას განყოფილების წევრთაგან. ეს კრება მესამეთ არის გადადებული, თუმცა მეორე კრებაც წესდების ძალით კანონიერი უნდა ყოფილიყო, მაგრამ კრებაზე გამოცხადდა ათიოდე წევრი, ამათშიაც ექვსი-შვიდი გამგეობის წევრი იყო, ასე რომ მოუხერხებელი შეიქმნა რაიმე საკითხის გადაწყვეტა. ამ მიზეზის მიხედვით გამგეობამ ყოველი ღონის ძიება მიიღო, რომ ღრუბანდელი კრება შემდგარიყო და რაც შეიძლება მეტი წევრი დასწრებოდა. ამიტომ გამგეობამ ღრუბანდელის შეადგინა ამ მიმდინარე წლის შემოსავალ-გასავლის ანგარიში და სთხოვეს ღრუბანდელს კრებას განახილოს ეს ანგარიში და დაამტკიცოს იგი, რომ თავის დროზე გაეგზავნოს მთავარ გამგეობას. კრებამ ეს გამგეობის წინადადება მიიღო და შეუდგა ანგარიშის განხილვას. როგორც წარმოდგენილი საბუთებიდან სჩანს, განყოფილებას 1913 წ. ჰქონია შემოსავალი 885 მან. 21 კაპ. ხარჯი 1913 წ. განმავლობაში განყოფილებას ჰქონდა 391 მან. 9 კაპ. 1914 წლისათვის განყოფილებას დარჩა ფულათ 494 მან. 12 კაპ. წარდგენილი ანგარიში საზოგადო კრებამ სცნო კანონიერად და დამტკიცა იგი.

ამ კრებაზედვე თავმჯდომარემ მოახსენა კრებას 20% შესახებ, რომელსაც იხდის ყველა განყოფილება მთავარი გამგეობის სასარგებლოთ. ამ საკითხის შესახებ კრებამ შემდეგი რეზოლიუცია გამოიტანა: ბორჯომის განყოფილება არსებობს თითქმის ოთხი წელიწადი, ამ ხნის განმავლობაში განყოფილების შემოსავალი ძლივსღა უდრიდა გასავალს, დ. ბორჯომში ბევრი დამაბრკოლებელი მიზეზებია გამგეობის მუშაობაში, არავითარი დახმარება არც ქალაქისაგან და არც რაიმე სხვა დაწესებულებისაგან განყოფილებას არა აქვს; განყოფილების შემოსავალს შეადგენს საწევრო ფული, რომელიც არ აღემატება 120 მანეთს, და მცირე შემოსავალი ზამთრობით სცენის მოყვარეებისაგან დადგმულ წარმოდგენებისა. აი ეს სიღარიბე

არის მიზეზი, რომ ბორჯომის განყოფილებას არ შეუძლია განახორციელოს თავისი დანიშნულება. განყოფილების არსებობა კი დიდათ საჭირო არის. 1913 წ. ზაფხულის სეზონში ოთხი წლის თხოვნისა და ცდის შემდეგ ბორჯომის მამული გამგეობამ განყოფილების გამგეობას დაუთმო ერთი დღე სეირნობის მოსაწყობათ, ამ სეირნობის შემოსავლიდან არის ის ფული, რომელიც ეხლა აქვს განყოფილებას. რადგანაც ასეთი სეირნობის მოსაწყობათ ზაფხულის სეზონში განყოფილებას რამოდენიმე წელიწადს მაინც არ მისცემენ ნებას, ამიტომ კრებამ დაადგინა—ეთხოვოს მთავარ გამგეობას 20% ეპატივოს ბორჯომის განყოფილებას, სანამ მას აქვს ესეთი თანხა, რომლიდანაც არ გაუძნელდეს მისი გადახდა.

2. მომავალი, 1914 წლის შემოსავალ-გასავლის ვარაუდი: შემოსავალი დარჩენილი 1913 წლიდან 494 მან. 12 კაპ., საწევრო გადასახადი 150 მან., შემოწარმოდგენებიდან და სხვა შემოსავალი 300 მან., შემოწირულება 57 მან. 8 კაპ. სულ 1001 მან. 20 კაპ., გასავალი—სამკითხველოს ბინის ქირა 130 მან., ბიბლიოთეკარის ჯამაგირი 120 მან., ჟურნალ-გაზეთები - 70 მან., გათბობა 25 მან., საფოსტო და საკანცელარიო ხარჯი 25 მან., წიგნების ყიდვა 100 მან., მოულოდნელი ხარჯი 20 მან., სულ 490 მანეთი.

3. გამგეობის წევრების არჩევა.

თავმჯდომარემ საზოგადო კრებას მოახსენა, რომ გამგეობის ორმა წევრმა ზ. ა. ნებიერიძემ და პ. ს. ხუციშვილმა წერილობითი განცხადება შემოიტანეს და უარს აცხადებენ გამგეობის წევრობაზე, პირველი მათგანი იმ მიზეზით, რომ მათ თავისი შინაური მდგომარეობით და საქმეების გამო სრულიად დრო არა აქვს ეს სახელოს საზოგადო საქმეს, მეორე, პ. ხუციშვილი, ბორჯომში არ სცხოვრობს და ამისთვის ვერ ასრულებს თავისს მოვალეობას. კრებამ მათი განცხადება მიიღო და აარჩია ორი ახალი გამგეობის წევრი: ალექსი ნიკოლოზის ძე ხმალაძე და მიხეილ გერმანიშვილი.

ამ კრებაზედვე დამსწრე გამგეობის წევრმა ი. ნ. კურტანიძემ კრებას გაუცხადა, რომ მას სამსახურის გამო არ აქვს მოცლა, ვერ ესწრება გამგეობის სხდომებს და არავითარი სარგებლობა ორი წლის განმავლობაში არ მოუტანია განყოფილებისათვის, ამიტომ ის სთხოვს საზოგადო კრებას გაანთავისუფლოს იგი ამ მოვალეობიდან, წინააღმდეგ შემთხვევაში პასუხის მგებელი არ იქნება საზოგადოებრივ წინაშე. კრებამ ბ. კურტანიძის განცხადება მიიღო და ერთხმად აირჩია გამგეობის წევრად ბლ. მლ. ი. გორგაძე.

4. წიგნებისა და საკანცელარიო ნივთების ვაჭრობის მოწყობა.

თავმჯდომარემ მოახსენა კრებას გამგეობის სურვილი და აგრეთვე განცხადება რამოდენიმე წევრისა, წიგნებისა და საკანცელარიო ნივთების ვაჭრობის მოწყობაზე დ. ბორჯომში. კრებამ ამ საკითხის განხილვის შემდეგ დაადგინა: დანიშნულება საზოგადოებისა და მისი განყოფილებათა არის წერა-კითხვის გავრცელება ხალხში, ბორჯომის ხეობაში სულ ქართველები სცხოვრობენ, საჭიროა მათ შორის გავრცელდეს კარგი შინაარსიანი ქართული წიგნები, აგრეთვე ბორჯომში და მხეობაში არის რამოდენიმე პირველ-ლაწყებითი სკოლა, რომლებსთვის საჭირო

სათუღი სახელმძღვანელოები და სასწავლო ნივთები, ბორჯომში კი არ არის სეთი წიგნის მალაზია, საიდანაც შეიძლებოდა მათი შეძენა თავის დროზე და სიუ თუ მოიტანეს ერთი-ორად ყდიან. ყველა ამის განხილვის შემდეგ საზოგადო კრებამ აუცილებელ საჭიროთ სცნო გახსნას დ. ბორჯომში წიგნის მალაზია ბე 1914 წელს და დაავალა გამეობას მისი განხორციელება. საზოგადო კრე- მ დაადგინა—ეთხოვოს მთავარ გამეობას გაუხსნას ბორჯომის განყოფილებას თვისი წიგნის საწყობიდან და მალაზიიდან კრედიტი მა აღმოუჩინას ამის განსა- ხორციელებლად ყოველივე დახმარება ბორჯომის განყოფილებას იმედი აქვს, რომ რომ ეს საქმე ბორჯომში კარგად წავა, რადგანაც ხარჯებს თითქმის არ იწვევს— სდგომი ნაქირავები აძვს განყოფილებას სამკითხველოსთან ერთად, კაციც შესა- ჟირისი გვყავს სმმკითხველოში, რომელსაც შეუძლია აწარმოვოს წიგნის მალაზიაც.

გან. თავმჯდომარე გ. ვაშაკიძე.

მდივანი მ. გერმანიშვილი.

1913 წ. წყურთა სია.

აბრამაშვილი გიგო, აკოფოვი იაგორ, ბეჟიტაძე ივანე, ბოჟკოვი პავლე, ვა- ნაკიძე გიორგი, გვარამაძე ილია, გორგაძე იაკინთე, გვერწითელი რაჟდენ, გერმა- ნიშვილი მიხეილ, დანელია ზაქარია, ზაქარაშვილი რაჟდენ, კანდაუროვი მიხეილ, კენაძე ზაქარია, კორძია ისიდორე, კობახიძე ყარამან, ლაშხი გრიგოლ, კუტა- ნიძე ილია, ლოტოევი ნერსეს, მგალობლიშვილი გიორგი, მაქარიშვილი ბესარიონ, ჰერვანიშვილი მიხეილ, ნებიერიძე ზაქარია, მიხაილოვი ქრისტაფორე, მიხეილოვი ისაკ, პაქსაშვილი კირილე, სოფრომაძე მიხეილ, ქიმერიძე მიხეილ, ქავთარაძე ვა- ლერიან, ხმალაძე ალექსი, ხმალაძე არჩილ, ხუციშვილი ვლადიმერ, შახ-პარტოვი ალექსანდრე, შელიავა სერგო, ჯოლობორდი სტეფანე, ციხითათრიშვილი ალექსანდრე.

თავმჯდომარე გიორგი ვაშაკიძე.

მდივანი მიხეილ გერმანიშვილი.

უვიწილის განყოფილების მოქმედების 1913 წ. ანგარიში.

გამგეობის შედგენილება:

თავმჯდომარე—ბარბალე სპირიდონის ასული კნ. წერეთლისა. მისი ამხანაგი მიხეილ მახარობელის ძე სიხარულიძე. მდივანი—კონსტანტინე ბესარიონის ძე მო- ვებაძე. ხაზინადარი—პლატონ თეიმურაზის ძე კიკნაველიძე.

წევრები: თეოფანე ბეჟანის ძე ნანიშვილი, ექიმი იორდანე მიხეილის ძე გო- კაძე, მელიტონ მალაქიახ ძე გაჩეჩილაძე, ბესარიონ ან. კელენჯერიძე.

სარევიზიო კომისიის წევრები: სიმონ ორჯონიკიძე, ვლადიმერ გრიგოლის ძე ანდელაკი, ბიქტორ ალფეუზიძე გაჩეჩილაძე.

1913 წ. გამგეობას ჰქონდა 10 სხდომა. გაარჩია 15 საქმე.

გამგეობის კრებას დაესწრნენ:

	დაესწრო.	არ დაესწრო.
1. კნ. ბარბაღე სპირ. ასული წერეთლისა	. 1	9
2. მიხეილ მახარაძის ძე სიხარულიძე .	. 10	
3. პლატონ თეიმურაზის ძე კიკნაველიძე 10	
4. ბესარიონ ანტონის ძე კელენჯერიძე .	. 7	3
5. გელიტონ მალაქიას ძე გაჩეჩილაძე	. 5	5
5. თეოდანე ბეჟანის ძე ნანეიშვილი 3	7
7. კონსტანტინე ბეს. მოღებაძე ეს ორი წევრი სხდომას დაესწრო თითოჯერ, რადგან		
8. იორდანე მიხელის ძე გოცაძე არჩეულ იყვნენ წლის ბოლოს 22 ქრისტიანობისთვის.		

საზოგადო წლიურ კრებაზე, რომელიც მოხდა 22 ქრისტიანობისთვის 1913 წ., განხილულ იქნა: 1) 1912 წ. შემოსავალ-გასავალი. 2) 1913 წ. სავარაუდო ხარჯთაღრიცხვა. 3) სარევიზიო კომისიის მოხსენება. 4) ახალ წევრთა მიღება. 5) გამგეობის რა შედეგები წევრის არჩევა. 6) გამოითქვა სურვილი ეთხოვოს თბილისის მთავარ გამგეობას ზესტაფონის განყოფილება 20% უფულ-წლიურ გადასახადისგან გაანთავისუფლოს.

გამგეობის უმთავრეს მიზანს 1913 წ. შეადგენდა ზესტაფონის გადაწყვეტის შედეგად და განხილვას. გამგეობა შეეცადა ქუთაისის სათავად-აზნაურთა ბანკიდან თეატრის და მის შიდაშეადგილის შექმნას, რისთვისაც ნასუილობის ქაღალდი უკვე შესრულებული იქნა; ასე რომ დღეს ეს მამული ზესტაფონის განყოფილების საკუთრებას შეადგენს და სრულიად გადავა მის ხელში, როდესაც განყოფილება 2300 მან. გადაიხდის ბანკის ვალს. გამგეობა აწუბდა ლექციებს მაგამ, ვერ აღწევდა მიზანს უბინაობის გამო. მომავალში—1914 წ. გამგეობა ისევ თეატრის დაკვირგებების საქმეს შეეცდება.

განყოფილებას ჰქონდა 1913 წ. ბიბლიოთეკები: 1) ზესტაფონში, 2) ხარკოულში (წიგნთსაცავ-სამკითხველო) 3) ს. დარქაში, 4) ილემში, 5) წევარში, 6) ჩხარში, 7) მუხურში, 8) ძირულაში და 9) ვარძიაში.

1193 წ. შემოსავალ-გასავალი.

შემოსავალი.	გასავალი.
1. 1913 წ. 1 იან. იყო კასში . 44—08	1. გაზეთების გამოსაწერათ . 113—26
2. საწევრო ფული (34 წევ.) . 102—00	2. ბიბლიოთეკის შენახვა . 4—52
3. დახმარება უფორ. სამ. ბანკი-საგან თეატ. ფონ. კასძღ. 172—84	3. განათება . 10—00
4. სეირნობ. „ „ „ . 300—00	4. სამკით. გამგის ჯამაგირი . 110—00
5. შემოწირ. „ „ „ . 692—19	5. სხვა და სხვა ხარჯები . 153—31
ჯამი . 1311—11	6. წიგნების შესაძენათ . 51—31
	7. თეატრის შენ. შესაძენათ . 584—61
	1914 წ. 1 იან. კასში იყო . 283—71
	ჯამი . . 1311—11

გან. თავმჯდომარე მ. სიხარულიძე.
მდივანი კ. მოღებაძე.

1913 წ. წევრთა სია.

კნ. ბარბარე წერეთლისა, მიხეილ სიხარულიძე, ელენე სიხარულიძისა, ტიტე სიხარულიძე, ისაკო სიხარულიძე, ქეთევან სიხარულიძე, თამარა სიხარულიძე, ნინო სიხარულიძე, შოთა სიხარულიძე, ვლადიმერ მაღლაკელიძე, თეოფანე ნანეიშვილი, ვარლამ საყვარელიძე, ბიქტორ გაჩეჩილაძე, ნოე კუხიანიძე, პლატონ კიკნაველიძე, კონსტანტინე გიგინეიშვილი, ბესარიონ გაჩეჩილაძე, იორდანე გოცაძე, გიორგი ბოლქვაძე, პოლიკარპე კეთილაძე, ტრიფონ ნიორაძე, სამსონ მამალაძე, კონსტანტინე მოდებაძე, ბესარიონ კელენჯერიძე, დავით ასათიანი, ისიდორე ინწკირველი, თავ. მიხეილ ვახვახიშვილი, ალექსანდრა კვირიკაშვილისა, მელიტონ გაჩეჩილაძე, ევდოკია გორავეისა, ვასილ ჯაფარიძე, ივანე ჯაფარიძე, სილიონ გაჩეჩილაძე და ზაკო კოვზირიძე, ბიქტორ საკანდელიძე.

გან. თავმჯდომარე მ. სიხარულიძე.
მდივანი კ. მოდებაძე.



განცხადება

ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება
აცხადებს, რომ წელს, ნ. დოლობერიძის სახელობის თანხის სარ-
გებლიდან დანიშნულია პრემიათ 300 მანეთი.

1. პრემია მიეცემა იმას, ვინც დასწერს და წარმოადგენს საკონკურსო საუკეთესო თხზულებას შესახებ ქართული ენისა, ისტორიისა, გეოგრაფიის, ეთნოგრაფიისა, ლიტერატურისა და საზოგადოდ თხზულებას საქართველოს შესახებ. დოლობერიძის სახელობის პრემიის მისაღებად უპირატესობა ეძლევა ქართულ ენაზე დაწერილს თხზულებას. ხოლო საკონკურსოდ შეიძლება წარმოადგენილ იქმნას რუსულსა, ან რომელიმე ევროპიულ ენაზედაც.

2. თხზულებას ქართული ენის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) ისტორიული გრამატიკა ქართული ენისა—ეთიმოლოგია ან სინტაქსი, ბ) შედარებითი გამოკვლევა ქართული ენის შტოებისა, გ) გამოკვლევა ქართულის ენის უცხო ენებთან შედარებით, დ) ქართული ენის შტოების შედარებითი ლექსიკონი, ე) ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი; ვ) უცხო ენებთან მონათესავე ქართული სიტყვების ლექსიკონი; ზ) უცხო ენათაგან შემოსული სიტყვების ლექსიკონი.

3. თხზულებას ქართული ისტორიის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) პოლიტიკური ისტორია საქართველოს მთელი წარსულის ცხოვრებისა ან რომლი-

სამე მის ეპოქისა; ბ) სოციალ-ეკონომიური ისტორია, სრული ანუ რომლისამე ეპოქისა; გ) საეკლესიო და საზოგადოდ სარწმუნოების ისტორია, როგორც სრული, ისე რომლისამე ეპოქისა; დ) სამხედრო ისტორია; ე) იურისპრუდენცია, ვ) მითოლოგია.

4. თხზულებას ქართული მწერლობის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს:

ა) ქართული მწერლობის სრული ან რომლისამე ეპოქის ისტორია, ბ) მწერლობის ერთ-ერთი დარგის სრული ან რომლისამე ეპოქის ისტორია, გ) რომლისამე ერთის ან რამდენისამე მწერლის ნაწარმოებთა სრული და ყოველ მხრივი შესწავლა და გამოკვლევა; დ) ქართული მწერლობის დამოკიდებულობა უცხო მწერლობაზე და უკანასკნელის გავლენა პირველზე, როგორც მთლად მთელის ქართულის მწერლობისა, ისე რომლისამე კერძო ეპოქისა; ე) სახალხო სიტყვიერების გამოკვლევა.

5. თხზულებას ქართული ეთნოგრაფიის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) ეთნოგრაფიული აღწერა ქართველი ერის რომელიმე ნაწილისა; ბ) ლეგროვება და შესწავლა ან და გამოყენება უკვე შეგროვილ მასალისა ქართული ენის სხვა და სხვა კილოკავებიდან, ხალხურ სიტყვიერებიდან, ცრუმორწმუნოებიდან, ზნეჩვეულებიდან, ფიზიკურ აგებულებიდან და სხვა და სხვა დარგებიდან ქართველი ერის რომელიმე ნაწილისა გამოსარკვევად: ან ქართველი ერის რომელიმე შტოს ნათესაობრივი დამოკიდებულობისა დანარჩენ მის ნაწილებთან, 2) ან მთელი ქართველი ერის ნათესაობრივი ჩამომავლობისა სხვა ერთა შორის.

ენიშვნა: საკმარისია, თუ მკვლევარმა დაამუშავა მასალა მარტო ერთ-ერთ ზემოხსენებულ დარგიდან და ეს მასალა გამოიკვლია ქართველი ერის მარტო ერთი რომელიმე ნაწილის შესახებ.

6. თხზულებას ქართული მუსიკის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) გამოკვლევა წარმართდროინდელი ქართული მუსიკისა; ბ) გამოკვლევა ქრისტიანობის მიღების შემდეგი ქართული მუსიკისა; გ) გამოკვლევა იმისა, თუ რა გავლენა იქონია სხვა ერთა მუსიკამ ქართულ ენაზე.

7. საკონკურსო თხზულება უნდა იქმნას წარმოდგენილი წერა-კითხვის საზოგადოების კანცელარიაში 1-ლ იანვრამდე 1915 წლისა...

8. საკონკურსო თხზულება შეიძლება იყვეს ხელთნაწერით და დაბეჭდილიც, მხოლოდ იმ პირობით, რომ დაბეჭდილი არ იყვეს 1911 წელზე ადრე გამოცემული.



ყოველ-ღღიური საზოგადოებრივი და სალიტერატურო

„ს ა ხ ა ლ ხ რ ბ ა ზ ე თ ი“

(წელიწადი მეხუთე)

ყოველდღიური გამოცემის გარდა გაზეთს ექნება კვირეული

ს უ რ ა თ ე ბ ი ა ნ ი დ ა მ ა ტ ე ბ ა

დამატება გამოვა კვირაობით

გაზეთის ფასი დამატებისათ: წლით, როგორც ქალაქში, ისე ქალაქ გარეთ ღირს 8 მან. 50 კაპ., ნახევარი წლით—4 მან. 50 კაპ., ერთი თვით—75 კ.

ცალკე ნომერი ყველგან ერთი შაური, დამატებიანი ნომერი (კვირის) 7 კაპეიკი. აღრესის გამოსაცვლელი ფასი 40 კაპ.

განაწილება ფასისა: გამოწერის დროს 3., 1 მარტისთვის 2 მან., 1 მაისისთვის 2 მან. და 1 ივლისისთვის 1 მან. 50 კაპ.

1914 წლის წლიური ხელის მომწერნი მიიღებენ სამ წიგნს: 1) „ქართველი მწერლები“, 2) „უცხოეთის მწერლები“. 3) „სამეცნიერო კრებული“.

სამი აბაზი უნდა გადაიხადოს კიდევ იმ ხელის მომწერმა, რომელსაც ჰსურს მიიღოს ფესტივალის სამი საპრემია წიგნი.

Тифлисъ, редакція „Сахалхо газети“.

რედაქტორ-გამომცემელი ნ. კურდღელაშვილი.

გამოვა 1914 წ. სახმაწვილო შუხნალი

ნაკადული

(წელიწადი მეათე)

ხელის მოწერა მიიღება შუხნალ „ნაკადულის“ რედაქციაში.

გოლფინის პრესბუტზე ზუბადაშვილის სხლში № 8. და წერაკითხვის გამავრც. საზოგადოების მაღაზიაში, თავ. აზნ. ქარვასლა)

1914 წლის 1-ლ იანვრიდან 1915 წლის 1-ლ იანვრამდე წლიური ხელის-მომწერლებს მიეცემა: მოზრდილთათვის 12 წიგნი 3 მან. მცირე წლოვანთათვის 24 წიგნი 3 მან. ნახევარი წლით ვინც გამოიწერს ორივეს ერთად—3 მან.

სახუქრად ორივე გამოცემის წლიურ ხელის მომწერლებს მიეცემა წიგნი: „მიწის ძვრა და ცეცხლის მფრქვეველი მთები“, (მრავალი სურათით) გიორგი ანთელიძისა.

რედაქტორი ნინო ნაკაშიძისა. გამომცემელი თ. პ. ი. თუმანიშვილი.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА на 1914 годъ

на газету

„Закавказская Рѣчь“

Годъ изданія шестой.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА

съ доставк. на домъ: Въ Тифлисѣ Въ провинц.

На годъ 6 руб.—коп. 8 руб.—коп.

„ полгода . . . 3 руб. 50 коп. 4 р. 50 к.

„ 3 мѣсяца . . . 2 руб. — коп. 2 р. 25 к.

„ 1 мѣсяць . . . — 70 коп. — 75 к.

АДРЕСЪ: Тифлисъ, редакція газ. „Закавказская Рѣчь“ Дворцовая ул., домъ Д. З. Сараджеви.

Для телеграммъ: Тифлисъ, „Закавказская Рѣчь“.

Редакторъ Д. М. Думбадзе.

Издатель Э. Л. Гомбергъ

